

T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KRAČKOVSKIJ IGNATIJ JULIANOVİČ:
HAYATI VE “NAD ARABSKİMİ RUKOPİSİAMİ”
ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ**

ANASTASIYA UÇAR

2501120018

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Abdullah KIZILCIK

İstanbul 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Anastasiya UÇAR Numarası : 2501120018

Anabilim/Bilim Dalı: Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Danışman Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Abdullah
Dalı Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı KIZILCIK

Tez Savunma Tarihi: 17.06.2015 Tez Savunma Saati :14.00

Tez Başlığı : Kračkovslj İgnatij Julianovič: Hayatı ve ‘Nad Arabskimi Rukopisiami’ Adlı
Eserinin İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Hüseyin YAZICI		Kabul
2- Prof. Dr. Abdullah KIZILCIK		Kabul
3- Prof. Dr. Ali BULUT		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN		
2- Prof. Dr. Halil İbrahim KAÇAR		

KRAČKOVSKIJ İGNATİJ JULİANOVİČ: HAYATI VE “NAD ARABSKİMİ RUKOPİSİAMİ” ADLI ESERİNİN İNCELENMESİ

Anastasiya Uçar

ÖZ

XX. yüzyılın ilk yarısının en önemli şarkiyatçılarından biri olan İgnatij Julianovič Kračkovskij (1883 — 1951) Rusya’da Arap Dili ve Edebiyatı araştırmaları ekolünün başı ve kurucusudur. Aynı zamanda hem Doęu’da hem Batı’da bulunan birçok akademi ve bilimsel derneğin üyesidir. Yaptığı araştırmalar, çeviriler ve verdiği eğitim, Rus ve Arap olmak üzere iki kültür arasında bir köprü mahiyetindedir. Bıraktığı edebi miras Arap Dili ve Edebiyatı araştırmalarının bütün alanlarını kapsamaktadır.

Tezimizin amacı; bu önemli şahsiyetin ayrıntılı biyografisinin verilmesi ve “Nad Arabskimi Rukopisiami” adlı eserinin incelenmesidir. Bu çalışmamıza konu olan biyografi, sadece belgesel materyale (günlükler, mektuplar, akraba ve arkadaşlarının hatıraları, resmi belgeler vs.) dayanmaktadır.

Tezimiz giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, konunun önemi, amacı, metodu ve kapsamı ele alınmıştır. Birinci bölümde, Rus Şarkiyatçılığının doğuşu, gelişimi ve zaman içinde uğradığı değişiklikler ele alınmıştır. İkinci bölümde, Kračkovskij’nin yaşadığı dönemin siyasi, sosyal, ilmî ve kültürel durumu ile hayatı, hocaları, talebeleri, ilmî kişiliği ve telif ettiği çeşitli eserler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde SSCB-Almanya Savaşı esnasında kaleme aldığı “Nad Arabskimi Rukopisiami” adlı eseri incelenmiştir. Anı niteliğini taşıyan ve dünyaca tanınan bu kitabın, Kračkovskij hayatta iken üç baskısı ve birçok dile çevirisi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kračkovskij, Kračkovski, Rus Şarkiyat Çalışmaları, Rus Müsteşrik, Oryantalizm, Arapça El Yazmaları

IGNATY YULIANOVITCH KRATCHKOVSKY: HIS LIFE AND THE REVIEW OF HIS WORK CALLED “AMONG ARABIC MANUSCRIPTS”

Anastasiya Uçar

ABSTRACT

Ignaty Yulianovitch Kratchkovsky (1883 — 1951) is one of the major orientalists of the first half of the 20th century, the head and the founder of the Russian school of arabistics, a member of numerous academies and scientific societies, both Western and Eastern. With his research, translational and educational activities he bridged two cultures — Arabic and Russian. His creative heritage embraces all branches of arabistics.

The aim of this thesis is to give the detailed biography of this remarkable man and to examine his famous work named “Among Arabic Manuscripts”. The biography is exclusively based on documentary materials (diaries, letters, reminiscences by relatives and friends, official documents, etc.).

The thesis consist of an introduction and three parts. In the introduction, we examined the importance, aim, scope and method of the subject. In the first part, we examined Orientalism in Russia: its emergence, development and changes that it has undergone over time. In the second part, we examined Kratchkovsky’s life, masters, pupils, scientific personality and miscellaneous works he wrote in addition to the political, social, scientific and cultural environment of his era. In the third part, we examined Kratchkovsky’s work “Among Arabic Manuscripts. Notes of reminiscences about books and men”, that he wrote during The Soviet-German War. This book of memoir character became well-known all over the world; during Kratchkovsky's lifetime it ran into three editions and was translated into many languages.

Keywords: Kratchkovsky, Russian Arabistics, Russian Orientalist, Orientalism, Arabic Manuscripts.

ÖNSÖZ

Şarkiyatçılık, Latince kökenli “oryantalizm” ve Arapça kökenli “istişrak” kelimelerinin Türkçe karşılığıdır. Bu kelime TDK veritabanına göre “Doğu bilimleri ile uğraşma” anlamına gelmektedir. Bu işi yapan kişiye ise Türkçe’de “şarkiyatçı”, “oryantalist” veya “müsteşrik” denir. Ancak “şarkiyatçı” veya “müsteşrik” kelimesini kullandığımızda, muhatabımız ne demek istediğimizi tam olarak anlayabilse de “oryantalist” kelimesi hakkında aynı şeyi söyleyemeyiz. Zira bu kelime anlam kaymasına uğramıştır. Nitekim oryantalizm terimi 18. ve 19. yüzyıllardaki sanayi kapitalizminin gelişme döneminin zihniyeti tarafından şekillendirilmiş olup Amerikalı ve Avrupalıların Doğu araştırmalarını tanımlamakta kullanılmıştır. Bu anlamda oryantalizm Aydınlanma çağı sonrası Batı Avrupalı beyaz adamın Doğudaki insanların hakları ve kültürüne yönelik önyargı dolu yorumlarına işaret etmektedir.¹ Bu terimi bu bakış açısıyla olumsuz anlamda özellikle “Orientalism” (1978) kitabında kullanan ünlü yazar Edward Said'dir. Edward Said'e göre “Oryantalizm gerçek Doğuyu değil şarkiyatçıların görmek istedikleri bir “Şark”ı aksettirir”.²

Oryantalizm teriminin karşıtı oksidentalizm terimidir. Bu terim Doğuluların Batı ile ilgili görüşlerini ifade etmektedir. Ancak oksidentalizm oryantalizm kadar dünyada tepki uyandıramadığı gibi Batılılar hakkında bu kadar çok kitap yazmayı da tetiklememiştir.

Eskiden var olan ulaşım zorluğu, kültürler arası uçurum ile dini ve siyasi anlaşmazlıklar, oryantalistlerin çoğu zaman uyduruk, asılsız, kulaktan dolma bilgilerden ve önyargıdan oluşan çalışmalarının ortaya çıkmasına sebep oldu. Ancak zamanımızda oryantalistler hem İslâm dini, hem de Müslüman toplumlar ve kültürleri hakkında Batı ülkelerinde danışman olarak çalışmaktadırlar.³

¹ Prof. Dr. Talip Özdeş, *Oryantalizmin İslam'a Bakışı*, y.y., 11 Ağustos 2009, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/>, 3 Ocak 2014

² Edward W. Said, **Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu**, Çev. Selahattin Ayaz, 2. bs., İstanbul, Pınar Yay., 1989, s. 15- 16.

³ Prof. Dr. Suat Yıldırım, “İslâm Ansiklopedisi'nde "Müsteşrikler"”, **Yeni Ümit**, sy.96,y.y., Nisan-Mayıs-Haziran 2012, (Çevrimiçi) <http://www.yeniumit.com.tr/>, 3 Ocak 2014

Çağdaş müsteşrikler din ve kimlik farkına bakmaksızın artık sadece Doğu dilleri, edebiyatları ve tarihleri uzmanı olmayıp din, felsefe, kültür, sanat, ekonomi gibi başka ilmî disiplinlerin de uzmanları sayılmaktadırlar. Yine de biz tezimizde “oryantalizm” ve “müsteşrik” sözcüklerinin yerine tarafsız olan ve Türkçe’de yaygın olarak kullanılan “şarkiyat çalışmaları” ve “şarkiyatçı” ifadelerini kullandık.

Çalışmamıza konu olan şahsa ait ismin belirli bir Türkçe yazılışı bulunmamaktadır. Zira kişi hakkında Türkçe kaynaklarda yeterince bilgi mevcut değildir. Başka dillerde bu ismin muhtelif yazılışları vardır. Orijinali Rusça olup ‘Игнатий Юлианович Крачковский’ şeklindedir. Tezimizde esas olarak aldığımız isim yazılış şekli, söz konusu şahıs hakkında İslam Ansiklopedisi’nde yer alan, İSAM araştırma uzmanı Dr. Rıza Kurtuluş tarafından hazırlanan bir maddeden alınmış olup ‘Kračkovskij Ignatij Julianovič’⁴ biçimindedir. Türkçe okunuşu ise: Kračkovskiy İgnatij Yulianoviç’dir⁵.

Kaynakların birçoğu elektronik biçimde olduğu için tez metnine ait sayfaların altında yer alan açıklayıcı notlarda orijinal kitabın sayfasını doğru verebilmek, karşılaştığımız bir başka güçlük olmuştur.

Bu çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen ve değerli katkılar sunan danışman hocam Prof. Dr. Abdullah Kızılcık’a, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nin tamamını elektronik biçimine aktarıp çalışmada büyük rahatlık sağlayan İSAM çalışanlarına, eleştiri ve katkıları ile tezimi zenginleştiren tez jüri üyesi hocalarıma teşekkür etmeği bir borç bilirim. Ayrıca bana destek olan eşime teşekkürlerimi arz ederim.

Anastasiya Uçar

⁴ Rıza Kurtuluş, “Kračkovskij Ignatij Julianovič”, **DİA**, 2002, c.26, s.286

⁵DİA’da üç farklı madde içinde söz konusu kişinin adı I. Kračkovskiy (c. 12 s. 390), Kračkovskiy (c. 14,s. 248) ve I.Yu. Kračkovskiy (c. 25,s. 14) olmak üzere üç farklı şekilde yazılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI

1. RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARININ DOĞUŞU	3
2. 1917 EKİM DEVRİMİ ÖNCESİNDE RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI	4
2.1. Bilimsel Şarkiyat Çalışmaları	4
2.2. Diğer Şarkiyat Çalışmaları.....	7
3. 1917 EKİM DEVRİMİ SONRASINDA SOVYET RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI	8
3.1. 1918-1941 Döneminde Sovyet Rusya'da Şarkiyat Çalışmaları.....	8
3.2. SSCB-Almanya Savaşı (1941-1945) Döneminde Rusya'da Şarkiyat Çalışmaları	9
4. XX. YÜZYILIN 2. YARISINDAN SONRA RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI	10

II. BÖLÜM

İGNATİJ JULİANOVIČ KRAČKOVSKİJ: HAYATI VE ESERLERİ

1. KRAČKOVSKİJ'NİN AİLESİ.....	12
2. ÇOCUKLUK DÖNEMİ (1883-1892)	15
3. ERGENLİK DÖNEMİ (1893-1901)	16
4. İGNATİJ KRAČKOVSKİJ'NİN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	17

5. ÜNİVERSİTE YILLARI (1901-1906) VE ÜNİVERSİTEDE ALDIĞI DERSLER	20
6. YÜKSEK LİSANSI (1906-1907)	22
6.1. “Tsarstvovanie Halifa al-Mehdiya po Arabskim İstočnikam” (“Arap Kaynaklarına Göre Halife el-Mehdî’nin Hükümdarlığı”) Adlı Tezi	22
6.2. 1906-1907 Yüksek Lisans Çalışmaları	25
6.3. Hıristiyan Temalı Arap Edebiyatı ve Diğer Konular Üzerine Çalışmalar ...	28
7. ARAP ÜLKELERİNE İLMİ SEYAHATLERİ (1908-1910)	30
7.1. Lübnan: Beyrut, Şüveyr	32
7.2. Mısır: Kahire, İskenderiye	36
7.3. Suriye ve Filistin	38
7.3.1. Rus Filistin Derneği ve Okulları	39
7.4. İلمي Seyahatlerin Kazandırdıkları	41
8. İGNATİJ JULİANOVİČ KRAČKOVSKİJ’NİN AİLE HAYATI	43
9. DOÇENTLİK YILLARI (1910-1918)	47
10. PROFESÖRLÜK DÖNEMİ (1918-1938)	57
11. İGNATİJ KRAČKOVSKİJ’NİN ÖĞRENCİLERİ VE RUSYA’DAKİ ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI OKULU	71
12. SSCB-ALMANYA SAVAŞI YILLARINDA (1941-1945) AKADEMİK ÇALIŞMALARI	79
13. HAYATININ SON YILLARI (1946-1951)	81
14. İ. J. KRAČKOVSKİJ’NİN ESERLERİ	85

III. BÖLÜM

“NAD ARABSKİMİ RUKOPİSİAMİ” (“ARAPÇA EL YAZMALARINA DAİR”)

1. ESERİN ÖNEMİ HAKKINDA	89
2. ESERİN TARİHÇESİ	90
3. ESERİN İNCELENMESİ	92
3.1. Neden Anı Türü?	92
3.2. Eserde Kračkovskij’nin Şahsiyeti	92

3.3. Eserde Adı Geçen Kütüphaneler.....	94
3.3.1.St. Petersburg, Halk Kütüphanesi (Publiçnaya Biblioteka)	94
3.3.2.Beyrut, St. Joseph Üniversitesi, “Şark Kütüphanesi”	96
3.3.3.Kahire, “Hidiv Kütüphanesi”	97
3.3.3.1. Ahmet Teymur’un Özel Kütüphanesi.....	98
3.3.4. Kahire, Ezher Kütüphanesi	99
3.3.5. İskenderiye Kütüphanesi	100
3.3.6. Şam, Antakya Patriği Gregorius el-Haddad’ın Kütüphanesi	101
3.3.7. St. Petersburg, Saray Kütüphanesi	101
3.3.8. St. Petersburg, Asya Müzesi	102
3.4. El Yazmalarının Eserdeki Önemi	103
3.5. Kraçkovskij ve Eserde Adı Geçen Ünlü Şahıslar	104
3.5.1. Emîn er-Reyhânî (1876-1940)	104
3.5.2. Ahmed Teymur Paşa (1871-1930)	105
3.5.3. Mahmud Teymur (1894-1973)	106
3.5.4. Mihail Nuayme (1889-1988).....	107
3.5.5. Vladimir Fyodoroviç Girgas (1835-1887)	109
3.5.6. Anton Salhânî (1847-1941).....	110
3.6. Eserde Öğretici Öğeler.....	111
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	116
EKLER	119

KISALTMALAR

A.g.e. : adı geçen eser

Alm.: Almanca

Ar.: Arapça

a.g.m. : adı geçen makale

a.e. : aynı eser

a.y.: yazara ait son zikredilen yer

b. : İbn

bkz.: bakınız

bs. : baskı

c. : cilt

çev. : çeviren

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed.: editör

h. : hicrî

Hz. : Hazreti

İSAM : İslâm Araştırmaları Merkezi

Ktp. : Kütüphanesi

Lat.: Latince

m.: miladi

ö. : ölüm tarihi

Prof.: Profesör

s. : sayfa

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

St. Petersburg: Sankt-Petersburg

sy. : sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

t.y. : Tarih yok

vb.: ve benzeri

vd. : ve devamı

y.: yıl

yay. : Yayınları, Yayınevi

Yun.: Yunanca

yy.: yüzyıl

y.y.: yayım yeri yok/yayımcı yok

GİRİŞ

İgnatij Julianovič Kračkovskij (1883—1951), XX. yüzyılın ilk yarısının en büyük Rus şarkiyatçılarından biridir. Rusya tarihinde bir dönüm noktası olan Bolşevik Devrimi'nden önce Arap Dili ve Edebiyatı alanında yeni bir çığır açmaya başlayan bu şarkiyatçı, 1917 yılının sonuna doğru Arap edebiyatı uzmanı, St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi'nde kadrolu Doçent, Asya Müzesi çalışanı, bir dizi Rus bilim derneğinin üyesi ve ortaçağ Arap şairi el-Va'va' ed-Dımaşkî (الوأواء الدمشقي) (ö.369/980) hakkında büyük bir monografinin de arasında yer aldığı yüze yakın bilimsel çalışmanın yazarı olmuştur. Devrim öncesi faaliyetinin en önemli sonucu ise, S. F. Oldenburg, N. Y. Marr, V.V. Barthold ve P. K. Kokovtsov gibi saygın akademisyenlerin önerileri ile 1921 yılında onun Rusya Bilimler Akademisi'ne seçilmesidir.

Bunun ardından Kračkovskij Sovyet hükümeti döneminde dahi otuz seneyi aşkın St. Petersburg/Leningrad Üniversitesi'nde ve Asya Müzesi/Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'ndeki çalışmalarını sürdürdü ve ayrıca Arap dilbilimi, kronoloji, edebiyat tarihi (klasik ve yeni edebiyat, kurgu edebiyatı ve bilim edebiyatı), yardımcı tarihi disiplinler, Arap Dili ve Edebiyatı Tarihi gibi birçok alanda üç yüze yakın bilimsel çalışmayı kaleme aldı.

Rusya'daki yeni Arap Dili ve Edebiyatı araştırmaları ekolünün kurucusu olan İgnatij Julianovič Kračkovskij bilim camiası içerisinde herkes tarafından saygı duyulan bir kişiydi. Sovyet hükümeti de Kračkovskij'yi, hayatının sonuna doğru iki defa Lenin Nişanı ile ve ölümünden sonra da Devlet Stalin Ödülü ile ödüllendirerek desteklemiştir. Şam'daki Arap Bilimler Akademisi'ne, Polonya Şarkiyat Cemiyeti'ne, Alman Şarkiyat Cemiyeti'ne, Bombay'daki İslâmî Araştırmalar Kurumu'na, İran Bilimler Akademisi'ne, Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Asya Derneği'ne, Polonya Bilimler Akademisi'ne, Flaman Bilimler Akademisi'ne, New York'taki Asya Enstitüsü'ne üye seçilen İgnatij Kračkovskij farklı uluslararası bilim dernekleri ve komisyonlarının çalışmalarına katıldı. Onun "Nad Arabskimi Rukopisiami" ("Arapça El Yazmalarına Dair") adlı ünlü kitabının Rusya'da altı baskısı yapılmış olup, kitap Fransızca, İngilizce, Almanca, Çekçe, Lehçe ve Arapçaya çevrildi.

İgnatij Julianovič Kračkovskij dünya şarkiyatçılığında bir dönüm noktasıdır, çalışmaları ise XX. yüzyıl biliminin klasiğidir. İşte bu yüzden Türk filologlarının da bu büyük zat ile yakından tanışmaları gerekmektedir. Türkçe olarak İgnatij Kračkovskij ve eserleri hakkında çalışmalar yok denebilecek kadar azdır. Başlıca kaynaklar arasında büyük otoriteye sahip İslam Ansiklopedisinde yer alan onunla ilgili madde de çok kısa ve yetersizdir. Tezimizin amacı, bu açığı biraz olsun kapatmak, ünlü şarkiyatçı hakkında mümkün olduğu kadar tam bilgi vermek ve araştırmacıların konuya ilgisini çekip belki de bu yönde çalışmaya yönelmesini sağlamaktır.

I. BÖLÜM

RUSYA'DA ŞARKİYAT ÇALIŞMALARI

1. Rusya'da Şarkiyat Çalışmalarının Doğuşu

Rusların Bizans, Yakın ve Orta Doğu halklarıyla iletişimi VII. yüzyılda başlamıştır.¹ Dolayısıyla da Doğu dilleriyle tanışması bu tarihlerde başlar.

XV. yüzyılın sonunda ve XVI. yüzyılın başında Rusya'da Doğu dillerine vakıf olan devlet memurları, XVII. yüzyılda ise Rusya'da dışişleri ile ilgilenen devlet kurumu Posolski Prikaz'da bu dillerden çeviri yapanlar vardı.²

I. Petro zamanında (1689-1725) bilim ve sanatın gelişmesi ve I. Petro'nun Doğu politikası, Rus şarkiyat çalışmalarını artırmıştır. Rusya'da Doğu dillerini öğrenme emrini resmi olarak ilk kez veren hükümdar da I. Petro'dur.³ Kur'an-ı Kerim'in ilk Rusça çevirisi I. Petro zamanında yapılmıştır. Ayrıca yaygın olarak bilinenin aksine, ilk Arapça baskı yapan matbaa Beyrut'ta veya Halep'te değil Rusya'da Dmitri Kantemir (1673-1723) tarafından kurulmuştur. Bunun ardından 1778 yılında Rusya'da Kur'an-ı Kerim'in ilk Arapça baskısı yapılmıştır.⁴

1725 yılında Rusya'da Bilimler Akademisi'nin kurulması, Rus şarkiyat çalışmaları tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Bilimler Akademisi'nin düzenlediği ilmi çalışmaların amaçlarından biri, yabancı diller hakkında bilgi toplamak olmuştur.⁵

XVIII. yüzyılda sözlükler hazırlanıp Doğu el yazmaları ve kitapları temin edilerek arşivlenmiştir. Ayrıca numismatik materyaller toplanıp Doğu dillerinin öğretimine başlanmıştır. Böylece Rus şarkiyat çalışmalarının ileriki yıllarda düzenli olarak artması için sağlam bir zemin hazırlanmıştır.

¹ B.D. Grekov, *Kultura Kievskoy Rusi*, Moskova, y.y., 1944, s.20

² S.A. Belokurov, *O Posolskom Prikaze*, Moskova, y.y., 1906, s.54-55

³ V.V. Barthold, *İstoriya İzüçeniya Vostoka v Evrope i Rossii*, Leningrad, y.y., 1925, s.196-197;

İ. J. Kračkovskij, *Očerki po İstorii Russkoy Arabistiki*, Moskova-Leningrad, y.y., 1950, s.40

⁴ م.د.فارس عزيز المدرس، "جهود المستشرق الروسي أغناطيوس كراتشكوفسكي في تاريخ الأدب العربي"، *آداب الرفادين* ، العدد 46، 2012، s.61

⁵ *Materiali dlya İstorii Akademii Nauk*, c.2, St. Petersburg, y.y., 1886, s.407

Rusya’da şarkiyat çalışmaları daima ülkenin dış politikadaki tercihlerine bağlı olarak ilerlemiştir. Rusya’nın Doğu ile yakın teması sonrası, Rusya’da ilk önce uygulamalı şarkiyatçılığın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Doğu’da misyoner faaliyetini sürdüren Ortodoks kilisesi, Dışişleri Bakanlığı, askeriye ve dış ticaret sayesinde uygulamalı şarkiyat çalışmaları gelişmeye devam etmiştir. Rusya İmparatorluğu’nda yerleşik Doğu halklarının (çoğunlukla dini) bilim okulları, komşu ülkelerinin milli kültürü ve tarihi araştırmalarına katkıda bulunmuştur. Ayrıca birçok Avrupalı bilim adamı Rusya’ya davet edilmiş, çalışmaları Rusça’ya çevirip basılmış ve böylece Batıların şarkiyatçılığında da istifade edilmiştir.⁶

2. 1917 Ekim Devrimi Öncesinde Rusya’da Şarkiyat Çalışmaları

2.1. Bilimsel Şarkiyat Çalışmaları

1726 yılında Rus Bilimler Akademisi’nde göreve başlayan Alman asıllı Gottlieb Siegfried Bayer (1694–1738) Rusya’da şarkiyatçı akademisyen olarak tanınan ilk kişidir. St. Petersburg’a 1730-1731 yılında gelen Georg Jacob Kehr (1692-1740) ise Kufi yazısını yorumlayan ilk Arap dili uzmanı sayılmaktadır.⁷

XIX. yüzyılın başında doğu dilleri eğitimi üniversitelere taşındı. Moskova’da doğu dilleri eğitimi, Rus şarkiyat çalışmalarının Moskova ekolünün kurucusu Prof. Aleksey V. Boldırev’in (1780-1842) girişimiyle ilk kez Moskova Üniversitesi’nde verilmeye başlanmıştır.⁸ Ancak 1836 yılında Boldırev’in siyasi görüşlerinden dolayı üniversiteden uzaklaştırılmasıyla Rus şarkiyat çalışmalarının Moskova’daki merkezi 1827 yılında Ermeni hayırsever Lazarev kardeşler tarafından kurulan Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü olmuştur.⁹ Diğer yandan Astrahan, Novoçerkassk, Omsk, Nerçinsk, İrkutsk, Kyahta gibi şehirlerde ve Güney Kafkasya ile Kırım’da doğu dilleri eğitimini almak mümkün olmuştur.

⁶ P. Şastitko, “*Vostokovedenie v Rossii*”, t.y., s.1; (Çevrimiçi), <http://files.school-collection.edu.ru> ; 30 Mart 2015

⁷ V.V. Barthold, “Raboti po İstorii Vostokovedeniya”, **Soçineniya**, c.IX, Moskova, Nauka yay., 1977, s.32.33

⁸ **A.e.**, s.50

⁹ P. Şastitko, **a.y.**, s.3

1816 yılında kurulan Ana Pedagoji Enstitüsü'nde (Glavnı Pedagogičeski İstitut) Arap ve Fars dili olmak üzere iki dil bölümü açıldı. Ünlü Fransız şarkiyatçı Antoine İsaac Silvestre de Sacy'nin (1758-1838) öğrencileri Jean François Demange (1789-1839) ve François Bernard Charmua (1793-1868), bu bölümlere hoca olarak Fransa'dan davet edildiler. Uygulamalı derslerin sunumunu İran kökenli Mirza Cafar Topçibaşev (1790-1869) üstlendi.¹⁰

1818 yılının sonunda Bilimler Akademisi'nin bünyesinde Asya Müzesi (Aziatski Muzey) olarak bilinen bir şarkiyat enstitüsü açılmıştır ve ilk müdürü Christian Martin Joachim Frähn (1782-1851) olmuştur. Asya Müzesi, Rusya'da ilk bilimsel şarkiyat araştırmaları kurumudur.¹¹

1819 yılında Ana Pedagoji Enstitüsü, yapılan bazı değişikliklerin ardından Sankt-Petersburg Üniversitesi'ne dönüşmüştür.

Jean François Demange'ın ve François Bernard Charmua'nın 1822 yılında istifa etmelerinin ardından Doçent ünvanını alan Mirza Cafar Topçibaşev Farsça derslerini vermeye başlamıştır. Bu arada Vilnius Üniversitesi mezunu Osip Senkovski (1800-1858) hoca olarak Arap Dili ve Edebiyatı bölümüne davet edilmiştir. Senkovski son sınıf öğrencilerine ek ders olarak haftada iki kez Türkçe dil eğitimi vermeye başlamıştır.¹²

Böylece 1830 yılında St. Petersburg'da¹³, Dışişleri Bakanlığı'nın Asya Departmanı'nin bünyesinde 1823 yılında açılan Doğu Dilleri Eğitim Bölümü, St. Petersburg Üniversitesi Şarkiyat bölümü, Asya Müzesi ve doğu el yazmaları koleksiyonuna sahip Halk Kütüphanesi (Publičnaya Biblioteka) olmak üzere dört şarkiyat merkezi vardı.¹⁴ Yine bu dönemde St. Petersburg ve Kazan Üniversitelerinde, Dışişleri Bakanlığı'nın Asya Departmanı'nda, Odessa'daki Richelieu Lisesi'ne bağlı Şarkiyat Enstitüsü'nde ve bazı orta öğretim kurumlarında

¹⁰ V.V. Barthold, **a.g.e.**, s.54,55

¹¹ A. N. Kononov, "Vostočni Fakultet Leningradskogo Universiteta (1855-1955)", **Vestnik Leningradskogo Universiteta**, No.8, Leningrad, Leningrad Üniversitesi Yay., 1957, s.7

¹² Türkçe dil eğitimine resmi olarak 1835 yılında başlanmıştır; A. N. Kononov, **a.y.**, s.8

¹³ St. Petersburg şehri 1703 yılında Büyük Petro tarafından kurulup 1914-1924 yılları arasında Petrograd, 1924-1991 yılları arasında Leningrad adını taşımıştır. (Çevrimiçi); 4 Mayıs 2015

¹⁴ A. N. Kononov, **a.y.**, s.8

doğu dilleri eğitimi verilmekteydi. Kazan Üniversitesi XIX. yüzyıla doğru Avrupa çapında önemli bir şarkiyat merkezi olmayı başarmıştır.¹⁵

Ancak XIX. yüzyılın ortalarında özellikle St. Petersburg ve Kazan Üniversitelerinde doğu dilleri bölümlerindeki hoca eksikliğinden ve bu bölümlerden mezun olan gençlerin karşılaştığı işsizlikten dolayı doğu dilleri eğitiminde birtakım problemler yaşanmıştır. 1854 yılında St. Petersburg Üniversitesi'nde Doğu Dilleri Fakültesi'nin kurulmasına karar verilmiştir ve 1855 yılının Ağustos ayında Doğu Dilleri Fakültesi'nin açılışı yapılmıştır.¹⁶ Tarihçi ve şarkiyatçı Vasili Grigoryev (1816-1881) Doğu Dilleri Fakültesi için şöyle demiştir: “*Avrupa'daki üniversitelerin hiç birinde olmayan fakülte Rusya'da kurulmuştur.*”¹⁷

St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi'nin ilk dekanı Mirza Kazım Bek'tir(1802-1870). 1859 yılında Mirza Kazım Bek'in yerine St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi'nin dekanlığına Arap dili uzmanı ve Türkolog Anton Muhliniski (1808-1877) seçilmiştir. Bu tercihin nedeni, fakültenin amacını bilimsel çizgiye doğru çevirmektir.

St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi 1863 Yılında 9 Profesör, 8 Doçent ve 4 Okutmandan oluşan bir kadroya sahipti. Ve aşağıdaki bölümlerden oluşmaktaydı:

1. Arap Dili ve Edebiyatı
2. Fars Dili ve Edebiyatı
3. Türk ve Tatar Dilleri ve Edebiyatı
4. Çin ve Mançu Dilleri ve Edebiyatı
5. Moğol ve Kalmık Dilleri ve Edebiyatı
6. İbrani, Süryani ve Keldani Dilleri ve Edebiyatı
7. Ermeni ve Gürcü Dilleri ve Edebiyatı
8. Sanskrit Dili ve Edebiyatı
9. Doğu Tarihi

¹⁵ P. Şastitko, **a.g.m.**, s.4

¹⁶ A. N. Kononov, **a.y.**, s.9,10

¹⁷ V.V. Grigoryev, **S.-Peterburgski Universitet v teçeniyе Pervih Pyatidesyati Let Yego Suşcestvovaniya**, St. Petersburg, y.y., 1870, s.125

1870 yılından itibaren Çin ve Mançu Dilleri ve Edebiyatı bölümünde Japonca ek ders olarak okutulmaya başlamıştır. 1898 yılında ise Japon Dili ve Edebiyatı bölümü açılmıştır.

Doğu Dilleri Fakültesi'nde 1872 yılında İslam Hukuku, 1897 yılında Korece, 1904 yılında ise Tibetçe dersleri verilmeye başlanmıştır.¹⁸

1880'lerde birbirini tamamlayan St. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi ile Asya Müzesi, Rus bilimsel şarkiyat çalışmalarının merkezini oluşturmaktadır. 1876 yılında III. Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nin St. Petersburg'ta gerçekleşmesi Rus şarkiyat çalışmalarının başarılı olmasının göstergesidir. V. V. Barthold, Rus şarkiyat çalışmalarının XIX. yüzyıl içinde ulaştığı başarı seviyesini değerlendirirken şöyle demiştir:

*"XIX. yüzyılda Doğu araştırmaları Rusya'da belki de Batı Avrupa'dan bile daha önemli başarılarla ulaşmıştır."*¹⁹

2.2. Diğer Şarkiyat Çalışmaları

1720 yılında ilk Rus İmparator'u I. Petro'nun emriyle Rusya'da Dışişleri Yönetim Komitesi (Kollegiya İnostrannih Dyel) kurulmuştur. Bu organda görev yapan kişiler, Yakın Doğu dillerine vakıf olup, Doğu el yazmalarının çevirisiyle ilgilenmişlerdir. 1802 yılında Rusya'da Dışişleri Bakanlığı kurulmuştur. 1823 yılında Asya Departmanı'nın bünyesinde Dışişleri Bakanlığı'nda istihdam edilmek üzere uzmanlar yetiştiren Doğu Dilleri Eğitim Bölümü açılmıştır. Eğitim süresi beş yıl olarak belirlenmiştir.

XIX. yüzyılın ortasında Orta Asya ve Transkafkasya²⁰ bölgelerinde ortaya çıkan kolonyal savaşların başlamasıyla Rusya'nın şarkiyat araştırmalarına ve diplomat şarkiyatçılara olan ihtiyacı artmıştır. Asya Departmanı'nın başkanı Yegor P. Kovalevski'nin (1811-1868) girişimiyle Asya ülkelerine gerçekleştirilen ilmi seferlerin de Rus şarkiyat çalışmalarına önemli katkıları olmuştur. Diplomat

¹⁸ A. N. Kononov, a.y., s.12

¹⁹ V. V. Barthold, *İstoriya İzüçeniya Vostoka v Evrope i Rossii*, s.232

²⁰ Güney Kafkasya veya Transkafkasya, bugünkü Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan devletlerini kapsayan, İran, Rusya ve Türkiye arasında, Büyük Kafkas Sıradağlarının güneyinde yer alan coğrafi-siyasi bölge. (Çevrimiçi), tr.m.wikipedia.org, 4 Mayıs 2015

şarkiyatçılar ayrıca St. Petersburg'da 1876 yılında gerçekleşen III. Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nin faaliyetlerine katılmışlardır.

Bunun yanı sıra askeriye de Rus şarkiyat çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmuştur. XVII. yüzyılın sonunda Rusya Donanması Subayları, Doğu'ya yapılan seferler sırasında gördükleri, yaşadıkları ve öğrendiklerini not edip yayımlamaya başladılar.

1824 yılında Rus İmparatoru I. Aleksandr'ın emriyle Orenburg şehrinde Rus ordusu için çevirmen asker yetiştirecek Neplüev Harp Okulu (Neplüevskoe Voennoe Uçilişçe) açılmıştır. Neplüev Harp Okulu'nda verilen eğitimin süresi altı yıl olarak belirtilmiştir.

Doğu ülkelerinde ve Etiyopya'da misyonerlik faaliyetleri gösteren Rus Ortodoks Kilisesi de Rusya'daki şarkiyat çalışmalarının gelişmesini olumlu yönde etkilemiştir.²¹

3. 1917 Ekim Devrimi Sonrasında Sovyet Rusya'da Şarkiyat çalışmaları

3.1. 1918-1941 Döneminde Sovyet Rusya'da Şarkiyat çalışmaları

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Rus şarkiyat çalışmaları Marksist-Leninist ideolojisinin çerçevesinde gelişmeye devam etmiştir. Şarkiyat araştırmaları, çağdaş milli özgürlük hareketi ile Asya ve Afrika toplumlarının sınıf mücadelesine odaklanmıştır. Sovyet Rusya döneminde Batı ile Doğu arasında ayrımın yapılmasına son verilmiştir. Ancak şarkiyat çalışmaları, Komünist Partisi'nin hüküm sürdüğü yeni devletin pratik siyasi hedeflerine uymak zorunda kalmıştır. Sovyet döneminde Rus şarkiyat çalışmalarının değerlendirmesini profesyonel bilim adamlarının yerine işin ehli olmayan ve Doğu dillerinden ve kültürlerinden uzak kalan Vladimir İ. Lenin ile Josef V. Stalin başta olmak üzere siyaset adamları yapmıştır. Sovyet Rusya'da şarkiyat çalışmaları, eski Rus şarkiyat çalışmalarının özelliklerinden sadece birini benimsemiştir. Bu özellik, onlarda kullanılan filolojik araştırma yöntemidir.

²¹ P. Şastitko, **a.g.m.**, s.2

Leningrad'daki Asya Müzesi, bilimsel şarkiyat çalışmalarının merkezi olmaya devam etmiştir. 1921 yılında Asya Müzesi'nin bünyesinde Şarkiyatçılar Birliği (Kollegiya Vostokovedov) kurulmuştur. Şarkiyatçılar Birliği V.V. Barthold, N.Y. Marr, S. F. Oldenburg, İ. A.Orbeli ve İ. J. Kračkovskij gibi ünlü akademisyenlerden oluşup, "Şarkiyatçılar Birliği Notları" adında bir dergi çıkarmaya başlamıştır.²²

Ekim Devrimi'nden sonra Rus şarkiyat çalışmalarında yaşanan değişiklikler ve ortaya çıkan yeni hedefler yeni şarkiyat kurumlarının açılmasını sağlamıştır. 1918 yılında Taşkent ve Kiev'de şarkiyat enstitüleri, 1920 yılında Moskova ve Petrograd'da Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüleri (İnstitutı Jivih Vostoçnih Yazıkov) açılmıştır. Ayrıca 1921 yılında Tüm Rusya Bilimsel Şarkiyat Çalışmaları Derneği (Vserossiyskaya Nauçnaya Assotsiatsiya Vostokovedeniya) kurulmuştur. 1927 yılında Moskova'daki Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsü, Moskova Narimanov Şarkiyat Enstitüsü'ne dönüşmüştür.²³

1930 yılında SSCB'deki şarkiyat çalışmalarının düzeni bazı değişikliklere uğramıştır. Asya Müzesi, Şarkiyatçılar Derneği, Buddist Kültürü Enstitüsü ve Türkoloji Enstitüsü'nün temelinde SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü kurulmuştur. Şarkiyat araştırmalarında klasik konular işlenmeye devam etmiştir.

Stalinist baskılar dönemi olarak nitelenen 30'lu yıllarda birçok şarkiyatçı zulme uğramış veya hayatını kaybetmiştir. Ancak buna rağmen 1941 yılında Şarkiyat Enstitüsü'nde yaklaşık yüz kişinin okuyup çalıştığı bilinmektedir.

3.2. SSCB - Almanya Savaşı (1941-1945) Döneminde Rusya'da Şarkiyat Çalışmaları

1941 yılında Rusya'da şarkiyat araştırmalarında aniden patlak veren SSCB-Almanya Savaşı'ndan dolayı zor bir dönem geçirmiştir. Savaş sırasında SSCB Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Taşkent'e taşınmıştır. Bilim adamlarının bir kısmı savaşa katılırken, bir kısmı da Leningrad'da kalmayı tercih etmiştir. Cephe

²² P. Şastitko, a.y., s.5.

²³ A. N. Kononov, a.y., s.16,17

ve kuşatmada otuz yedi Şarkiyat Enstitüsü görevlisi hayatını kaybetmiştir. Bu dönemde Moskova'da kalan şarkiyatçılar 1943 yılında Şarkiyat Enstitüsü'nün Moskova Grubu'nu oluşturmuşlardır. İ. J. Kračkovskij, Şarkiyat Enstitüsü'nün Moskova Grubu'nun başkanı olarak seçilmiştir.

Savaşa katılan şarkiyatçılar çeviri işini üstlenmenin yanısıra düşman askerlerin arasında propaganda yaparak ve sözlükler hazırlayarak vatanlarına hizmet etmişlerdir. Rus şarkiyatçıları ayrıca diplomat olarak görev yapmışlardır.

1941-1945 yıllarında Leningrad Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi²⁴ ile Özbekistan'ın Fergana şehrine geçici olarak taşınan Moskova Şarkiyat Enstitüsü akademik eğitim vermeye devam etmiştir.²⁵

4. XX. Yüzyılın 2.Yarisından Sonra Rusya'da Şarkiyat Çalışmaları

XX. yüzyılın 2. yarısı Rus şarkiyatçılığı için bir dönüm noktası olmuştur. Dünya çapında kolonyal sisteminin çöküşü ile Afrika ve Asya'da yeni bağımsız devletlerin kurulması şarkiyat araştırmalarının odaklandığı amaçların değişmesini tetiklemiştir. Yeni kurulan devletlerdeki halkların kendi geçmişine ve milli kültürüne ilgi duyması ve de dini faktörün önem kazanması yeni bilimsel kuruluşlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Şarkiyat araştırmaları için yeni tarihi kaynaklar, güncel belgeler, arkeolojik keşifler ve buluntular ortaya çıkmıştır. Ayrıca Doğu ülkelerinin siyasi bağımsızlığa kavuşması, şarkiyatçıların bu ülkelere ilmi seyahatler düzenlemelerini, bu ülkeleri araştırmalarını ve onlarla diyalog kurmalarını kolaylaştırmıştır.²⁶

Leningrad Üniversitesi'nde birçok Doğu ve Afrika ülkesinin tarihi, dili ve edebiyatı ile ilgili eğitim verilmiştir. 1947-1950 yıllarında Leningrad Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi bünyesinde kurulan Bilimsel Doğu Araştırmaları Enstitüsü (Vostočni Naučno-İssledovatel'ski Institut) faaliyet göstermiştir. Ayrıca 1949 yılında Leningrad Üniversitesi Şarkiyat Fakültesinde Uzak Doğu Ülkeleri Tarihi, Yakın

²⁴ 1944 yılında Leningrad Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi'nin adı Şarkiyat Fakültesi olarak değişmişti. Şarkiyat Fakültesi'nin öğretim kadrosu çoğunlukla fakültenin kendi mezunlarından oluşmaktaydı; A. N. Kononov, **a.y.**, s.18,19; (Çevrimiçi), <http://www.orient.spbu.ru/>, 4 Mayıs 2015

²⁵ P. Şastitko, **a.g.m.**, s.5

²⁶ P. Şastitko, **a.y.**, s.6

Doğu Ülkeleri Tarihi ve Eski Doğu Tarihi bölümleri açılmıştır. Böylece Sovyet Rus şarkiyat çalışmalarında Doğu Tarihi bağımsız ve önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir.²⁷

1950 yılında Şarkiyat Enstitüsü Leningrad'dan Moskova'ya taşınmıştır. Enstitünün Doğu El Yazmaları Bölümü (Sektor Vostochnih Rukopisey) ise Leningrad'da faaliyetine devam etmiştir. Kaynaklara göre, 1955 yılında Şarkiyat Enstitüsü'nde 220, Doğu El Yazmaları Bölümü'nde ise 27 araştırma görevlisi çalışmıştır. Bunun ardından Doğu El Yazmaları Bölümü Şarkiyat Enstitüsü'nün Leningrad Şubesi'ne dönüşmüş ve ayrıca Doğu Edebiyatı Yayınları (İzdatelstvo Vostochnoy Literaturı) kurulmuştur.

1955 yılında "Sovyet Şarkiyat Çalışmaları" ("Sovetskoe Vostokovedenie") adlı dergi yayımlanmaya başlamıştır.

1960 yılında Moskova'da XXV. Uluslararası Oryantalistler Kongresi gerçekleştirilmiştir. 48 ülkeden yaklaşık 1400 delegenin katıldığı bu kongrede Sovyet delegeleri 682 sunum yapmışlardır. Sovyet araştırmalarının ele aldığı konular çoğalıp genişlemiştir.

XXI. yüzyılın başında Şarkiyat Enstitüsü'nün yanısıra Rusya Bilimler Akademisi'nin birçok enstitüsünde şarkiyat çalışmaları devam etmektedir. Şarkiyat Enstitüsü "Vostok-Orient"²⁸ ve "Asya ve Afrika Bugün"²⁹ dergilerini çıkarmaktadır. Yeni şarkiyatçılar halen Moskova M. V. Lomonosov Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü'nde ve St. Petersburg Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi'nde yetiştirilmektedir. Ayrıca Doğu Dilleri ile ilgili bölümler ve Şarkiyat bölümü Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Enstitüsü'nde de bulunmaktadır.³⁰

²⁷ A. N. Kononov, **a.g.m.**, s.18

²⁸ Önceki adları "Sovyet Şarkiyat Çalışmaları" (Sovetskoye Vostokovedenie, 1955-1958), "Şarkiyatçılığın Problemleri" (Problemy Vostokovedeniya, 1959-1961) ve "Asya ve Afrika Halkları" (Narodi Azii i Afriki, 1961-1990); P. Şastitko, **a.y.**, s.8

²⁹ Önceki adı "Çağdaş Doğu"(Sovremennı Vostok); P. Şastitko, **a.y.**

³⁰ P. Şastitko, **a.y.**, s.8

II. BÖLÜM

İGNATİJ JULİANOVIČ KRAČKOVSKİJ: HAYATI VE ESERLERİ

1. Kračkovskij'nin Ailesi

İgnatij Julianovič Kračkovskij'nin öğrencileri onun köklü ve asil bir soydan geldiğini düşünüyorlardı. Bu düşüncelerinin sebebi, çehresi, zerafeti, sağduyulu davranışı, rahat iletişim kurması ve de daima haysiyetli duruşuydu. Bazı öğrencileri kendisine “Polonyalı aristokrat” derlerdi. Ancak kaynaklar bize onun sıradan bir aileden geldiğini söylemektedir.

Dedesi, Foma Kračkovskij, Belaruslu köylülerden biri olup bir bakırcının kızı ile evliydi. Sesi iyi olduğu için bir Ortodoks kilisesinde rahip yardımcılığı yapmıştı. Foma Kračkovskij erken vefat ettiğinde (1847) geriye kendisinden sonra üç kız çocuğu ile yedi yaşında bir erkek çocuğu bırakmıştı.

İgnatij Kračkovskij'nin babası Julian Kračkovskij de çocukluğunda dini eğitimini tamamladıktan sonra sesi güzel olduğu için Vilnius ve Litvanya Metropoliteni¹ korosuna seçilip Vilnius'a getirildi. Orada önce Vilnius ruhban okulunda, sonra da İlahiyat Fakültesinde okudu ve kilise korosunun şefliğine getirildi.

Julian Kračkovskij parlak bir zekâya sahipti. Çok kitap okuyan, kendi kendine yabancı dil öğrenen ve kütüphanesini oluşturmaya çalışan bir kişiydi. Fakülteyi bitirdikten sonra eğitimini devam ettirmek için 1861 yılında devlet bursuyla St. Petersburg İlahiyat Akademisi'ne gönderildi. Orada Rus İmparatorluğu'nun Batı bölgesinin (şimdiki Polonya, Litvanya, Belarus ve Ukrayna) tarihi, etnografisi ve folkloru ile ilgilenmeye başladı. Ayrıca kilise tarihi ile ilgili yazılı çalışmaları vardır. Eserlerinden bazıları: “Eski Vilnius” (“Staraya Vilna”,1889), “Rus-Polon ilişkileri” (“Russko-polskiye otnoşeniya”) ve “Rus halk marşları ve şarkıları derlemesi” (“Sbornik russkih narodnih gimnov i pesen”,1869).²

¹ **Metropolit-** Ortodokslarda patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden din adamı; (Çevrimiçi), www.tdk.gov.tr, 4 Mayıs 2015

² A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, St. Petersburg, Peterburgskoe Vostokovedenie Merkezi, 1994, s.11

Julian Kračkovskij eski belgelerin analizi ve neşri için kurulmuş Vilnius Komisyonu'nun başkanlığını üstlendi. Bu arada Vilnius Halk Kütüphanesi'ndeki ve Antika Müzesi'ndeki eserlerin çoğaltılması için çaba sarfetti. Ayrıca coğrafya derneğinin yerli şubesini açıp "Vilenski Vestnik" gazetesinde ve diğer yerli yayın kurumlarında çalıştıktan sonra yaklaşık yirmi yıl çeşitli eğitim kuruluşlarında öğretmenlik yaptı. 1865 yılında İlahiyat Akademisi'ni bitirdikten sonra Belarus'taki küçük Maladziečna şehrinde öğretmenlik fakültesinde hoca olarak göreve başlayan Julian Kračkovskij, bir müddet görev yaptığı Türkistan okullarının Başmüfettişliğinden 1888 yılında istifa etti. Böylece sıradan bir köylü olan Julian Kračkovskij Devlet Müşavirliğine kadar yükselip altı kez farklı nişanlarla ödüllendirildi ve kendisine 360 dönüm arazi hibe olarak verildi. Buna rağmen Julian Kračkovskij mütevazı bir hayat sürdürdü ve soylulara tanınan ayrıcalıkların hayatının amacı olmadığı ve ailesinin buna ihtiyacı olmadığı gerekçesiyle "Soylu Şecere Kitabı"³ 'na kaydolmayı reddetti.

Julian Kračkovskij 25 Temmuz 1903 tarihinde kalp yetmezliğinden öldü. Yerli yayınlarda yer alan ölüm ilanları, cenaze töreninin betimlemesi, ölümün onuncu yıl dönemi makalesi- her şey onun itibar sahibi ve saygın bir kişi olduğuna işaret etmektedir.

Julian Kračkovskij Vilnius Başpapazının kızı Anna Pščolko ile evliydi. Üçü oğul ve biri kız olmak üzere dört çocukları olmuştu. Sırası ile Nikolaj (1871-1927), Julia (1874- 1942), Aleksej (1876- 1905) ve İgnatij'dir (1883-1951). Görüldüğü gibi İgnatij ve kardeşleri arasındaki yaş farkı oldukça büyüktür. Evin maddi durumu orta seviyedeydi. Çocuklara pahalı tatlılar alınmazdı, ekmeğe karşı hassas davranmaları teşvik edilirdi, aksi davranışlar nimete ve bu nimeti elde etmek için terini döken insanlara saygısızlık göstergesi olarak kabul edilirdi.⁴

İgnatij ve kardeşleri kendi hallerinde büyüdüler. Doğasever ve kitapsever olup yazları bahçe işlerinde ailesine yardımcı oluyorlardı. Onlardan her biri dört yaşına geldiğinde okumayı biliyordu. Küçük yaştan itibaren ilim öğrenmeye teşvik

³ Dvoryanskaya Rodoslovnaya Kniga, Rus İmparatorluğu'nda bütün iller için nüfusun soylu kısmının ayrıcalıklarını belirleyen bir belgedir. Belirli ilin tüm soylu nüfusunun kaydını içeren bu kitabın ortaya çıkması ve devam ettirilmesi 21 Nisan 1785 tarihinde Rus Soylulara II. Katerina tarafından verilen "Berat" 'ta emredilmiştir, (Çevrimiçi); ru.m.wikipedia.org, 4 Mayıs 2015

⁴ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.12-13

ediliyorlardı. Bu şekilde İgnatij ve kardeşleri ilköğrenimini ev ortamında aldılar. Ayrıca müzik ve Fransızca dersleri gördüler.

Kračkovskij ailesinin dört çocuğunun da dış görünüşü çok iyiydi. Aynı zamanda sanatsal eğilimleri vardı. Örneğin Nikolaj akordeon çalardı ve sesi iyiydi, Aleksej yetenekli bir ressamdı, Julia'nın da sesi çok iyiydi ve ayrıca şiir yazardı, İgnatij harmonyum⁵ ve zither⁶ çalardı.

Evdeki ideal eğitim ortamına rağmen aldıkları disiplin daha çok bir yurt hayatını andırıyordu. Söz konusu bu disipline göre evdeki her şey kendi saatinde, dakikası dakikasına yapılıyordu. Yememin, içmenin, kalkmanın, yatmanın, ders çalışmanın, dışarıya çıkmanın, kısaca bütün eylemlerin belirli bir vakti vardı ve bu vakti geçirmenin imkânı yoktu. Öyle ki misafirlerin bile oturmaya tam vaktinde gelmeleri gerekiyordu. Aksi takdirde kapıda kalmaları büyük bir ihtimaldi. Ev işlerinde, hatta hayatlarını etkileyecek önemli meselelerde, çocukların görüşü sorgulanmıyordu. Onlar küçük yaştan itibaren kendilerine söylenenleri yapmaya mecbur olduklarını öğreniyorlardı. Örneğin kızları Julia'nın isteğine rağmen onu ne okuttular, ne de şarkı söylemesine izin verdiler. Özel hayatı konusuna gelince sevdiği kişi ile evlenmesine iki kez izin vermediler. Bu durum evdeki gerilimi yükseltiyor, tartışmalara yol açıyordu.⁷

Annenin ailedeki pozisyonu olağan değildi. Kızı Julia'nın anılarında ve yazdığı şiirlerinde kendisine pek yer vermemesi ve oğlu İgnatij'in günlüğünde vefatına dair sadece kuru bir "31 Temmuz. Akşam saat 9'da anam vefat etti" cümlesinin yer alması dikkat çekicidir, çünkü anneleri kendileriyle gerektiği şekilde ilgilenmemiştir. Ancak babalarına ve beraber yaşadıkları nineleri kendilerine özel ilgi göstermişlerdir. Bazı kaynaklarda İgnatij Kračkovskij'nin annesi Anna Pšcolko'nun sinir hastası olduğundan bahsedilmektedir. Hatta İgnatij Kračkovskij'nin çocukluğunda, annesinin ihmalinden kaynaklanan boğulma ve yüksekten düşme riski taşıyan olaylar yaşandığı söylenmektedir.⁸

⁵ Harmonyum (Eski Yun.)- dış görünüşü piyanoya benzeyen, körüğü ayakla işletilen küçük org, (Çevrimiçi), www.ansiklopedim.net, tdk.gov.tr, 4 Mayıs 2015

⁶ Zither(Alm.)- dış görünüşü santura ve kanuna benzeyen, pena aracılığıyla çalınan telli müzik aleti, yatuğan, (Çevrimiçi), tdk.gov.tr, 4 Mayıs 2015

⁷ A. A. Dolinina, **a.e.**, s.15

⁸ **A.e.**, s.16

Günümüze ulaşan bütün not, mektup ve anılara göre küçük yaştan beri İgnatij Kračkovskij ile en çok ilgilenen kişi kendi çocuk olmasına rağmen ablasıydı. Julia Snitko erkek kardeşine karşı olan bu annelik davranışını ömür boyu sürdürdü. Julia evlendiğinde kardeşiyle mektuplaşarak onunla olan irtibatının kopmamasını sağladı ve daha sonra eşi emekli olduğunda hayatının sonuna kadar (1942) onun yanına yerleşti.⁹

İgnatij Kračkovskij'nin en büyük kardeşi Nikolaj Kračkovskij Askeri Tıp Akademisini bitirdi. Doktorluk yaptı ve Rus - Japon ve I. Dünya Savaşlarına doktor olarak katıldı. Tıp dışında tarım ve at yetiştiriciliği ile ilgilendi. Nikolaj Kračkovskij 1927 yılında göğüs anjininden öldü.¹⁰

Diğer erkek kardeşi Aleksej Kračkovskij, Sanat Akademisi Mimarlık Fakültesi öğrencisiydi. Yetenekli bir ressamdı. Ancak düzensiz bir hayat sürdüren ve içkiye düşkün birisiydi. Böylece Aleksej Kračkovskij henüz 28 yaşında iken eğitimini tamamlamadan karaciğer ve böbrek hastalığından hayatını kaybetti.¹¹

2. Çocukluk Dönemi (1883-1892)

İgnatij Kračkovskij 16 Mart 1883 tarihinde Vilnius'ta doğdu. 1884 yılında ailesi ile birlikte babası Julian Kračkovskij'nin tayini sebebiyle Taşkent'e taşındı. İgnatij Kračkovskij'nin çocukluğu orada geçti. Annesinin yetersiz oluşu nedeniyle Taşkent'te küçük İgnatij'ye bakacak bir yetişkin yoktu. Bunun için bakımını üstlenmek üzere dışarıdan bir kadın tutulmuştu. Bu kadın Özbek idi ve bu sayesinde konuşma çağına gelen Kračkovskij Rusça'dan önce Özbekçe'yi öğrenmeye başlamıştı.

Ailenin en küçük bireyi olması itibariyle İgnatij çoğu kez şanssızlıklar yaşıyordu. Gündüzleri apartman dairesinde koşturma imkânı bulamayan Kračkovskij, akşamları ailenin bir araya gelip herkesin kendi işleriyle uğraştığı saatlerde yalnızlığa mahkûmdu. Kendini tamamen özgür hissettiği tek yer ise köyü idi. Orada hayvanlarla oynuyor, onları taklit ediyordu.

⁹ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s.17

¹⁰ *A.e.*, s.18

¹¹ *A.e.*, s.19

Dört yaşında harfleri öğrenen İgnatij Kračkovskij küçük yaştan itibaren çok kitap okuyordu. Kitaplara ulaşmak zor değildi, çünkü evin içinde babası tarafından toplanan zengin bir kütüphane vardı. Bu kütüphanenin büyük bir kısmı I. Dünya Savaşı esnasında yok oldu.¹²

Ne yazık ki bu bilgiler dışında İgnatij Kračkovskij'nin çocukluğu ile ilgili daha fazla bilgiye ulaşamadık.

3. Ergenlik Dönemi (1893-1901)

1893 yılında İgnatij Kračkovskij ailesinin döndüğü Vilnius'ta ortaöğrenimi sürdürmek için¹³ Vilnius Gymnasium¹⁴una başladı. Oranın öğrencileri uyruk bakımından çok farklıydı. Aralarında Polonyalı, Litvanyalı, Belaruslu, Ukraynalı, Yahudi ve Litvanya Tatarları vardı. Ayrımcılık orada söz konusu değildi. Aksine karışık kontenjan öğrencilere farklı dilleri ve kültürleri tanıma fırsatı veriyordu. İbranice'yi merak eden İgnatij Kračkovskij'ye Yahudi arkadaşı M. O. Steinberg'in (1883-1946) İbranice'yi öğrenmesinde çok yardımcı dokundu. Aynı zamanda o dönemde bu okuldan birçok bilim adamı çıkmıştı.

Başarılı bir öğrenci olmasına rağmen İgnatij Kračkovskij pek çalışkan sayılmazdı ve okulu ancak sondan bir önceki sınıfta ciddiye almaya başladı. Günlüğündeki notlara göre o zamana kadar müzik daha çok ilgisini çekiyordu. Ve bu konuda şüphesiz besteci kariyerine hazırlanan M. O. Steinberg'in rolü büyüktü. Harmonyumu¹⁵ çalmayı biraz bilen Kračkovskij 1898 yılının başında bu kez zithere¹⁶ merak duydu ve özel ders almaya başladı.¹⁷

¹² A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 20

¹³ Bu ailenin çocukları ilköğrenimini tutulan hocalar aracılığıyla evde tamamlıyorlardı; **a.e.**, s.14

¹⁴ Gymnasium (Yun.)- Rusya için: öğrencileri üniversiteye hazırlayan, onlara ayrıcalık tanıyan 8 yıllık bir ortaokul, yüksek lise. Kurum öğrencilerine dini eğitim, mantık, coğrafya, tarih, matematik, resim ve Rusça derslerinin yanı sıra Latince, Yunanca, Fransızca ve Almanca öğrenme imkânını da veriyordu. 1892yılı istatistiğine göre Rusya'da 180 gymnasium vardı, buna göre 1870 kişiden sadece biri gymnasium öğrencisiydi, (Çevrimiçi) <http://ru.wikipedia.org/>, 10 Şubat 2014

¹⁵ Bkz.: yuk. s.14.

¹⁶ Bkz.: yuk. s.14

¹⁷ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.21-22

1897 yılının başından itibaren Kračkovskij düzenli olmamakla birlikte günlük tutmaya başlamıştı. Kračkovskij şiir yazmayı da denemişti, ama bu alanda pek başarılı olamamıştı.

Yine günlük notlarından yola çıkarak o dönemde aklına zaman zaman karamsar düşüncelerin geldiğini görüyoruz. Bu düşünceler o yaştaki her insanın aklına doğal olarak gelen hayatın anlamıyla, meslek seçimiyle ilgili düşüncelerdir. Kračkovskij okulun bitiminde hangi fakülteye gireceğini bilmediğini ve teknik bilimlere karşı hiç ilgi duymadığını açıkça söylüyor ve bu gidişle ya şarkiyatı, ya da filoloji bölümünü seçmek zorunda kalacağını belirtiyordu¹⁸. Kararın ardından yoğun bir ders çalışma dönemi başlamıştır. 1901 yılında İgnatij Kračkovskij okulda gösterdiği üstün başarıdan dolayı altın madalyayla ödüllendirilmiş ve Gymnasiumu birincilikle bitirmiştir.¹⁹

4. İgnatij Kračkovskij'nin Edebi Kişiliği

Kračkovskij hayatın anlamını bir ara kitaplarda aramaya başladı. Okuduğu bir kitabın ana fikri imansız yaşamın mümkün olmamasını telkin ediyordu. Bu fikir Kračkovskij'nin zihnine takıldı. Ona göre çağdaş dünya hayatında din de, bilim de, toplum da, tek kelime ile her şey sahte idi ve itici güç para iken toplumda hiç bir şeye inanmayan fakat paraya önem vermeyen ve topluma faydalı olan insanlar da vardı. O halde hayatın anlamının sadece iyilik yapmakta veya hayat mücadelesini sürdürmekte olduğunu düşünmek hata olurdu.

Okuduğu kitaplar Kračkovskij'nin merak ettiği sorulara cevap veremedi ve onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. Bu durum yaklaşık bir yıl sürdü ve 1900 yılı yaz tatili Kračkovskij için çok verimli geçti. İki buçuk ay içerisinde İgnatij Lehçe²⁰ okumayı öğrendi; Polonya, Litvanya ve Rusya tarihi, özellikle de Rus edebiyatıyla ilgili birçok kitap okudu, kütüphaneyi gözden geçirdi, klasik müzikle tanıştı zither²¹

¹⁸ Kračkovskij kendini filolojiye daha ılımlı ve yatkın gibi hissetmekle beraber, iki erkek kardeşinin ilgilendiği ve somut sonuçlar veren mimarlık ve tıp gibi bilimlerin aksine filolojinin bunları veremediğini, dolayısıyla aslında kimseye faydası olmayan, sırf bilim için var olan bir bilim olduğunu düşünüyordu; A. A. Dolinina, **a.e.**, s.23

¹⁹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 23, 26

²⁰ Lehçe, Polonya dili, (Çevrimiçi), www.tdk.gov.tr, 4 Mayıs 2015

²¹ Bkz.: yuk. s.14

çalma tekniğini geliştirdi. Fiziki ve psikolojik durumu tamamen düzeldi. O arada günlüğüne kaydettiği hayat felsefesiyle ilgili görüşleri şunlardır:

- 1) Işık karanlıkta da parlar ve karanlık onu bastıramaz.
- 2) Ceza ahirette olduğu gibi dünyada da vardır.
- 3) En iyi olgu emrivakidir.
- 4) Herhangi bir şeyi ne dile, ne de reddet.
- 5) Yağmur ne kadar şiddetli yağarsa o kadar çabuk diner.
- 6) Tavuğun horoz gibi ötmesi kötüdür (herkes kendi işi ile uğraşmalı).

Aynı yaz döneminde Kračkovskij Arap - Fars - Türk - Tatar bölümünde okumaya karar verir. Bu kararın altında yatan sebeplerden biri, son zamanlarda kabul ettiği fikirlerdir. Kračkovskij sonunda hayatın amacının hakikati arayıp ona mümkün olduğu kadar yakınlaşmak olduğuna inanır. Bir kişinin arayışlarında hata yapması ve yanlış yola girmesi durumunda da hedeflerinin samimi olduğu takdirde er veya geç karşılığını alacağını ve hakikati göreceğini düşünür. Eskiden insanlar tabiat ile iç içe yaşadıkları için hakikate daha yakındılar. Bu durum özellikle Doğulu insanlar için geçerlidir. Kračkovskij'nin üniversitede okuyacağı bölüm ile ilgili seçim yaparken güttüğü amaç da hakikate ulaşmaktır.²²

Babası gibi yüksek makamda ve parada gözü olmayan İgnatij Kračkovskij üniversitede kalıp akademik kariyer yapmayı tüm varlığıyla arzuluyordu. Üniversiteye giriş sınavının olmamasına rağmen bunu kimseden referans beklemeden, sınırlı maddi imkânlarla yaşamaya razı olarak, sadece durmadan büyük azimle, canla başla çalışarak gerçekleştirmeyi düşünüyordu. Yaptığı işin hakkını vererek, kendini tamamen ona adanarak başarıyı elde etmek istiyordu. Gymnasium İgnatij Kračkovskij'ye yazmayı, düşünmeyi ve şüphesiz daha birçok şeyi öğretmişti, ancak kendisinin de belirttiği gibi bunların hepsi sadece çalışma azmi sayesinde olmuştur.

Üniversite'de İgnatij Kračkovskij Marksist öğrenci hareketine olumsuz bakardı. Ona göre, bu tür faaliyetler sadece gerçek uğraşa, yani ilim tahsil etmeye mani oluyordu. Bu sebeple Kračkovskij etrafında olup biten tüm olaylara seyirci kalırdı. Bununla birlikte siyasetle ilgilenmediği de söylenemezdi.²³

²² A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s.24, 25, 27

²³ A.e., s.40

Ignatij Kračkovskij öğretmenliği sevmezdi. Çok ciddi olduğu için öğrencilerin ders ihmali ve başarısızlıkları onu üzerdi. Onlara kızar, sınavlarla korkuturdu, ama diğer taraftan onları düşünür ve burs işlerini hallederdi.²⁴

Çekingen bir kişiliğe sahip olan Kračkovskij iş bilime gelince topluma son derece açıktı. Kračkovskij başka bilim adamlarının çalışmalarını merak eder, eleştiri yazmak için sabırsızlanırdı. Birçok kişi ile mektuplaşır, bilgi alışverişinde bulunurdu. Kračkovskij bazı durumlarda birinin eserini veya çevirisini çok sert eleştirebilirdi. Bununla birlikte eleştirinin onur kırıcı olmaması için bazen geceleri uyumaz, yapacağı konuşmasını kullanacağı kelime ve ses tonu ayrıntılarına kadar planlardı. Kračkovskij kimseyi incitmemeye çalışır, eleştirdiği kişilerle olan dostluğunu sonuna kadar sürdürürdü. Böylece V. M. Alekseev'in karşılaştığı sert bir eleştiri, Kračkovskij hakkında “ “Dünya Edebiyatı” yayınevinde yirmi altı dünya dilinde yazılan edebi metinlerin çeviriye gönderilmeden önceki incelemesini en iyi yapan kişi” ve “bu yayınevinde en iyi şarkiyat, çeviri ve bilim çalışmalarına sahip kişi” demesine engel olamamıştır.²⁵

Ortaya birçok eser koymasına rağmen Ignatij Julianovič Kračkovskij hırslı ve konulara karşı açgözlü davrandığı için kendi kendini azarlamış, amatör olduğunu söylemiştir. Ayrıca öğrencilerine bu davranışın yanlış olduğunu ve bir konuda uzmanlaşmak gerektiğini de anlatmıştır.

Ignatij Kračkovskij Marksist düşüncesini benimsemediği, klasik öğretim ve bilimsel çalışma tarzından ve muhtevasından taviz vermediği ve adam kayırmayı kabul etmediği için kötü niyetli insanların hedefi olmuştur. Aleyhine yazılan provoke makaleler, öğrencileriyle arasını bozma çabaları, yazdığı makalelerde ondan habersiz ve kasıtlı olarak yapılan düzeltmeler ve aldığı kararların iptali, itibarını sarsan eleştiriler bu tür insanların başvurduğu bazı yöntemlerdir. Ancak Ignatij Kračkovskij daima inandığı değerlere sadık kalmıştır.²⁶

²⁴ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 117, 153

²⁵ *A.e.*, s. 183, 186

²⁶ *A.e.*, s. 380-386

5. Üniversite Yılları (1901-1906) ve Üniversitede Aldığı Dersler

İgnatij Kračkovskij 29 Ağustos 1901 tarihinde St. Petersburg'a gelir ve bir öğrenci yurduna yerleşir. Kararlı bir şekilde özellikle eğitim almaya gelen genç Kračkovskij o zamanki Rusya'nın başkenti²⁷ olan bu şehirden pek etkilenmez, hatta aynı gün ablasına yazdığı mektupta²⁸ St. Petersburg'un fotoğraf ve resimlerde daha güzel olduğunu söyler.

Yurtta kaldığı oda iki yatak, iki çalışma masası, kitaplık, gardırop, iki sehpa ve dört sandalye içine alabilecek büyüklükteydi. Aynı okul mezunu olan Kračkovskij'nin oda arkadaşı zamanının çoğunu dışarıda geçiriyordu. Bu durum çalışmaya engel olacak kimsenin kalmadığı için Kračkovskij'yi sevindiriyordu.²⁹

Üniversitenin ilk yılından beri İgnatij Kračkovskij zorunlu derslerin dışında özellikle filoloji fakültesinde kendi isteğiyle birçok ek ders almaya başlamıştı. Bu derslerin bazılarını tamamlayıp filoloji fakültesinin öğrencileriyle eşit olarak sınavlara girmişti. İlave ve seçmeli dersler arasında Rusya Tarihi, Eski Rus Edebiyatı, tarihi edebiyat, çağdaş edebiyat, felsefe, hukuk ve Habeşçe yer almaktadır. Üç yıl boyunca Habeşçe dersine ek olarak Habeşistan tarihi ve Habeş yazısının tarihi derslerini dinledi. Bunlar bir nevi özel derslerdi, çünkü Kračkovskij'nin dışında sadece bir öğrenci bunlara katılıyordu, ayrıca bu öğrenci, derslere hiçbir zaman hazırlanmıyor ve kendisine yöneltilen soruları cevaplamayı daima reddediyordu.

II. ve III. sınıfta Etiyopya (Habeşistan) araştırmaları İgnatij Kračkovskij'nin neredeyse tüm vaktini alıyordu. Bununla birlikte hocası B. A.Turaev (1868-1920)³⁰ öğrencilerini kendinden farklı görmeyip onlara yabancı bir dilde yazılmış bir kitabı ödev olarak veriyor ve iki-üç dersten sonra onunla ilgili sorular sorup

²⁷ Rusya'nın başkenti tarih boyunca birkaç kez değişmiştir. 1712-1918 yılları arasında Rusya'nın başkenti St. Petersburg şehri idi; Столицы России, (Çevrimiçi) <https://ru.m.wikipedia.org/>

²⁸ Üniversite yıllarında Kračkovskij günlük tutmazdı. Onun o dönem yaşantılarından bilgi aldığımız kaynaklardan biri kız kardeşine yazdığı mektuplardır; A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.31, 32

²⁹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 30,31

³⁰ TURAEV, Boris Aleksandroviç (1868-1920)- Rus şarkiyatçı, akademisyen, Rusya'da Eski Doğu (özellikle Mısır) tarihi ve filolojisi okulunun kurucusu ve Habeşistan araştırmalarının önderi, St. Petersburg Üniversitesinin Profesörüdür. (Çevrimiçi) <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/Туроев> ;11 Nisan 2014

cevaplamalarını istiyordu. Kračkovskij'nin üniversitede tanıdığı ve gerçek hoca olarak adlandırdığı ilk kişi B. A.Turaev idi.³¹

İgnatij Kračkovskij'nin aklına Habeşistan üzerinde uzmanlaşma fikri geldi, ancak üniversitede ilgili bölümün olmamasından dolayı Arap Dili ve Edebiyatı uzmanı olmaya karar verdi. Kračkovskij II. sınıftan itibaren Arapçaya vakit ayırmaya başladı ve ayrıca III. sınıfta okutulan ve Arap âlimi et-Taberî'ye³² (ö.310/923) ait metinleri okudu.

Şunu da belirtmek gerekir ki Kračkovskij'nin gördüğü dersler arasında Farsça dersi ve İran kültürü ile ilgili dersler de vardı, ancak hocanın onları çok monoton ve sıkıcı bir biçimde işlemesi istisnasız olarak bütün öğrencilerin bu dile olan ilgisini azaltıyordu.³³

İgnatij Kračkovskij'nin aldığı zorunlu dersler arasında Arapça, İslam Hukuku, Arap şiiri, İran ve Orta Asya tarihi de yer almaktadır. Ayrıca orada “Asya'ya yapılan seyahatlerin incelenmesi” adlı eser de ders olarak okutulmaktaydı. Müzik derslerine gelince, öğrenci İgnatij Kračkovskij onlara sadece bir yıl gibi bir süre (1902-1903) ayırabilmişti. Bundan sonra ise sadece arada bir öğrenci konserlerinde sahne alıyordu.

İgnatij Kračkovskij'nin ilk eseri üniversite öğrenciliği esnasında basılmıştı. “İslam tarihi üzerine yeni bir çalışma”³⁴ (“Noviy trud po istorii musulmanstva”) adlı bu eser Moskova İlahiyat Akademisi Prof. S. Glagolev'in (1865-1937) “İslam”³⁵ adlı kitabının eleştirisi idi. Avrupalı şarkiyatçıların sert eleştirildiği bu kitap, anafikrine katılmayan Kračkovskij'yi eleştiri yazmasına sevketmiştir. Eleştiri çok sert ve öğretici olmuştur. Yazar adının kısaca “Кр-ский” (“Kr-skiy”) olarak belirtilmiş olması okuyanların eleştiriyi Moskova Lazarev Enstitüsü Prof. A. E. Krımskiy'e³⁶ (1871-1942) atfedebilme olasılığı Kračkovskij'nin hoşuna gidiyordu.

³¹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 33,34

³² TABERÎ, Muhammed b. Cerîr- Câmi'u'l-beyân ve Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk adlı eserleriyle tanınan müfessir, tarihçi, muhaddis ve fakih, bkz. **DİA**, 2010, c. 39, s. 314-320

³³ A. A. Dolinina, **a.e.**, s. 37

³⁴ İgnatij Kračkovskij, “Новый труд по истории мусульманства”, **Туркестанские ведомости**, 1904, No: 161, 164

³⁵ S. Glagolev, “**Ислам**”, y.y., Trinity-Sergius Lavra yay., 1904, 204 s.

³⁶ KRIMSKİ, Agafangel Efimoviç (1871-1942)- bilim adamı, yazar, şarkiyatçı, SSCB Ukrayna Bilimler Akademisinin üyesi, 1900-1918 Doğu Dilleri Enstitüsünün Profesörüdür. Doğu halkların tarihi ve kültürü üzerine birçok çalışması bulunmaktadır, (Çevrimiçi) <http://dic.academic.ru/>; 11 Nisan 2014

Diğer yandan hocası V.V. Barthold (1869-1930)³⁷ eleştiride sadece eski kaynakların kullanılmasını eleştirdi.³⁸

Üniversite öğrenciliği boyunca İgnatij Kračkovskij'nin maddi durumu orta seviyedeydi. Aile sermayesinden, babasının mirası ve ölümünden sonra basılan eserlerinin getirdiği kardan kendisine düşen pay ve üniversite eğitiminin bitimine kadar kendisine bağlanan burs aylık gelirini oluşturmaktaydı. Kračkovskij sigara içmez, parayı eğlenceye harcamaz, tiyatrolara pek gitmez, ama çok kitap alırdı. Ablasının sunduğu tüm maddi yardım tekliflerini reddederdi. Böylece ileriki yıllarda ilim ile uğraşmaya devam etmenin tek bir yolu vardı. O da üniversitede kalıp yüksek lisans ve doktorayı tamamlamaktı. Bu hedefe ulaşmak kolay değildi ve Kračkovskij için üniversitede kalmanın da tek bir yolu vardı. O da üniversitenin bitiminde düzenlenen tez yarışmasını kazanmaktı.³⁹

6. Yüksek Lisansı (1906-1907)

6.1. “Tsarstvovanie Halifa Al-Mehdiya po Arabskim İstoçnikam” (“Arap Kaynaklarına Göre Halife el-Mehdî'nin Hükümdarlığı”) Adlı Tezi

1904 yılının Eylül ayında tez konuları ilan edildi. Bunların arasında İgnatij Kračkovskij için uygun bir konu vardı. Bu konu “Tsarstvovanie Halifa Al-Mehdiya po Arabskim İstoçnikam”⁴⁰ (“Arap Kaynaklarına Göre Halife el-Mehdî'nin (ö.169/785)⁴¹ Hükümdarlığı”) adlı konuydu. Konunun ağır olduğunu ve dolayısıyla tezi vaktinde bitiremeyeceğini düşünen Kračkovskij fakültenin dekanıyla diyaloga girip mezuniyetinin bir yıl ertelenmesini rica eder. Dekan böyle bir durumda ne

³⁷ BARTHOLD, Vasilij Viladimiroviç- Rus Türkolog ve şarkiyatçısı, bkz. **DİA**, 1992,c. 5, s. 85-87

³⁸ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 41

³⁹ Kurallara göre, akademik kariyer yapmak isteyen bir öğrencinin, yüksek öğrenimine devam edebilmesi için, üniversitede yılda bir kez düzenlenen ve konuları üniversite yönetimi tarafından belirlenen tez yarışmasına katılması zorunlu idi. Tezi kabul edilen başarılı bir öğrenci yüksek öğrenimini sürdürmek üzere Üniversitede kalmaya hak kazanırdı ve kendisine maaş bağlanırdı, **a.e.**, s. 42

⁴⁰ Ar. ” خلافة المهدي العباسي وفقاً لمأدر عربية ”, bkz. **موسوعة المستشرقين**, عبدالرحمن بدوي, 3 bs., Beyrut, دارالعلم للملايين, 1993; s. 469

⁴¹ Tez, başka yazarların verileriyle karşılaştırılmış, tarihi ve coğrafi notlarla zenginleştirilmiş et-Taberi'nin III. dizi 451-544 sayfalarının çevirisi şeklinde olacaktı; **a.e.**, s. 42

yapacağını bilemedi ve cevabını ertelemek istedi, ancak Kračkovskij'nin ısrar etmesi üzerine isteğini kabul etti.

Kračkovskij azimle tezin yazımına başladı ve 1905 yılının sonbaharında onu başarıyla tamamlayıp teslim etti. İki ciltten, toplam 419 (37x 23 cm) sayfadan, her sayfası 34 satırdan oluşan ve el yazısıyla yazılan tez oldukça büyüktü. İlk ciltte önsöz, önsözden sonra birinci bölüm yer almaktaydı. Birinci bölümde istenen et-Taberi'nin çevirisi vardı. Önsözde bu çevirinin yapımında yazarın klasik sözlüklerden özel leksikoloji⁴² çalışmalarına kadar bütün erişilebilir kaynaklardan faydalandığı söyleniyordu. Kračkovskij bu çevirisinde tek başına ve oldukça serbest bir çeviri yaptığını iddia etmektedir. İkinci bölümde yer alan farklı yazarların verdiği bilgilerin et-Taberi ile karşılaştırma bölümü önceki ile aynı titizlikle yazılmış olmasına karşın Kračkovskij'nin fikrine göre tezin en zayıf ve en başarısız kısmıdır.⁴³

İkinci cilt; notlardan, geniş ve çok yönlü yorumlardan, eklerden, kaynak ve kısaltma listelerinden oluşmaktadır. Tezin bu kısmı Kračkovskij için en değerli kısımıdır.

Şunu da belirtmek gerekir ki İgnatij Kračkovskij yazdığı bu tezden memnun değildi. Doğrusu bu tez onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. Yetenekleri konusunda şüphe etmeye başlayan yazar yazdığı tezin bilim açısından pek bir değerinin olmadığını ve kendisinden daha ciddi ve başarılı bir çalışma bekleyen hocalarının gözünde rezil olduğunu düşünüyordu. Yapılabileceklerin en azını yapabildiğine inanan Kračkovskij tez adının son şeklini “Halife el-Mehdi ve Hükümdarlığının Tarihi için Materyaller” olarak değiştirdi. Ona göre tezin tek olumlu yanı tamamen tek başına yazılmış olması ve sadece ilk kaynaklara dayanması idi.

Tezden sonraki adım devlet sınavlarıydı. Sınav tarihlerinin Mayıs ayından (1906) Aralık ayına (1905) beş ay geri alınmasına ve öğrenci protestolarına denk gelmesine rağmen Kračkovskij fikrine sadık kalarak bütün sınavlarını pekiyi ile geçti. Ancak hala hiç kimse ona resmi olarak üniversitede kalıp kalmayacağını

⁴² Leksikoloji, bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin yapılarını ve anlamlarını birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalı, sözcük bilimi (TDK Sözlüğü), (Çevrimiçi), tdk.gov.tr, 4 Mayıs 2015

⁴³ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.43

bildirmedi. 1 Ocak 1906 tarihi itibari ile gelirinin büyük bir kısmını oluşturan babasının maaşının kesileceğini bilen İgnatij Kračkovskij endişelenmeye başlar ve ne yapması gerektiği konusunda bir öğüt almak için V. R. Rosen⁴⁴'in (1849-1908) yanına gider. V. R. Rosen'in cevabı içini rahatlatır. Meğer Kračkovskij'nin üniversitede kalmasına çoktan karar verilmiş, ama zaten bunu bildiğini düşünerek kimse ona haber vermemişti. Aynı zamanda V. R. Rosen'in kendi hocası olacağını öğrenen İgnatij Kračkovskij gönül rahatlığıyla, yeni bir hayat ümidiyle öğrenci yurdundan ayrılır ve bir apartman dairesine yerleşir.⁴⁵

Doğu Dilleri Fakültesinin Profesörlerinden N. A. Mednikov (1855-1918), V. R. Rosen ve V. V. Barthold Kračkovskij'nin “**Tsarstvovanie Halifa al-Mehdiya po Arabskim İstočnikam**” (“Arap Kaynaklarına Göre Halife el-Mehdi'nin Hükümdarlığı”) adlı tezini ancak 1906 yılının Ocak-Şubat aylarında okumaya başladılar. Tezi ilk okuyan ve dolayısıyla resmi değerlendirmesini yazan kişi N. A. Mednikov idi. Bu değerlendirmenin sonucunda Kračkovskij madalyaya layık görülmüştür. O zamana kadar Rosen tezi sadece kısmen incelemişti. Barthold ise onu Rosen'den sonra Mart ayının ortasında okumuş oldu. Hocaların yaptığı değerlendirmelerin bazı ortak noktaları vardı. Bunların hepsinde yazarın çalışkanlığı ve azmi, sıradan bir öğrenciye göre daha çok bilgili olduğu, okuduğu metinlere karşı kritik tutumu ve çevirinin oldukça iyi olduğu vurgulanıyordu. Tezin en beğenilen bölümü ise kaynak araştırması ve yorum kısmı olmuştu.

N. A. Mednikov'un bu değerlendirmesi Kračkovskij'nin pek hoşuna gitmedi. Değerlendirmede yazarın kendi başına, kimsenin yardımı olmadan çalışabilme yeteneği ve tezde Arap kaynaklarının yanı sıra Fars ve Bizans kaynaklarının kullanılmasından bahsedilmediği gibi tezin konusunun gereğinden daha kapsamlı olması ve içeriğin daha zengin olması da dikkate alınmadı.⁴⁶

Değerlendirme sonucunda V. R. Rosen Kračkovskij'ye tezde bahsettiği üç konuyu makaleye çevirme teklifinde bulundu. Kračkovskij bu konulardan ikisini, üstünde daha fazla çalışmak istemediği için hemen reddetti. Üçüncü konu olan Ebü'l-Atâhiye ise onun gözünde çalışmaya değerdi. Zira bu konuda sadece Ebü'l-

⁴⁴ Baron ROSEN, Viktor Romanoviç - St. Petersburg'ta ünlü Arapça uzmanı, bkz. **DİA**, c. 5, s. 85

⁴⁵ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 47

⁴⁶ **A.e.**, s. 56

Ferec el-İsfahânî'nin (ö. 356/967) "Kitabü'l-Ağani" adlı eserinden bu şairin biyografisi alınıp makaleye eklenecekti. Kračkovskij bu makale ile o kadar ilgilendi ki Ebü'l-Atâhiye konusu neredeyse yüksek lisans tezinin konusu olacaktı. Hâlbuki daha önce belirlenmiş bir tez konusu zaten vardı. Bu konu Va'va' ed-Dımaşki (ö.369/980) idi. Daha sonra makale çalışması Kračkovskij'nin zorunlu dersleri ihmal etmesine yol açtığı için Rosen ona makalenin yayımlanmasını ertelemeyi tavsiye etti ve konuyu hiç değişiklik yapmadan olduğu gibi Rus Arkeoloji Derneğinin Doğu Bölümü (Vostočnoe Otdeleniye Russkogo Geografičeskogo Obşçestva) toplantılarının birinde rapor olarak sunmayı teklif etti. Bunun üzerine Kračkovskij bu teklifi kabul etti.

Rosen konuya yeni bilgilerin eklenmesini istemese de, Kračkovskij yine de Asya Müzesi'nde korunan Ebü'l-Atâhiye'nin divanının el yazmasını inceleyip raporuna bazı şiir çevirilerini ekler. Böylece İgnatij Kračkovskij zamanında yaygın olan anlayışı yıkıp Arap şiirinin aslında sahte ve Avrupalı insanların zevkine ters olmadığını ispatlamak ister. Bu çalışma Kračkovskij'nin bilimsel faaliyetinin temel yönlerinden biri olan klasik Arap şiiri araştırmasına zemin hazırladığı ve Arap kültürünü Rusya'ya tanıtmaya hedefinin gerçekleşmesine vesile olduğu için önemlidir. Kračkovskij'nin "*Ebü'l-Atâhiye'nin şiirleri*" adlı makalesi "Arkeoloji Derneğinin Doğu Bölümü Notları" ("Zapiski Vostočnogo Otdeleniya Geografičeskogo Obşçestva") adlı periyodik yayının 18.cildinde (1908) yer almıştır.⁴⁷

6.2. 1906-1907 Yüksek Lisans Çalışmaları

İgnatij Kračkovskij üniversiteye, Akademiye ve özellikle de hocasının evine çok yakın oturduğundan dolayı yüksek tahsil için elde etmesi gereken kaynaklara rahatlıkla ulaşabiliyordu.

Yaklaşık üç yıl gibi uzun bir aradan sonra Kračkovskij yeniden günlük tutmaya başlamıştır. Günlüğe kaydettiği ilk not onun hayata bakış açısını irdelemekte ve kısa vadedeki planlarını ortaya koymaktadır. Aldığı bu nota göre Kračkovskij lise

⁴⁷ A. A. Dolinina, a.g.e., s. 62

sonda iken belirlediği prensipleri hiç değiştirmemiştir ve bu prensiplere olan inancı daha da güçlenmiştir.⁴⁸

İki sene sonra İgnatij Kračkovskij'nin Suriye seyahatine çıkması planlanıyordu. Bunu göz önünde bulundurarak Kračkovskij kendine iki yıllık bir çalışma programı oluşturmuştu. Bu programa göre en azından Suriye'de ihtiyaç duyacağı Fransızca öğreniminin yanı sıra yüksek lisans sınavlarına hazırlanması gerekiyordu. Hazırlık, aşağıda belirtilmiş kaynakların incelenmesini öngörüordu.

Arapça sınavı için:

- Dîvânu'l-Ahtal⁴⁹ (ö. 92/710-11)
- İbn Yaîş (ö. 643/1245); Şerhu'l-Mufassal⁵⁰.

Edebiyat tarihi sınavı için:

- Carl Brockelmann⁵¹ (1868-1956), Geschichte der arabischen Litteratur (GAL)

Tarih sınavı için:

- A.E. Krımski'nin Arap tarihi dersleri
- B.A. Turaev'in Samiler tarihi dersleri

Diğer yandan Kračkovskij Ebû Hilâl el-Askerî'nin Me'âni'l-edeb⁵² ve Ebû Hanîfe ed-Dîneverî'nin (ö. 282/895) el-Ahbâru't-tıvâl⁵³ adlı eserlerini ve genel olarak Avrupa'da tarih ve edebiyat üzerine yapılan araştırmaları gözden geçirmeyi hedefliyordu. Kračkovskij ayrıca Arapça grameri ile birlikte güney Arap lehçeleri çalışmayı, eski kuzey Arap yazısıyla yazılan kitabeler araştırmayı, çağdaş Arap yazarlarının eserleri ve Beyrut'taki Saint Joseph Üniversitesi'nin yayınlarıyla tanışmayı planlıyordu.⁵⁴

⁴⁸ A.e., s. 49

⁴⁹ AHTAL- Emevî devri hıristiyan Arap şairlerinden, bkz. **DİA**, 1989,c.2, s.183-184

⁵⁰ İBN YAİŞ, Ebû'l-Bekâ- Arap dili âlimidir; Şerhu'l-Mufassal adlı eseri Zemahşerî'nin eserine yazdığı bir şerh olup bir nahiv ansiklopedisi niteliğini taşımaktadır ve ilk kez G. Janh tarafından 1876-1886 yıllarında Leipzig'de yayımlanmıştır; bkz. **DİA**, 1999, c.20, s.445-446

⁵¹ BROCKELMANN, Carl - İslâm kültür tarihine dair bio-bibliyografik eseriyle tanınan Alman şarkiyatçısı ve Türkolog, bkz. **DİA**, 1992, c.6, s.335-336

⁵² Şiirlerin mana ve konuları ile ilgilenen ve bazı üslup meselelerini göz önünde tutan bir eser olup, farklı kaynaklarda Dîvânü'l-me'ânî, A'lâmü'l- me'ânî fi me'ânî's-şî'r ve el-Fark beyne'l- me'ânî adlarıyla da geçmektedir;bkz. Ahmet Turan Arslan,"Askerî ,Ebû Hilâl", **DİA**, 1991, c.3., s.489

⁵³ EBÛ HANİFE ED-DİNEVERÎ- Kitâbü'n-Nebât adlı botanik ansiklopedisiyle ünlü çok yönlü âlim; el-Ahbâru't-tıvâl adlı eseri İran'ın ön planda tutulduğu umumi bir tarihtir; bkz. **DİA**, 1994, c.9, s.356-358

⁵⁴ A. A. Dolinina, a.g.e., s. 50

Düzenli olarak haftada iki gün hocası V. R. Rosen ile dersi olan İgnatij Kračkovskij'nin bu planı hayata geçirmek için oldukça çok vakti vardı. Tek sorunu, akademik kariyerin başlaması ile birlikte sıklaşan ziyaretler ve toplantılar idi. Kračkovskij hocası V. R. Rosen ile öyle güçlü ve samimi bir bağ kurdu ki hocası ona “Bünjaminim” derdi. Dersler çoğu zaman sohbet veya Rosen'in şarkiyatçılar hakkında anlatımıyla biterdi. Kračkovskij bütün bu sohbetlerin içeriğini özenle günlüğüne aktarıyordu.

Diğer hocası V.V. Barthold ile ilişkileri hocası V. R. Rosen kadar samimi değildi. Bununla birlikte İgnatij Kračkovskij birçok şeyi, özellikle de kaynaklarla çalışmayı ondan öğrenmişti.⁵⁵

1906 ve 1907'nin yıllık raporlarına göre İgnatij Kračkovskij iki yıl içinde birçok konu, eser, metin ve kaynak gözden geçirmiştir. Bunlardan bazıları Fritz Hommel'in (1854-1936) “Südarabische Chrestomathie” adlı eseri, kuzey Arap yazısı ile yazılmış kitabeler, Dîvânu'l-Ahtal, Zevzeni'nin⁵⁶ (ö. 431/1040) ve kısmen Tebrizi'nin⁵⁷ (ö. 502/1109) Mu'allakat şerhleri ve T. Nöldeke'nin⁵⁸ (1836-1930) “Delectus veterum carminum arabicorum” adlı eseridir. Kračkovskij ayrıca Ebû Mihcen'in⁵⁹ (ö. 30/650) ve Ebu'l-Atâhiye'nin⁶⁰ (ö. 210/825?) dîvânlarının tamamını ve Lebîd b. Rebîa'nın⁶¹ (ö. 40 veya 41/660 veya 661) dîvânının bir kısmını okumuş ve W. Ahlwardt'ın⁶² (ö. 1828-1909) “el-'İkdü's-semîn fî devâvîni'ş-şu'arâ'i's-sitteti'l-Câhiliyyîn” adlı eserini incelemiştir.

⁵⁵ A.e., s.53

⁵⁶ ZEVZENİ, Hüseyin b. Ahmed (öl. 386 H./1093 M.), Şerhu'l-Mu'allakat, şu an Millet Kütüphanesinde bulunmaktadır, bkz. **DİA**, 2013,c.44, s.312-313

⁵⁷ TEBRİZİ, Hatîb (öl.502 H./ 1109 M.), burada onun Şerhu'l-kaşâ'idi'l-'aşr adlı Câhiliye devrine ait yedi muallaka ile Meymûn b. Kays el-A'sâ, Nâbiga ez-Zübyânî ve Abîd b. Ebras'a ait üç kaside üzerine yazılan bir şerh kastedilmektedir, bkz. **DİA**, 2011, c.40, s.223-224

⁵⁸ NÖLDEKE, Theodor(1836-1930)-Alman şarkiyatçısı, bkz. **DİA**, 2007,c.33, s.217-218

⁵⁹ EBÛ MİHCEN es-SEKAFÎ (ö. 30/650)- Şair sahâbî, bkz. **DİA**, 1994, c.10, s.188

⁶⁰ EBU'L-ATÂHIYE (ö. 210/825 [?])- Abbâsî devri şairlerinden, bkz. **DİA**, 1994,c.10, s.294-295

⁶¹ LEBÎD b. REBÎA (ö. 40 veya 41/660 veya 661)- Câhiliye devrinde de yaşamış olan (muhadram) muallaka sahibi İslâm şairi, bkz. **DİA**, 2003,c.27, s.121-122

⁶² AHLWARDT, Wilhelm, (ö. 1828-1909), Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınan Alman müsteşriki. el-'İkdü's-semîn fî devâvîni'ş-şu'arâ'i's-sitteti'l-Câhiliyyîn (The Diwans of the Six Ancient Arabic Poets) (London 1870; Paris 1902). Bu çalışmada Câhiliye devri şiiri ele alınmış ve Nâbiga, Antere, Tarafe, Züheyr, Alkame ve İmruülkays gibi altı Câhiliye devri şairi Batılı araştırmacılara tanıtılmıştır, bkz. **DİA**, 1989,c.2, s.28-29

İgnatij Kračkovskij Çağdaş Arap edebiyatı ile tanışmak üzere el-Meşrîk ve el-Hilâl dergileri ile Corcî Zeydân'ın⁶³ (1861-1914) birkaç çalışmasını okudu. Bu dönemde İgnatij Kračkovskij 1764 yılından 1905 yılına kadar Suriye lehçesi üzerine neşredilen 62 eserin bibliyografyasını hazırladı. Böyle bir çalışma bilimsel edebiyatta o zamana kadar yapılmamıştır. Ayrıca İslam öncesi Arabistan, özellikle de Gassânî ve Hîre krallıkları, Yemen ve Sâmilîler tarihini araştırıp Eski İbranice ve Sami dillerin karşılaştırmalı grameri üzerinde çalışmalar yaptı.⁶⁴ Sonunda İgnatij Kračkovskij 1907 yılının sonbaharında yapılan tüm sınavları başarı ile geçti ve böylece yüksek lisansını tamamlamış oldu.

6.3. Hıristiyan Temalı Arap Edebiyatı ve Diğer Konular Üzerine Çalışmalar

Arap şiirinin yanı sıra Kračkovskij Hıristiyan temalı Arap edebiyatına da yoğun ilgi duymuştur. Onun bu ilgisi aldığı Habeşçe dersleri ve Hıristiyan temalı Arap edebiyatının ilk eserlerinde gördüğü canlı konuşma diline karşı merakı ile “Bizans Kroniği” (“Vizantiyski Vremennik”) dergisi için hazırlamayı üstlendiği altı aylık Hıristiyan temalı Arap edebiyatı bibliyografyası çalışmaları tetiklemiştir. Bu bibliyografya üzerinde çalışırken İgnatij Kračkovskij aynı zamanda kendi isteğiyle V.R. Rosen'in eserlerinin listesini çıkarmaya başlamıştı.

1906 yılında Kračkovskij Halk Kütüphanesinde (Publiçnaya Biblioteka) el yazmaları bölümünde Ebü'l-Atâhiye ve el-Va'va' üzerinde çalışırken IX yy. ait olan ve Şeytanın Ölüm ile sohbetini konu edinen yazmanın beş varaklık bir parçası eline geçti. Kračkovskij bu yazmayı istinsah etti ve çevirisi, tarihi ve edebi bilgiler içeren önsözü ve filolojik metin tahlili ile yayıma hazırladı. Apokrif⁶⁵ 1909 yılında “Bizans Kroniği” dergisinde yayımlandı.⁶⁶

⁶³ CORCÎ ZEYDÂN (1861-1914)- son devir Arap tarihçisi, edip ve gazeteci, bkz. **DİA**, 1993, c.8, s.69-71

⁶⁴ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 54, 55

⁶⁵ TDK sözlüğünde “Apokrif” kelimesi “Doğruluğuna güvenilmez söz veya yazı”olarak tanımlanmaktadır. Hristiyanlıkta Apokrif, dini otoritelerce genel kabul görmüş dini metinlerin ve kitapların parçası olmayan metin. Dini metinlerin doğruluğunun şüpheli olduğu durumları tanımlamak

1907 yılında İgnatij Kračkovskij tez hazırlıklarını sürdürüyordu. St. Petersburg'ta mevcut olan el-Va'va'nın divanının tüm el yazmalarını kopyaladı, karşılaştırdı, büyük kısmını tercüme etti, ancak yayımlanacak metnin hazırlanmasını Doğu seyahatinin sonrasına bıraktı. Zira bu şairin diğer yazmalarını orada bulacaktı. Bu arada Kračkovskij el-Mütenebbî⁶⁷ (ö. 354/965) ve Ebû Firâs⁶⁸ (ö. 357/968) gibi diğer Hamdani şairlerle de tanıştı. el-Mütenebbî'nin divanını incelerken şiirlerini Ebu'l-Alâ'nın⁶⁹ (ö. 449/1057) şiirlerine benzetti ve bu düşünceyle Ebu'l-Alâ'nın el-Mütenebbî'nin divanına yazdığı şerhini⁷⁰ içeren iki yazmayı, Asya Müzesi'nde bulunan yazma ile Münih yazmasını getirtip karşılaştırdı. Bu çalışma Arkeoloji Derneğinin Doğu Bölümü toplantısında 27 Eylül 1907 tarihinde rapor olarak sunuldu ve daha sonra "Arkeoloji Derneğinin Doğu Bölümü Notları"nda makale olarak yayımlandı.

Kračkovskij hocasından habersiz olarak İ. Goldziher'in⁷¹ (1850-1921) "Die Religion des Islams" adlı eserini Rusça'ya çevirmeye girişti ve çeviriyi 1907 yılının Ocak ayında hocasının beğenisine sundu. Hocası Rosen çeviriyi inceleyip ve ilk iki sayfasında kurşun kalemle yaptığı düzeltmelerle çevirinin çok başarılı olmadığını ve yazarın ağır tarzının Kračkovskij'ye zor geldiğini belirtti.⁷²

Asya Müzesi'nde çalışırken Kıpti ilahileri içeren bir el yazması İgnatij Kračkovskij'nin ilgisini çekti. Bu yazma benzersiz bir baş melek Mikail⁷³ efsanesini içeriyordu. Kračkovskij yazmanın Arapça kısmının tamamını (264 varak) hocadan habersiz istinsah etti. Rosen'in bu uzun çalışmadan haberi olduktan sonra beklenen tepkinin aksine kızmayıp şaka yoluyla Kračkovskij'nin doktorayı Mikail üzerine

amacıyla kullanılır. Kitab-ı Mukaddes'e eklenmemiş metinler apokrif kabul edilir. (Çevrimiçi), tr.m.wikipedia.org, 4 Mayıs 2015

⁶⁶ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 62-64

⁶⁷ MÜTENEBBÎ (ö. 354/965) - Arap şairi, bkz. **DİA**, 2006, c.32, s.195-200

⁶⁸ EBÛ FİRÂS el-HAMDÂNÎ (ö. 357/968) - Hamdânî hanedanına mensup Arap şairi ve kumandanı, bkz. **DİA**, 1994, c.10, s.125-126

⁶⁹ EBU'L-ALÂ el-MAARRÎ (ö. 449/1057) - meşhur Arap filozof ve şairi, bkz. **DİA**, 1994, c.10, s.287-291

⁷⁰ Münih Kütüphanesi'nde bulunan söz konusu şerhin adı "مُعْجَز أحمد" dir. Bkz. **موسوعة عبد الرحمن بدوي**, **المستشرقين**, s. 469

⁷¹ GOLDZIHHER, Ignaz (1850-1921) - Yahudi asıllı Macar şarkiyatçısı, bkz. **DİA**, 1996,c.14, s.102-111

⁷² A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 64

⁷³ Yeni Ahid'de de İblis'e karşı çıkan baş melek ve gök ordusunun reisi (Yahuda'nın Mektubu, 9). Başında bulunduğu melek ordusu ile İblis veya şeytan denen büyük ejder ve ordusuna karşı savaşır, onları yenip göklerden yere süren başkumandan (Vahiy, 12/7-9) ;"Mikail", bkz. **DİA**, 2005,c.30, s.45-46

yazabileceğini söyledi. Ancak sonuçta bu yazmanın verdiği materyalden Kračkovskij sadece birkaç makalesinde yararlanabildi.

Bu arada İgnatij Kračkovskij C. Brockelmann'ın Hıristiyan temalı Arap edebiyatı ile ilgili bir makalesini Rusçaya çevirdi, B. A. Turaev'in isteği üzerine bir Kıpti Arap el yazmasıyla ilgilendi ve Danimarkalı bir meslektaşın gönderdiği psödozebur metin parçalarını Halk Kütüphanesinde muhafaza edilen eserin el yazmasıyla karşılaştırdı.

İki yıl içinde İgnatij Kračkovskij toplam on bir çalışmasını yayıma hazırladı. Bunların on tanesi 1907-1910 yıllarında yayımlandı. Şunu da belirtmek gerekir ki 1907 yılında Kračkovskij sadece 24 yaşındaydı. Ve aslında önemli olan yapılanların sayısı değil, onun bu yaşta olgunlaşmış bilimsel çalışma yeteneğidir.⁷⁴ Bununla birlikte İgnatij Kračkovskij bizzat yaptıklarından memnun değildi. Zamanını boşa harcadığını ve çoğu şeyi yetiştiremediğini düşünüyor, geleceğinden şüphe ediyordu.

1908 yılının başında İgnatij Kračkovskij hocası ve en yakın dostu olan V.R. Rosen'in ölüm haberi ile sarsıldı. Kendini birden boşlukta ve çok yalnız hisseden Kračkovskij karamsarlığını yenmek için kendini tamamen çalışmaya adanmıştı, sabahtan akşama kadar sığındığı tek yer üniversitenin kütüphanesiydi. Rosen'in ölümünden kısa bir süre sonra Kračkovskij'nin hazırladığı Rosen'in eserlerinin listesi yayımlandı. İgnatij Kračkovskij hocasının ölümünün sadece onun için değil aynı zamanda Rus şarkiyatçılığı için de telafi edilemez bir kayıp olduğunu çok iyi anlıyordu. Bundan sonra Rus şarkiyatçılığının geleceği artık hocanın yegâne öğrencisi İgnatij Kračkovskij'nin elindeydi.⁷⁵

7. Arap Ülkelerine İlmî Seyahatleri (1908-1910)

Kračkovskij'nin Hıristiyan temalı Arap edebiyatına karşı ilgisi, Arap kütüphanelerinde muhafaza edilen el-Va'va'nın divanı'nın yazma nüshalarının inceleme ihtiyacı ve klasik Arap şiiri konusunda daha fazla bilgi edinme isteği vardı. Bu yüzden Suriye-Filistin bölgesi ile Mısır ülkesine yöneldi. Onun bu ülkelere yönelme nedeni, Hıristiyan Arapların çoğunun bu ülkelerde yaşıyor olması, hemen hemen bütün manastırlarda yazma koleksiyonların bulunması ve oradaki

⁷⁴ A. A. Dolinina, *a.e.*, s. 65

⁷⁵ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 67

üniversitelerin içinde bulunan çok önemli kütüphanelerin olmasıdır. Beyrut'ta St. Joseph Üniversitesi'nde Şarkiyat Fakültesi yeni açılmıştı ve Avrupa'dan birçok büyük bilim adamı oraya akın etmişti. Bununla birlikte Kračkovskij'nin hocası V.R. Rosen'in klasik Arap edebiyatı uzmanı ve adı geçen üniversitenin profesörlerinden biri olan Anton Salhânî⁷⁶ (1847-1941) ile uzun süre yazışması, profesörün ona birçok konuda yol gösterici olmuştu. Bu sebeple İgnatij Kračkovskij'nin asıl durağı Beyrut oldu.⁷⁷

Seyahatin detaylı planı hocaların yardımıyla Kračkovskij tarafından yapılmıştır. Kračkovskij'nin bu ülkelere ilmi seyahatlerinin amacı aşağıda belirtilmiştir;

- 1) Klasik Arap edebiyatı çalışmalarına yardımcı unsur olması hasebiyle çağdaş Arapların dili ve kültürüyle tanışma
- 2) St. Joseph Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesinin işleyiş tarzını belirtme ve Profesör kadrosuyla tanışma
- 3) Avrupalı bilim adamlarınca göz ardı edilen çağdaş Arap edebiyatı eserlerini araştırma ve temsilcileriyle iletişime geçme
- 4) Yerel kütüphanelerde korunan ortaçağ şiir ve Hıristiyan temalı Arap edebiyatı yazma örneklerini inceleme

Amaca ulaşmak kolay değildi. İgnatij Kračkovskij'nin geniş hareket ve eylem özgürlüğü olmasına rağmen bu seyahatlerin süresi St. Petersburg Üniversitesi Doğu Diller Fakültesi tarafından en az bir yıl en fazla iki yıl olarak belirtilmişti. Kračkovskij'ye verilen burs ihtiyaç duyduğu tüm harcamalarını karşılıyordu.⁷⁸

Seyahatlerin ilk günlerinden itibaren İgnatij Kračkovskij'nin günlük tutmaya başlaması, bu arada ablası, bazı yakınları ve fakülteadaki meslektaşları ile yazışmaları onun seyahatleri hakkında araştırmacılara ışık tutmaktadır.

⁷⁶ SALHÂNÎ, Anton Abdullah (1847-1941) - araştırmacı, muhakkik, eleştirmen, gazeteci, öğretmen, Cizvit rahibi ve Arap edebiyatı ve tarihinin uzmanı, (Çevrimiçi), <http://www.arab-ency.com/>, 21 Mayıs 2014

⁷⁷ A. A. Dolinina, **a.e.**, s. 70, 71

⁷⁸ **A.e.**, s. 72

7.1. Lübnan: Beyrut, Şüveyr

22 Haziran 1908 tarihinde İgnatij Kračkovskij St. Petersburg'dan Beyrut'a doğru hareket etti. Odessa-Beyrut deniz yolculuğu on gün sürdü. İgnatij Kračkovskij Arapça bilgi seviyesinde şüphe duyduğu için çok tedirgindi. Gemide birkaç Arap ile karşılaştı ve aralarında ne konuştuklarını dinlediyse de hiçbir şey anlamadı. Onlarla iletişim kurmaya çalıştı, ama onlar da onu anlayamadı. XX. yüzyılın başında radyo ve televizyonun olmadığı yıllarda Arap Dünyasında okuryazarlığın seviyesinin şimdikinden çok daha düşük olduğunu göz önüne alırsak, edebi Arapça ile avam dili arasındaki uçurumun neredeyse aşılmaz olduğunu görürüz.

5 Temmuz 1908 tarihinde İgnatij Kračkovskij Beyrut'a ulaştı. Profesör V.R. Rosen'in öğrencisi Kračkovskij, Üniversite hocaları tarafından sıcak karşılandı. Onun ifadesine göre Beyrut'ta en çok sevdiği yer St. Joseph Üniversitesi idi. Doğrusu İgnatij Kračkovskij Beyrut hakkında hayal kırıklığına uğradı. Avrupa'nın güçlü tesiri, Beyrut halkının fes dışında bir Avrupalıdan farklı olmaması ve her fırsatta Fransızca'ya yönelmeleri, sokaklarda ve caddelerde isim veya numara gibi belirleyici işaretlerin bulunmaması, aşırı sıcaklık ve toz bulutları Kračkovskij'yi bu şehirden bir an önce kaçma düşüncesine sevketti.⁷⁹

10 Temmuzda Kračkovskij Lübnan Dağı (Cebel-i Lübnan) ilinde bulunan Şüveyr adlı bir yere gitti ve oradan yarım saat yürüyüş mesafesinde bulunan Mar İlyas Manastırına yerleşti. Kračkovskij bir dağın tepesinde yer alan bu manastırdan her gün çıkıp yerli birini yanına almaya çalışarak postaneye, komşu köylere, dağlara ve su kaynaklarına gidip geliyordu. İgnatij Kračkovskij ayrıca saat ondan önce yatağa girmek ve sabah saat beş buçukta kalkıp sabah ayinine katılmak gibi manastırın katı kurallarına, yemek kültürüne ve temizlik anlayışına alışmak zorunda kaldı. Bilmece ve şarkıları toplayıp kaydediyor, onları anlamaya çalışıyordu. Yalnız kalınca çıkarılması zor olan Arapça sesleri yüzlerce defa tekrar ederek onları telaffuz etmeyi öğreniyordu. Diğer taraftan çeşitli Suriye lehçeleri hakkında malzeme topluyor, farklı konuşma şekillerine bir açıklama bulmaya çalışıyordu.⁸⁰

⁷⁹ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 73

⁸⁰ *A.e.*, s. 74

Bu arada manastırı her tür insan ziyaret ediyordu. Onların arasında köylüler, zanaatkârlar, tüccarlar, din adamları, avare insanlar v.s. bulunuyordu. İgnatij Kračkovskij yerli bilim adamları, gazeteciler ve öğretmenlerle de iletişime geçti ve ayrıca Kuzey Amerika seyahatnamesinin⁸¹ yazarı Mihail Esad Rustum (ö. 1331/1912) ve şair Emin Zahir Hayrullah (ö. 1368/ 1948) ile tanışma imkânı buldu. Kračkovskij her gün Arap gazetelerini ve bulduğu çağdaş edebiyat eserlerini okumaya çalışıyordu ve daha o zamanda yeni Arap edebiyatının Arapların Amerika'ya göçü ile bağlantılı olduğunu fark etti. Diğer taraftan İgnatij Kračkovskij klasik Arap edebiyatını da bırakmadı. Bu süre zarfında “Kelile ve Dimne” okuyup, “Bizans Kroniği” dergisi için bibliyografya hazırladı. Kračkovskij ayrıca daha önce adı geçen Baş Melek Mikail efsanesinin bir bölümünü yazdığı önsözyle birlikte okuryazar bir rahibe tashih ettirip el- Meşrik dergisinde yayımlamak üzere hazırladı ve yerli manastır kütüphanelerinde önemli el yazmalarının olup olmadığı araştırdı.⁸²

2 Eylül 1908 tarihinde İgnatij Kračkovskij tekrar Beyrut'a döndü ve Prof. Anton Salhânî'nin tavsiyesiyle dul yaşlı bir terzinin evine yerleşti. İyi kalpli bir kadın olan ev sahibi Kračkovskij humma hastalığına yakalandığında ona iyi bakmıştı. Sonbaharda denizden gelen sisler ve yüksek nem oranı onda eklem ağrısı yaptığı için ve kışın yedi derecenin altına düşmeyen sıcaklıkta ısıtılmayan ev çok soğuk olduğu için Kračkovskij yeni iklim şartlarına zor uyum sağlamıştı. Bu zor şartlara ve hastalığa rağmen İgnatij Kračkovskij bütün sonbahar ve kış boyunca azimle çalışmış, fakat Arapça'nın gittikçe onu daha da zorlamasından dolayı çaresizliğe düşmüştü. Bunun neticesinde Kračkovskij akademisyen N. Y. Marr'a⁸³ (1864-1934) ve V.V. Barthold'a mektup yazdı. Mektubunda bir daha asla önemli ve büyük bir eser ortaya koyamayacağını ve bundan sonra bilgisiyle bir kişiye dahi yardımcı olabilirse mutlu olacağını ifade etti. Cevap olarak V.V. Barthold Kračkovskij'ye moralini bozmamasını ve zorlandığı durumda seyahatini uzatmamasını tavsiye etti. Ayrıca Fakültede yeteneklerinden şüphe duyan kimsenin olmadığını da belirtti. N. Y. Marr

⁸¹ Eserin tam adı “*Kitâbü'l-Ğarîb fî'l-Ğarb, Rihletü Mihâil Es'ed Rustum ilâ Amîrikâ*”dır.

⁸² A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 76

⁸³ MARR, Nikolay Yakovleviç (1864-1934) - Yeni Dil Teorisi'ni (Yafet Dil Teorisi) geliştiren Sovyet Akademisyenidir. Bu teoriye göre Kafkas dilleri, yerli Anadolu dilleri (Hattice ve Hurrice), Sümerce, Etrüskçe ve Baskça arasında bir ilişki vardır.

ise ona yazdığı mektupta Kračkovskij'den hiçbir şey düşünmemesini ve sadece çalışmaya devam etmesini istedi.⁸⁴

Gurbet ve yalnızlık duygusu İgnatij Kračkovskij'nin moralini olumsuz etkiliyordu. Amerikan ve Avrupalı olan öğrencilerin çoğu onun ilgi alanlarına hiç merak duymadığından ve etrafındaki insanların sohbetlerinin konusu hep ticaret ve para olduğundan dolayı Kračkovskij Beyrut'ta hiç arkadaş edinemedi.

St. Joseph Üniversitesinde Eylülün sonunda başlayan derslere İgnatij Kračkovskij ücretsiz olarak katıldı. Üniversitenin eğitim dili Fransızca ve Arapçaydı. Profesörler arasında birçok ünlü Arap ve Avrupalı bilim adamı vardı.⁸⁵ Kračkovskij üniversitede şu derslere dinleyici olarak katıldı:

- 1) Arapça Nahiv ve Lehçebilimi (Prof. L. Ronzevall)
- 2) Arap Edebiyatı Tarihi (Prof. L. Şeyho⁸⁶(1859-1927))
- 3) Arap Belâgati (Prof. Ş. Edde)
- 4) Eski İbranice (Prof. P. Juon)
- 5) İslam Tarihi (Prof. H. Lammens (1862-1937))

İgnatij Kračkovskij o sene üniversitede Kıptice, Habeşçe ve Süryanice derslerinin verilmemesinden ve ders anlatımında Avrupaî metot kullanılmasından dolayı bir kez daha hayal kırıklığına uğradı.⁸⁷

Kračkovskij yeni Arap edebiyatı eserlerini araştırmaya devam ederken eline daha çok Süleyman el-Bustânî (1856-1925) gibi göç edebiyatına ait yazarların kitapları geçiyordu. Kračkovskij, Cemil Nahle Müdevver'in (1862-1953) "Hadâretü'l-İslâm fi Dâri's-Selâm" adlı tarihi romanıyla Şükri Hûri'nin⁸⁸ (1870-1937) yerel lehçeyle kaleme aldığı "el-Tuhfetü'l-'Ammiyye" adlı eserini ve bir Arap edebiyatı klasiği olan "Bin bir gece masalları"nı da ilk kez orijinalinden okudu. Ancak

⁸⁴ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s. 77,78

⁸⁵ **A.e.**, s. 79

⁸⁶ ŞEYHO, Luvîs (1859-1927)-Rızkullâh b. Yûsuf b. Abdilmesîh b. Ya'kûb Şeyho el-Yesûî; Arap edebiyatına dair çalışmalarıyla tanınan Cizvit papazı, el-Meşriq dergisinin kurucusu ve redaktörü; bkz. **DİA**, 2010, c.39, s.86-87

⁸⁷ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 80

⁸⁸ ŞÜKRİ HÜRİ(1870-1937)- Lübnanlı gazeteci yazar. Bikfaya'da doğdu ve öğrenimini orada tamamladı. 1896 yılında Brezilya'ya göç etti ve orada San Paolo'da "el-Asmaî" gazetesini çıkardı. Sonra Arjantin'e taşındı ve orada ilk Arapça yayımlanan gazete olan "es-Subh" gazetesini çıkarmaya başladı. Daha sonra San Paolo'ya döndü ve orada "Ebü'l-Hevl" gazetesini kurdu. Yazdığı birçok hikâyenin bazıları şunlardır: "Fi Sebili'l-Vatan", "Lâ Müslime ve Lâ Masîhiyye", "Li Ecli Libnân", "el-İntidâbü'l-Faransavi" ve "Murûr Fi Ardi'l-Hinâ";(Çevrimiçi), <http://alencyclopedia.com/>, 27 Ekim 2014

Kračkovskij'nin Beyrut'taki asıl meşguliyeti el yazmalarıydı. Kračkovskij her gün üniversitenin kütüphanesine gidip orada ilgili bir kaynağın olup olmadığını araştırıyordu. Ayrıca Kračkovskij, el-Va'va'nın bazı şiirlerinin kendisine atfedilen Halife Yezîd b. Muaviye'nin⁸⁹ (ö.64/683) ve şiirlerini yazma üslubuyla el-Va'va'ya benzettiği İbnü'l-Mu'tez'in⁹⁰ (ö. 296/908) yazma eserlerini de gözden geçirdi.

İgnatij Kračkovskij 1908-1909 güz döneminde sırasıyla İbn Kuteybe⁹¹ (ö.276/889), Kudâme b. Ca'fer⁹² (ö. 337/948?), el-Âmidî⁹³ (ö. 371/981), el-Askerî⁹⁴(ö. 382/992), İbn Reşîk⁹⁵ (ö. 456/1064) ve İbnü'l-Esîr'e⁹⁶ (ö. 606/1210) ait eserleri inceledi.⁹⁷

Kračkovskij'nin çağdaş Arap kültürü hakkında ilk çalışması da Beyrut'ta yapıldı. Bu çalışma Kračkovskij'nin çok etkilendiği İlyada Destanı'nın Arapça çevirisine ithaf edildi. Beyrut'ta İgnatij Kračkovskij ayrıca L. Şeyho'nun isteği üzerine onun "La littérature arabe au XIX siècle" adlı eseri için Fransızca olarak Rus şarkiyatçılar hakkında kısa bilgiler hazırladı.⁹⁸

1909 yılının sonbaharında Kračkovskij Beyrut'tan ayrılıp Mısır'a gider ve Beyrut'a ancak Eylülün başında döner. Mektuplarından o dönemde kendisinin tekrar karamsarlığa düştüğü görülür. Günlüğüne farklı şairlerin lirik şiirlerini kaydeden Kračkovskij uykusuz gecelerde kendi şiirlerini de kaleme alır. Yazdığı bu şiirlerin Rusya'ya değil Lübnan'a aşk itirafını içermesi de ilgi çekicidir. Bazen sonuna kadar Suriye'de kalmayı, bazen de bunu asla yapamayacağını düşünen Kračkovskij, St.

⁸⁹ YEZÎD I- Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureşî el-Ümevî (ö. 64/683)-Emevî halifesi (680-683);bkz. **DİA**, 2013,c.43, s.513-514

⁹⁰ İBNÜ'L-MU'TEZ (ö. 296/908) - Abbâsî halifesi, edip, münekkit ve şair; bkz. **DİA**, c.21, y.2000, s. 143-147

⁹¹ İBN KUTEYBE (ö. 276/889) - Dil, edebiyat, Kur'an ilimleri, hadis ve tarih sahalarındaki eserleriyle tanınan âlim; bkz. **DİA**, 1999, c.20, s.145-152

⁹² KUDÂME b. CA'FER (ö. 337/948 ?) - Şiir tenkidi ve kamu maliyesi alanlarındaki eserleriyle tanınan Abbâsî divan kâtibi; bkz. **DİA**, 2002,c.26, s.311-312

⁹³ ÂMÎDÎ, Hasan b. Bişr (ö. 371/981) - Arap Dili ve Edebiyatı münekkitlerinden; bkz. **DİA**, 1991, c.3, s.55-56

⁹⁴ ASKERÎ, Hasan b. Abdullah (ö. 382/992) - Muhaddis, Arap Dili ve Edebiyatı âlimi, Taşhîfâtü'l-muhaddişîn fî ğarîbi'î-hadîs adlı eseri İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye fî ğarîbi'l-hadîş* adlı eserinin kenarında (Kahire 1311) yayımlanmıştır; bkz. **DİA**, 1991, c.3, s.490-491

⁹⁵ İBN REŞÎK el-KAYREVÂNÎ (ö. 456/1064) - Âlim, şair, edip ve tenkitçi; bkz. **DİA**, 1999, c.20, s.247-249

⁹⁶ İBNÜ'L-ESÎR, Mecdüddin (ö. 630/1233) - el-Kâmil ve Üsdü'l-ġâbe adlı eserleriyle tanınan tarihçi, edip ve muhaddis; bkz. **DİA**, 2000, c.21, s.26-27

⁹⁷ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 81, 82

⁹⁸ **A.e.**, s. 83

Joseph Üniversitesi'nin öne çıkan akademisyenlerinden Prof. L. Ronzevall'in Roma'ya tayin edilmesi, Prof. Ş. Edde'nin İskenderiye'ye gitmesi, Prof. L. Şeyho'nun da bir süre için Mısır ve Kudüs'e gitmesi ve Prof. Anton Sâlhânî'nin daha çok kilise işleriyle uğraşmasından dolayı burada huzursuzdur.⁹⁹

Bir süre sonra Kračkovskij tekrar humma hastalığına yakalandı. Bundan dolayı Yüksek Lisans tezi ağır yürüyordu. St. Petersburg'tan el-Va'va'nın el yazmasının Madrid nüshası gelse de bu nüshanın teze pek bir katkısı olmadı. Bu durumdan sıkılan İgnatij Kračkovskij üniversitede göreve başlamadan önce yönetim kurulunun önünde anlatması gereken Arap Eleştirmenlerin Tanımıyla Şiir ve Çağdaş Arap Edebiyatında Tarihi Roman derslerinin hazırlığına başladı.¹⁰⁰

İgnatij Kračkovskij seyahat döneminin son yarısını İbn el-Mu'tez çalışmasını Hidiv Kütüphanesinde bitirmek ve öğrenci isyanlarından dolayı ziyaret edemediği Ezher Kütüphanesi ile İskenderiye kütüphanesini ziyaret etmek üzere Mısır'a ve ardından Şam ve Halep kütüphanelerini ziyaret etmek için de Filistin'e gitmeyi planladı. Böylece Kračkovskij, seyahat döneminin son yedi ayından sadece iki ayını Beyrut'ta el-Va'va' ile ilgili tezine çalışarak geçirmiş oldu. Kračkovskij üniversitede göreve başladıktan sonra boş vaktinin pek olmayacağını farkındaydı. Buna rağmen tezin son halinin kâğıda aktarılmasını St. Peterburg dönüşüne erteledi.¹⁰¹

7.2. Mısır: Kahire, İskenderiye

İgnatij Kračkovskij 1909 yılının ilkbaharında Mısır'a hareket etti. Kračkovskij katılımcılara tanınan avantajlardan yararlanmak ve aynı zamanda aralarında hocası Prof. B. A. Turaev'in de bulunduğu yurttaşlarıyla görüşmek için 28 Mart-3 Nisan tarihlerinde Kahire'de düzenlenen Uluslararası Arkeologlar Kongresi'ne katılmaya karar verdi. Kongre bittikten sonra Kračkovskij, Kahire'de bulunan el-Va'va'nın divanının el yazmalarını incelemeye koyuldu. Bire bir aynı ve St. Petersburg'daki nüshaya göre eksik bir çift el yazması onu hayal kırıklığına uğrattı. Ancak orada bulunduğu Yezîd b. Muaviye'nin şiirleri Beyrut'ta inceledikleriyle beraber Halifenin

⁹⁹ A.e., s. 95

¹⁰⁰ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 96

¹⁰¹ A.e., s. 98

şiiirlerini anlamaya ve yorumlamaya fırsat verdi. Ayrıca İbnü'l-Mu'tez divanının baskısını Hidiv kütüphanesindeki el yazmasıyla karşılaştıran İgnatij Kračkovskij, baskı kalitesinin düşük olduğunu fark etti ve ileride divanın edisyon kritiğini hazırlamaya karar verdi.¹⁰²

İgnatij Kračkovskij sistemli olarak düzenlenen gezilerin sayesinde üç haftada Kahire ve civarını altı ay geçirdiği Beyrut'tan daha iyi tanıdı. Halkla iletişime geçmesi, kütüphanede çalışması, müzeleri ziyaret etmesi, yerli ve yabancı bilim adamlarıyla tanışması Kračkovskij'nin ilmini oldukça arttırdı.¹⁰³

İgnatij Kračkovskij'nin Rusya'ya dönmeden önce gerçekleştirdiği Mısır gezisi oldukça verimli geçti. Ezher kütüphanesinde Kračkovskij Ebû Bekr es-Sûlî'nin¹⁰⁴ (ö. 335/946) bir tarih eserini gözden geçirdi ve Endülüs şairi İbn Zeydûn'un¹⁰⁵ (ö. 463/1071) o zamana kadar baskısı yapılmamış divanının ve el-Va'va'nın divanının el yazmalarını inceledi. Bunun yanında İgnatij Kračkovskij meşhur Suriyeli filozof ve şair Ebu'l-Alâ el-Maarrî¹⁰⁶,nin (973-1057) pek bilinmeyen eserlerini okuma imkanı da buldu. İskenderiye kütüphanesinde ise Kračkovskij cahiliye şairi Selâme b. Cendel'in¹⁰⁷(ö. 608?) divanının el yazmasını inceledi, hatta onun tek olduğunu düşünerek tamamını istinsah etti¹⁰⁸. Kračkovskij ayrıca sonradan tek olduğu ortaya çıkan Ömer el-Mahhâr'ın divanının el yazmasının üzerinde de çalıştı. Bu divan Endülüs'te konuşma diliyle yazılmış olup, çok sayıda zecel¹⁰⁹ türündeki şiirleri içermekteydi.¹¹⁰

Mısır gezisi esnasında İgnatij Kračkovskij birçok önemli kişiyle tanışma fırsatı buldu. Bunların arasında “el-Hilâl” dergisinin kurucusu ve editörü, birkaç büyük tarih romanının yazarı Corci Zeydân, Rus edebiyatının eserlerini seven ve onları

¹⁰² A.e., s. 84

¹⁰³ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 85

¹⁰⁴ SÛLÎ, Ebû Bekir (ö. 335/946) - Türk asıllı tarihçi, edip ve şair, bkz. **DİA**, 2009, c.37, s.492-493

¹⁰⁵ İBN ZEYDÛN (ö. 463/1071) - Şair, edip ve vezir, bkz. **DİA**, 1999, c.20, s.464-466

¹⁰⁶ EBÛ'L-ALÂ el-MAARRÎ (ö.449/1057)- Meşhur Arap filozof ve şairi, bkz. **DİA**, 1994, c.10, s.287-291

¹⁰⁷ SELÂME b. CENDEL (ö. 608?) - Cahiliye şairi, bkz. **DİA**, 2009, c.36, s.346-347

¹⁰⁸ Daha sonra Kračkovskij Luvîs Şeyho'nun onunla eş zamanlı olarak aynı el yazmasının başka bir nüshasının üstünde yayımlamak üzere çalıştığını öğrenir ve kendi notlarını ona vermesi gerektiğini düşünür. Luvîs Şeyho'nun bu divanın üzerinde çalışmasının sebebi ise divanın Fransız şarkiyatçısı Cletmet Huart(1854-1926) tarafından hazırlanan ve yeni çıkan baskısıdır.

¹⁰⁹ Sözlükte “oyunmak, şarkı söylemek” anlamına gelen zecel Endülüs'te geliştirilen, Arapça gramer kurallarına uymayıp mahallî telaffuz ve kullanımları esas alan halk şiiri türünün adıdır. Bkz. Musa Yıldız, “Zecel”, **DİA**, 2013, c.44, s.176-177

¹¹⁰ A. A. Dolinina, **a.e.**, s. 99

Arapçaya çeviren Selim Kub'ayn (1870-1951), "el-Menar" dergisinin editörü Seyyid Hüseyin Rid, kadının özgürleşmesine karşı çıkan gazeteci Muhammed Talat Harb, yetenekli şair Velieddin Yekun (1873-1921), İskenderiye dil bilimcisi Habib Zeyyât (1871-1954), Arapça uzmanı ve İtalyan akademisyen Carlo Alfonso Nallino (1872-1938) ile Puşkin ve Gogol'un eserlerinin ilk Arapça tercümanı olan Filistinli yazar Halil Beydas (1874-1949) yer almaktadır.¹¹¹

7.3. Suriye ve Filistin

İgnatij Kračkovskij'nin Suriye ve Filistin gezisi, el yazmalarını araştırmak ve kültür adamlarıyla tanışmak amacıyla yapılsa da kısa süreli olduğu için daha çok etrafı tanınmasına olanak sağladı. Paskalya günlerinde gerçekleştirdiği Kudüs ziyareti İgnatij Kračkovskij için büyük önem arz ediyordu. Kračkovskij asla dindar olduğunu veya sıkı sıkıya bir dine bağlı olduğunu söylememişti, ancak bütün varlığın bir sebebinin bulunduğunu ve bazen tesadüf olarak algıladığımız olayların gizli hikmetinin olduğunu düşünüp, dünyada aklın eremeyeceği bir gücün olduğunu iddia etmişti. Ürdün, Beytüllahim, Getsemani bahçesi, Siyon, Zeytindağı gibi kutsal mekânlar¹¹² ona hiç bu kadar yakın olmamıştı. Kalabalık ve yapmacık ayinlerden tiksinen Kračkovskij bir insanın ancak kiliselerden uzak ve doğaya yakın durmasıyla dini duygusunu muhafaza edebileceğini söylemişti.¹¹³

İgnatij Kračkovskij düzenli bir şekilde Kudüs'te bulunan kütüphaneleri ve manastır kütüphanelerini, eğitim ve bilim kurumlarını ve müzeleri ziyaret etmişti. Bunlar arasında Alman ve Amerikan arkeoloji enstitüleri, Ecole d'études bibliques, Musee archeologique, Musee biblique yer almaktaydı.

Şam'da iken Kračkovskij zamanının çoğunu kütüphanelerde geçirerek orijinal el yazmalarını aradı. Orada İgnatij Kračkovskij birkaç özel kütüphane sahibi ve sahafla tanışma fırsatı buldu ve bazı el yazmalarını satın aldı. Yine orada Kračkovskij, Beyrut'ta ilkbaharda bir gazetenin yazı işlerinde tanıştığı Emin er-

¹¹¹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 100

¹¹² Ürdün, Beytüllahim, Getsemani bahçesi, Siyon, Zeytindağı, Hz.İsa'nın (a.s.) ayak basması itibarıyla Hıristiyanlıkta kutsal sayılan topraklardır.

¹¹³ A. A. Dolinina, **a.e.**, s. 103

Reyhânî'nin (1876-1940) arkadaşı ve Şam Arap Bilimler Akademisi'nin müstakbel başkanı Muhammed Kurd Ali (1876-1953) ile tanıştı.¹¹⁴

Kračkovskij Halep'te birkaç özel el yazması koleksiyonuna rastladı, ancak koleksiyoncular el yazmalarını satmaya istekli değildiler. Diğer yandan Hama'da ve Humus'ta da istediği el yazmalarına ulaşamadı. Bununla birlikte Kračkovskij Humus'ta edebi çevreleri görmüş oldu ve Doğu'da kadın özgürlüğünü savunan Suriyeli yazar Selva Selâme (1883-1945) ile tanıştı.¹¹⁵

7.3.1. Rus Filistin Derneği ve Okulları

Hıristiyanlığı kabul ettiği 988 yılından itibaren Rusya'nın, Kitab-ı Mukaddes'te zikredilen olayların merkezi olan ve bu yüzden kutsal toprak sayılan Filistin bölgesiyle manevi bir bağı oluşmuştu. Tam bin sene boyunca insanlar oraya gidip gelmişti. XIX. yüzyılın ortasında Rusya hükümeti Rusların kutsal toprakları rahat ziyaret edebilmeleri, hatta oraya yerleşebilmeleri için harekete geçti. 1864 yılında Kudüs'te kurulan Rus şehri hastane, kilise ve konsolosluk gibi güçlü bir altyapıya sahipti. Ancak zamanla bu şehir kutsal topraklara durmadan akın eden insanlar için yetersiz gelmeye başladı. Çare olarak 1882 yılında Rusya İmparatoru III. Aleksandır'ın imzaladığı özel kararnamesiyle İmparatorluk Ortodoks Filistin Derneği¹¹⁶ kuruldu. Dernek dini amaçlı turizmi teşvik etmeyi, yerli halklara eğitim ile ilgili ve tıbbi yardımda bulunmayı, Doğu Patrikhanelerinin desteklenmesini ve kutsal toprakların bilimsel açıdan araştırılmasını hedefliyordu. Rus Filistin Derneği geçmiş yıllarda birçok sıkıntı yaşamasına rağmen onların üstesinden gelip halen faaliyetini sürdürmektedir.¹¹⁷

Rus Filistin Derneği'nin Suriye, Lübnan, Filistin gibi birçok yerde okulları vardı. Kaynaklarda geçen ifadeye göre bu okullar birçok konuda Fransız ve Amerikan misyoner okullarından daha başarılıydı. Ignatij Julianovič Kračkovskij

¹¹⁴ A.e., s. 104, 105

¹¹⁵ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s. 106

¹¹⁶ Rusya'da Ekim Devriminin gerçekleşmesinin ardından İmparatorluk Ortodoks Filistin Derneği 1917 yılında "İmparatorluk", 1918 yılında da "Ortodoks" ismini yitirip 1992 yılında eski ismine kavuşana dek Rus Filistin Derneği adını taşımıştır; (Çevrimiçi), ippo.ru, 18 Eylül 2014

¹¹⁷ İmparatorluk Ortodoks Filistin Derneğinin resmi web sitesi (Çevrimiçi) ippo.ru; 18 Eylül 2014

böyle bir okulu ilk kez Trablus'ta ziyaret etti. Orada yanlışlıkla müfettiş olarak karşılanınca aksini söylemeden birkaç okulda yapılan sınavları denetledi. Bu vesileyle Kračkovskij Rus Filistin Derneği'ne birçok katkıda bulundu.

1909 yılı Mart ayında Ignatij Julianovič Kračkovskij Beyrut'ta görevini Şam'da ifa eden Rusya Konsolosu ve aynı zamanda şarkiyatçı ve Kračkovskij'nin ilk üniversite hocası A. E. Schmidt'in¹¹⁸ (1871-1939) arkadaşı B. N. Şahovski ile tanıştı. Diğer yandan Kasım ayında bir Rusya elçisi Şahovski'den Filistin Derneği'nin okullarının durumu hakkında bir rapor hazırlamasını isteyince, Şahovski uzman olarak gördüğü Ignatij Kračkovskij'den bu konudaki görüşünü aldı. Kračkovskij bir hafta içinde "Not" adı altında bu konu ile ilgili bir rapor¹¹⁹ hazırlamıştı. Bu rapora göre Rus Filistin Derneği'nin okulları gerektiği gibi işlemiyordu. Öğrencilerin azalması, düşük ücretten kaynaklanan öğretmen eksikliği, Suriye'deki okulların kapanacağı söylentisi, derneğin okul faaliyetini olumsuz etkiledi. Kračkovskij raporunda sadece durumu açıklamakla kalmayıp, aynı zamanda çözüm önerilerini de sunmuştu. Ona göre Suriye halkının milli kalkınmasına destek vermeli, onun gerçek ihtiyaç ve isteklerine odaklanmalı, ana diline ağırlık vermeli ve zorunlu Rusça dersinin kaldırılıp yerine şartlara göre Fransızca veya İngilizce dersleri getirmeli idi. Zira ilkokul aracılığıyla mükemmel şartlarda bile Rus kültürünün aşılması mümkün görünmüyordu. Kračkovskij'ye göre eğitimin Avrupa ve Amerikan misyoner okullarında olduğu gibi ücretli olması gerekiyordu. Çünkü bedava olan şeylere değer verilmezdi. Fakir ailelerin çocukları ve mezuniyetinden sonra dernekte görev almak isteyen öğrenciler istisna olarak ücret ödemeyecek ve elde edilen kârla yeni okullar açılacaktı.

Yukarıda adı geçen rapor Ignatij Julianovič Kračkovskij'nin bölgenin ve okulların durumunu iyi bildiğini ve probleme aklîselimle yaklaştığını gösteriyordu. Burada mesele çok net ve mantıklı izah edilmişti. Kračkovskij'nin yazdığı bu "Not"taki önerilerin birçoğu derneğin kurul toplantısında kabul edildi. Bu okulların eğitim programı gözden geçirilip "Not"a uygun bir şekilde yeniden düzenlendi. Ne

¹¹⁸ SCHMİDT, Aleksander (1871-1939) - Sovyet ve Rus şarkiyatçısı, Sovyet Bilimler Akademisinin üyesi, V.R. Rosen'in öğrencisidir. 1896-1898 yıllarında İ. Goldziher, J. Karabacek ve M. J. Goeje gibi zamanın büyük Avrupa şarkiyatçılarıyla yanında stajını tamamladı; (Çevrimiçi) ru.m.wikipedia.org; 22 Eylül 2014

¹¹⁹ Ignatij Julianovič Kračkovskij'nin titizlikle hazırladığı bu rapor halen özel arşivinde korunmaktadır; A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.92

var ki aniden patlak veren I. Dünya Savaşı Doğu'daki Rus okullarının tüm faaliyetlerini durdurdu ve uygulanması düşünülen projeler kâğıt üstünde kaldı. Ignatij Julianovič Kračkovskij ise 1915 yılında Rus Filistin Derneği'nin ömür boyu üyeliğine, 1921 yılında da derneğin kurul üyeliğine seçildi. Ignatij Kračkovskij'nin Rus Filistin Derneği'nin başarılı çalışması için birçok katkıda bulundu.¹²⁰

7.4. İlmî Seyahatlerin Kazandırdıkları

Ignatij Julianovič Kračkovskij seyahatlerinin bitiminde sunduğu raporun sonunda kendisini bu seyahatlere gönderen fakültenin yönetimine sonsuz teşekkürlerini sundu. Bu seyahatler onun hayatı boyunca unutamadığı, mesleki açıdan olgunlaşmasını sağlayan ve birçok çalışmasına zemin hazırlayan bir tecrübeydi. 1910 yılında Ignatij Kračkovskij St. Joseph Üniversitesi'nin eğitim öğretim düzeni hakkında bir makale yayımladı. Bu makaleyi yazarken Kračkovskij birçok Avrupa ve Arap dergilerinde yayımlanan yazı ve makale, üniversitenin resmi yayınları, öğretim üyelerinin çalışmaları, arşiv bilgileri, memurların yorumları gibi birçok kaynaktan istifade etti. Neticede fakültenin ve eğitim sisteminin organizasyonunu ve profesörlerin bilimsel çalışmalarını ele alan bir deneme ortaya çıktı. Ona göre Batı Avrupa şarkiyat fakültelerinden yoksun olduğu için St. Joseph Üniversitesi'nden örnek alacak durumda değildi. St. Petersburg'ta bulunan Avrupa'da tek Doğu Dilleri Fakültesinin de beş kat daha büyük ve çok daha eski olması itibariyle St. Joseph Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesiyle karşılaştırılması doğru olmazdı.

Ignatij Kračkovskij iki yıl boyunca Arap periyodik yayınlarını düzenli olarak takip ederek Suriye ve Mısır'ın kültürel ve sosyal yapısını öğrenip bölgede yeni ortaya çıkan edebi eğilimler hakkında bir fikir sahibi oldu. Suriye ve Mısır'ın edebi kalkınması ile ilgili makalede fikirlerini paylaşan Ignatij Kračkovskij bu kalkınmanın başlıca sebebinin Avrupa olduğunu ve bu konuda Suriyeli Hıristiyanların büyük rol oynadığını vurguladı. Hıristiyan bir üniversite ve Rus Filistin Derneği ile bağlantısı ve yaşadığı ortam, Kračkovskij'nin o dönemde popülerlik kazanan tarihi roman türünün şekillenme sürecini adım adım takip etmesine imkân verdi.

¹²⁰ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.89-95

Ignatij Julianovič Kračkovskij yeni Arap edebiyatı ile ilgilenirken salt verilerle yetinmeyip edebiyatın geçirdiği süreci yakından takip etmeye çalıştı. Öyle ki bizzat kendisi o zamanlarda Arap edebiyatında yaygın türlerden biri olan düz şiir yazmayı denedi. Yazdığı şiirler yakın arkadaşları tarafından beğenildi ve “el-Ğarîb er-Rûsî” lakabı altında “en-Nefais-ül’Asriyye” dergisinde yayımlandı.

İki yıl içerisinde Ignatij Kračkovskij konuşma dilini de en iyi şekilde öğrendi. Öyle ki Mısırlı profesyonel rehberler onu kendine rakip gördü, tren garında karşılaştığı ayakkabı temizlikçisi çocuk ve bir Arap arkadaşının babası Kračkovskij’nin Arap olmadığına inanamadılar. Ignatij Kračkovskij konuşma Arapçasının araştırılmasına büyük önem vermiş olup bu sahada araştırma yapan ilk Rus müsteşikti. Zamanında seyahat raporunun ekinde sunduğu Suriye lehçesi hakkında kısa bir yazı özel arşivinde halen korunmaktadır. Yazıda Suriye lehçesinin fonetiği ve morfolojisi klasik fasih edebi dil kalıplarıyla birlikte karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Ayrıca bu yazıda Suriye konuşma dilinde çokça kullanılan ifadeler ve Suriye’de çok oynanan 27 çocuk oyununun listesi de yer almaktadır. Bu yazı Ignatij Kračkovskij’nin 1915 yılından itibaren hayatının sonuna kadar üniversitede verdiği “Arap Lehçebilimine Ve Suriye Lehçesine Giriş” dersinin temel kaynağı olmuştur.

Ignatij Kračkovskij, yurtdışı seyahatlerinde kütüphane ziyaretleri gerçekleştirmiş olup birçok nadir eser ve el yazması ile karşılaşmıştır. Şüphesiz, bu eşsiz deneyimin önemi büyüktür. Bu seyahat Arap şiiri araştırmaları ve yeni Arap edebiyatı tarihi gibi Kračkovskij’nin birçok önemli çalışma alanı ve Rus-Arap edebi bağlantıları için zemin hazırladı. Seyahatlerin ardından Ebu’l-Alâ el-Maarrî’nin “*Risâletü’l-melâ’ike*” adlı el yazması ve Ömer el-Mahhâr’ın tek bir el yazmasından alınan birkaç şiir yayımlandı¹²¹. Ayrıca Kâsım Emîn’in¹²² (1863-1908) “**Yeni Kadın**” adlı kitabı, Emin er-Reyhânî’nin ve Halil Cibran’ın (1883-1931) bazı düz şiirleri ve Şükri el-Huri’nin “**el-Tuhfetü’l-‘Ammiyye**”¹²³ adlı ve konuşma diliyle yazılmış eseri Kračkovskij tarafından Rusça’ya çevrilip basıldı.

Ignatij Kračkovskij’nin Doğu’da edindiği bilgiler Arap lehçebilimi, Arap şiir teorisi, Hıristiyan temalı Arap edebiyatı ve XIX.-XX. yy. Arap edebiyatı derslerinin

¹²¹ Bkz.: yuk. s.37

¹²² KÂSİM EMİN (1863-1908), Kadın hakları savunuculuğuyla tanınan Mısırlı yazar; bkz. Fethî en-Neklâvî, “Kâsım Emîn” **DİA**, 2001, c. 24, s.541-542

¹²³ Bkz.: yuk. s.34

kaynağını oluşturdu. Arap edebiyatçı ve akademisyenleriyle kurulan bağlantıların bir kısmı yararlı oldu, bir kısmı da yeni bağlantılara vesile oldu.

Sonuç olarak Ignatij Julianovič Kračkovskij St. Petersburg'a tamamen olgunlaşmış, ufku geniş, orijinal düşünceli, bağımsız eleştiri yapabilen ve bilimde yeni çığır açmaya hazır bir kişi, bir filolog olarak döndü.¹²⁴

8. Ignatij Julianovič Kračkovskij'nin Aile Hayatı

Ignatij Julianovič Kračkovskij ağırbaşlı bir insandı. Evlilik meselesi onun için hafife alınmayacak bir konuydu. Kračkovskij'ye göre evlilik her insanın hayatında attığı en önemli adımdı. Bundan dolayı bu adımı atmadan önce kişi iyice düşünmeli, ayrıca maddi durumu ve ailenin yaşayacağı düzgün bir evi de olmalıydı.¹²⁵

Üniversite ikinci sınıfından sonra 1903 yılında yaz tatilinde Ignatij Kračkovskij İda Aleksandrovna ile tanıştı. İda Aleksandrovna Kračkovskij'nin yengesi Olga Aleksandrovna'nın kız kardeşiydi. Bu yaz tatilini Ignatij Kračkovskij ve İda Hanım gezerek ve arada sırada beraber müzik aleti çalarak yan yana geçirdiler. Yaz bitince İda ve Kračkovskij'nin yengesi Olga St. Petersburg'a geldiler. Ama derslere çok önem veren Kračkovskij, çalışmalarına mani olduğu için bu durumdan memnun kalmadı.¹²⁶ Ignatij Julianovič Kračkovskij ve İda Aleksandrovna mektuplaşmaya başladılar.

Bir müddet sonra Ignatij Kračkovskij mezun olup, akademik kariyer yapmak amacıyla üniversitede kaldı. Kračkovskij birçok profesör evini ziyaret etmiş ve ziyaret ettiği her yerde iyi ağırlanmıştı. Kračkovskij İda Hanım'a daha önce evlilik teklifinde bulunmuş ve olumlu cevap ta almıştı. Ancak Kračkovskij evliliğini yüksek lisans tezini bitirene ve üniversitedeki yerini sağlama alana kadar 4-5 seneliğine ertelemişti. Fakat St. Petersburg'da Kračkovskij'nin evlilik niyetinden kimsenin haberi yoktu.¹²⁷

¹²⁴ A. A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s.106-112

¹²⁵ *A.e.*, s.29

¹²⁶ *A.e.*, s.37

¹²⁷ *A.e.*, s.51

1906 yılının Mart ayında geleceği konusunda karamsarlığa düşünce Kračkovskij İda Hanıma bir mektup yazmıştı. Bu mektupta Kračkovskij artık kendisini unutmamasını ve bir daha ona mektup göndermemesini istedi.¹²⁸

1909 yılının ilkbaharında daha önce bahsettiğimiz gibi Ignatij Kračkovskij Uluslararası Arkeoloji Kongresi'ne katılmak üzere bir aylığına Mısır'a gitti.¹²⁹ Bu yolculuğun onun hayatındaki rolü çok büyüktü. Ignatij Julianovič Kračkovskij tüm zamanını B. A. Turaev ve arkadaşı ünlü arkeolog B. V. Farmakovski'nin yanında geçirdi. Kongreden sonra gerçekleşmesi planlanan turistik geziye katılmak üzere B. V. Farmakovski ile beraber yengesi V. A. Farmakovskaya ve kız kardeşi Y. A. Myakotina da Mısır'a geldiler. Kongre bitiminde arkeologlar üst Mısır'a gidince el yazmaları üzerinde çalışmak için Kahire'de kalan Kračkovskij aynı zamanda orada onunla birlikte kalan iki bayanı da kollamak zorunda kaldı. On gün sonra arkeologlar döner ve hep beraber gerçekleşen akşam yürüyüşleri bir hafta daha devam etti. Farmakovskaya ve Kračkovskij arkadaş grubunun en genç üyeleri idi.¹³⁰

Bunun ardından Ignatij Kračkovskij Beyrut'a döndü ve beraber Suriye'ye gitmek için orada Turaev ve arkadaşlarını bekledi. Bu arada Kračkovskij'nin keyfi yerindeydi. Kararsız Turaev ve yavaş Farmakovski'nin yanında planlar yapan, onları hayata geçiren, Araplarla çok iyi iletişim kurabilen Kračkovskij şüphesiz grubun lideriydi.

Şam ve Baalbek gezileri kısa sürede bitince Kračkovskij tekrar Beyrut'a döndü, ancak ruhsal sıkıntıları devam etti.

Ignatij Kračkovskij'nin Mısır'da tanıştığı Vera Aleksandrovna Farmakovskaya kültürlü ve eğitilmiş bir ailenin kızı. İyi bir eğitim almış olan Vera Hanım çocukluğundan beri resim yapmayı severdi ve bu konuda gerçekten yetenekliydi. Duygusal, atılgan, kararlı ve biraz da sert bir kişiliğe sahipti. Aklının yanı sıra manevi tarafı da güçlüydü. Mühendis olan eski kocası Vera Hanıma çizim öğretmişti, o da onun yaptığı eskizlere göre çizimler yapardı.¹³¹

¹²⁸ A.e., s.66

¹²⁹ Bkz.:yuk. s.36

¹³⁰ A.e., s.84,85

¹³¹ A.e., s.86,87

Kahire gezileri, uzun uzun sohbetler, Hidiv kütüphanesinde yan yana çalışmalar¹³² Kračkovskij ve Farmakovskaya'yı birbirine yakınlaştırdı. İkisi de aynı şeylerden örneğin kitap okumaktan, klasik müzikten, enstrüman çalmaktan, hayvanlardan, doğadan, uzun mesafe gezilerinden, çalışmaktan hoşlanırlardı. Ignatij Kračkovskij'nin özgüven eksikliğini fark eden Vera Farmakovskaya ona güvenip sürekli olarak onu destekliyor, teşvik ve motive ediyordu.¹³³

Farmakovskaya mektuplarında Kračkovskij'nin kendine güvenmesini ve tez üzerinde yoğunlaşmasını istedi. Ignatij Kračkovskij, Vera Hanımın onunla ilgilenip onu desteklemesinden memnundu. Vera Farmakovskaya'ya yazdığı mektuplarda Kračkovskij günlük hayatından, gezi ve çalışmalarından düşünce ve kaygılarına kadar her şeyi onunla paylaşıyordu. Mektuplarda ele alınmayan tek konu vardı o da ikisinin geleceği idi.¹³⁴

1910 yılının sonunda Farmakovski çiftinin Noel tatiline St. Petersburg'a gelmesiyle mektuplaşmaya ara verildi. Tatilin bittiğinde Vera Hanımın eski eşi Kiev'e döndü, Vera Aleksandrovna ise buradaki doktorlara görünmek gerekçesiyle St. Petersburg'ta kız kardeşinin yanında kaldı. Ignatij Kračkovskij ve Vera Farmakovskaya bazen birinin bazen de diğersinin kız kardeşinin evinde görüştüler. Mart ayında Farmakovskaya eski kocasına yazdığı mektupta ona bir daha dönmeyeceğini ve boşanma davası açacağını söyledi. Gerçekten büyük sağlık sorunu yaşayan Farmakovskaya¹³⁵ 1911 yılının yaz aylarını Jeleznovodsk¹³⁶ şehrinde geçirip oradan Kırım'a geçti.

Mektuplaşma yeniden başladı. Ignatij Kračkovskij'nin Vera Farmakovskaya'ya yazdığı tüm mektupları numaralandırdığını, 8 Haziran 1911 tarihinden 28 Mayıs 1912 tarihine kadar ona tam 278 mektup gönderdiğini ve bu arada sözlüsünün yanına dört kere gittiğini kaynaklardan öğreniyoruz. Bu mektuplar bir nevi Kračkovskij'nin günlüğüdür. Zira oradan onun her gün ne ile yaşadığını, ne düşündüğünü, neyin üstünde çalıştığını kiminle görüştüğünü öğrenebiliyoruz. Ignatij Kračkovskij bir

¹³² Vera Aleksandrovna bazı el yazmalarının üzerindeki desenleri kopyalamak için kütüphane idaresinden özel izin aldı; A. A. Dolinina, **Nevoľnik Dolga**, s. 87

¹³³ **A.e.**, s.88

¹³⁴ **A.e.**, s.89

¹³⁵ Diğer hastalıklarının yanı sıra akciğerinde tüberküloz hastalığının belirtileri görülmüş.

¹³⁶ Jeleznovodsk- Rusya'nın güneybatısındaki (Kuzey Kafkasya) Stavropol bölgesinde Jelezni Dağı'nın yamacında yer alan bir kaplıca şehri. (Çevrimiçi), <http://www.turkey.mid.ru/>, 21 Nisan 2015

mektubunda Farmakovskaya'ya "Vicdanımızın ve Tanrı'nın gözü önünde artık nikâhımız gerçekleşmiştir"¹³⁷ diye yazıyordu.

Vera Aleksandrovna Farmakovskaya çok hasta olduğu ve doktorların ona St. Petersburg'ta yaşamayı yasakladıkları için çok tedirgindi. Kračkovskij'nin çalışmalarına engel olur düşüncesiyle kaygılı olup, onun üniversiteyi bırakmasına kesinlikle karşıydı. Bu arada Vera Farmakovskaya ileride Kračkovskij'ye yardımcı olmak düşüncesiyle Arapça öğrenmeye, İ. Goldziher, R. Nicholson (1868-1945) ve B. Carra de Vaux (1867-1953) gibi ünlü şarkiyatçıların eserlerini okumaya başladı. Farmakovskaya ayrıca ileride Kračkovskij'nin tüm posta işlerini üstlenmeyi ve eserlerini kopya etmeyi düşünüyordu.

Genel olarak, Ignatij Kračkovskij ve Vera Farmakovskaya'nın karakterleri birbirine zıttı. Ancak kadının katı ve pratik yapısı onu Kračkovskij'nin 'koruyucu meleği' yapıyordu. Ayrıca sevgi, sadakat, namus, görev ve emek gibi genel insani değerlere karşı düşüncesi ikisinde de aynıydı.¹³⁸

Boşanma davası oldukça uzadığınan dolayı üzüntü verici bir boyuta ulaşmıştı. Kračkovskij'nin abisi onu boşanma davasının en az üç yıl, Farmakovskaya'nın eski kocasının karşı olması durumunda ise sonsuza kadar sürebileceği konusunda kardeşini uyardı ve Vera Hanımın hastalığının St. Petersburg'ta hayatlarını imkânsız kılacağını ve bu durumun problem olacağını vurguladı. Ancak bununla birlikte her ikisi de sevgi ve güvenle her türlü sorunun üstesinden geleceklerine inanıyordu. Beklenenin aksine Farmakovskaya'nın boşanma davası on beş ay içinde sonuçlandı. 1912 yılının Haziran ayından itibaren Farmakovskaya'nın yeni bir evlilik yapması için hiçbir engel kalmamıştı.

İlkbaharda doktorlar Vera Farmakovskaya'ya Finlandiya'ya gitmesi için izin verdiler. 8 Temmuzda Farmakovskaya ve Kračkovskij Viborg¹³⁹ şehrinde küçük bir tören yaparak evlendiler. Düğüne nikâh şahidi ve misafir olarak sadece Kračkovskij'nin dört arkadaşı katıldı.

¹³⁷ A.e., s.124

¹³⁸ A.e. s.125

¹³⁹ Leningrad Bölgesi'nin en büyük ve en zel şehirlerinden biri olan Viborg, St. Petersburg'tan 130 km. ötede, Karelya kıstağının kuzey batısındaki Finlandiya Körfezi'nde bulunur.(Çevrimiçi), <http://www.turkey.mid.ru/>, 21 Nisan 2015

Evlilik ömür boyu devam etti, ancak hiç çocukları olmadı. Vera Aleksandrovna Farmakovskaya kocası Ignatij Julianovič Kračkovskij'den (ö.1951) 23 yıl daha uzun yaşadı ve 1974 yılında doksan yaşında vefat etti. Kocasının adını tarihe yazdırmak için çok emek sarf etti. Onun eskizlerine göre mezar anıtı yapıldı. Onun çabasıyla Kračkovskij'nin seçkin eserleri resimli olarak ve büyük miktarda yayımlandı. Vera Aleksandrovna Kur'an çevirisinin basımı ile de çok uğraştı. Farmakovskaya Ignatij Kračkovskij'nin ölüm yıl dönümlerinde öğrencilerini bir araya getirip onlarla onun hakkında konuşur, onlara anılarını okur, bazı belgelerini gösterirdi. Kocasının St. Petersburg'taki Rusya Milli Kütüphanesi'ne miras olarak bıraktığı kütüphanesinin detaylı kitap listesini hazırladı ve arşiv belgelerini gözden geçirip düzene koydu. Bizzat onun çabasıyla Kračkovskij'nin bazı arşiv materyalleri yayımlandı ve birçok eseri tekrar basıldı.¹⁴⁰

9. Doçentlik Yılları (1910-1918)

St. Petersburg'a dönen Ignatij Julianovič Kračkovskij iki göreve birden atandı. Biri Doğu Dilleri Fakültesinde privat doçent¹⁴¹ göreviydi. Diğer ise fakültenin bünyesinde açılan V. R. Rosen Şarkiyat Okulu'nun (Seminarium) yöneticisi göreviydi. Avrupai tarzda öğrencilerin bilimsel çalışmalarını teşvik etmek adına açılan bu okul kütüphaneli ve müzeli bir eğitim desteği kurumu mahiyetindeydi ve dil pratiğinden ziyade öğrencilerin bilimsel hazırlığını hedefliyordu.

Ignatij Julianovič Kračkovskij hazırladığı dersleri¹⁴² üniversitenin yönetim kurulunun önünde anlatır. "Arap Eleştirmenlerin Tanımıyla Şiir" Kračkovskij'nin seçtiği bir konuydu. Diğer dersin konusu "Yezid b. Muaviye: Hayatı ve Şiirleri" olarak önceden fakülte yönetimi tarafından belirtilmiştir. Bu iki dersin sonucunda, Kračkovskij'nin kendi hazırladığı ve kurula onaylattığı programa göre zorunlu ders anlatabileceği kararı çıktı. Öğrencilerin önünde anlattığı ilk ders "Çağdaş Arap Edebiyatında Tarihi Roman" oldu ve bu konu büyük bir yenilik taşıyordu.

¹⁴⁰ A.A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s.7

¹⁴¹ Lat."Privatim docens"- Üniversite fakültelerinden herhangi birisinde serbest kürsü sahibi. Üniversite privat doçentleri, yani gelecek profesör adayları bu kürsülerde kabiliyet ve liyakatlerini denerler, ispat ederler.

¹⁴² Bkz.: yuk. s.36

Düzenli olarak verdiği dersler arasında “Arap Diline Giriş” (1918/19 yılına kadar) ve “Seçkin Metin Okumalı Arap Coğrafya Edebiyatına Genel Bakış” (1916/17 yılına kadar) yer almaktadır. “Arap Diline Giriş” dersinin içeriği Kračkovskij’nin üniversitede ders verdiği dokuz sene boyunca hiç değişmemiştir. 1944/45 yılında Kračkovskij tarafından son bir kez okutulduğunda bile eklenmiş bazı kısa bilgiler haricinde kendini korumuştur.

1912 yılından itibaren Ignatij Julianovič Kračkovskij sözü geçen derslerin yanı sıra iki seçmeli ders vermeye başlıyor. Bu derslerden biri olan “Hıristiyan temalı Arap edebiyatına Giriş” dersi 1914/15 yılından itibaren adını “Hıristiyan Temalı Arap Edebiyatına Genel Bakış ve Lehçe Yorumlarıyla IX.-X. yy.a Ait Eski Metinlerin Tahlili” olarak değiştirerek oldukça kapsamlı bir derse dönüştü. İkinci “Şiir Okumaları” dersinde 1912/13 yılında eleji, 1913-1915 yıllarında Hamdani dönemi şiirleri, 1915/16 yılında Endülüslü şair İbn Hamdîs’in (ö. 527/1133) şiirleri okundu. 1916/17 yılından itibaren ise dersin adı “Eski Arap Şiiri” olarak değişti.¹⁴³

Kračkovskij St. Petersburg’taki şarkiyatçıların ortamına çok kolay uyum sağladı ve ilk günden beri canla başla çalışmaya başladı.

Ignatij Julianovič Kračkovskij bir ansiklopedi için madde hazırlamaya davet edildi ve beş yıl içinde onun için yaklaşık iki yüz madde hazırladı.

V.V. Barthold yeni kurduğu “İslam Dünyası” (“Mir İslama”) adlı bilim dergisinde Kračkovskij’nin çalışmasını istedi. Kračkovskij bu dergi için çağdaş Mısır medyası ve el-Meşrik dergisi hakkında detaylı bir yazı hazırladı. 1912 yılında ise “İslam Dünyası” dergisinin eki olarak Kračkovskij’nin yaptığı Kasım Emin’in (1863-1908) “Yeni Kadın” (1901) adlı eserinin çevirisi yayımlandı. Bu çalışma Kračkovskij’nin çağdaş Arap edebiyatı eserlerinin çevirisinde edindiği ilk tecrübeydi.

Ignatij Julianovič Kračkovskij aynı zamanda N.Y.Marr’ın inisiyatifiyle Bilimler Akademisinin bünyesinde çıkarılan “Hıristiyan Doğu” (“Hristianski Vostok”) dergisinde de çalışmaya davet edildi. Bu dergi için Kračkovskij bir düzineden fazla makale, eleştiri ve inceleme hazırladı.¹⁴⁴

¹⁴³ A.A. Dolinina, a.e., s.115

¹⁴⁴ A.e., s. 119

Ayrıca 1910 yılında “*Arap Edebiyatında Rus Yazarlar*”¹⁴⁵ adlı yazısı yayımlandı. Bu yazı Kračkovskij’in büyük önem verdiği bir konu olan Rus-Arap edebi bağlantılarının araştırmalarına zemin hazırladı. İleride bu konuda Kračkovskij tarafından birçok makale kaleme alındı.

1912 yılında V. F. Girgas’ın¹⁴⁶ (1835-1887) 25. ölüm yıl dönümü olacaktı ve Ignatij Julianovič Kračkovskij bu vesile ile 1911 yılının başında, 1888 yılında Ebû Hanîfe ed-Dîneverî’nin (ö. 282/895) ”el-Ahbârü’t-tivâl” adlı eserinin baskısını¹⁴⁷ yapan Leiden’deki Brill yayınevine¹⁴⁸ bu eser için hazırladığı indeks listesini gönderdi. Ancak yayınevinin cevap olarak gönderdiği mektuptan bu işi daha önce doksanlı yıllarda Rosen’in öğrencilerinin yaptığını, Rosen’in bizzat kendisinin onu kontrol ettiğini ve indekslerin 1904 yılında basıldığını öğrendi. Sadece önsöz eksikti. Bütün hatırlatmalara rağmen önsöz E. J. Brill’e ulaşmamıştı. İlk bakışta boşa giden bu kadar çaba gerçekte çok değerliydi. Ignatij Kračkovskij yayımlanan indeksleri gözden geçirirken onların başka bir usulle hazırlandığını fark etti. Böylece ikisi karşılaştırılarak elde daha net bir bilgi elde edilebilirdi. Ayrıca Kračkovskij’nin hazırladığı indeksler basılmış olmayan bazı yeni bölümler içeriyordu. Bu bölümler şimdi kolayca eklenip yayımlanabiliyordu.¹⁴⁹ Rosen’in öğrencilerinin hazırladığı tarihi ve coğrafik isim indekslerine Kračkovskij kafiye, şiir isimleri, alıntı yapılan otorite kişiler ve Kur’an alıntıları indekslerini ve eserin mevcut el yazması nüshalarından faydalanarak değişik varyasyon ve farklı okunan yerlerin listesini ekledi.

Ignatij Kračkovskij’nin kişiliği onun bir işi yarım bırakmasına el vermiyordu. Kračkovskij Dîneverî’nin eserine Fransızca *önsöz* yazmaya başlıyor. Önsözde yayın hikâyesi ve eserin temelinde yatan el yazmalarının tavsifinden sonra olabildiği kadar çok kaynaklardan yararlanılarak yazılan Dîneverî’nin yaşamöyküsü ve bilinen

¹⁴⁵ الموسوعة، عبدالرحمن بدوي. (el-Küttâbu’r-Rûs Fi’l-Edebi’l-‘Arabî); Bkz. *المستشرقين*, 3 bs., Beyrut, دارالعلم للملادين, 1993, s. 471

¹⁴⁶ GİRGAS, Vladimir Fiyodoroviç - Rus şarkiyatçısı, 1888 yılında Leiden’de Ebû Hanîfe ed-Dîneverî’nin Büyük İskender dönemi, Hz. Ömer zamanında İran’ın fethi ve Sıffin Savaşı hakkında verdiği bilgiler açısından önemli bir kaynak teşkil eden ”el-Ahbârü’t-tivâl” eserini ilk defa yayımlayan kişidir. Bkz. Muhammed Hamîdullah, “DÎNEVERÎ, Ebû Hanîfe” , **DİA**, 1994, c.9, s. 358

¹⁴⁷ Abu-Hanîfa ad Dinoweri. Kitâb-al-Akbar at Tiwâl. Publie par Wladimir Girgas, Leiden, 1888

¹⁴⁸ Brill Yayınevi 1800 yılında Jan Brill tarafından Leiden’de Doğu eserlerini basma hedefiyle kuruldu ve o yıllarda Hollanda’daki şarkiyat araştırmalarının çok verimli olması nedeniyle meşhur oldu; Alexander H. de Groot, “Hollanda”, **DİA**, 1998, c. 18, s. 232

¹⁴⁹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.119

bilimsel ve edebi çalışmalarının listesi (toplam 18) yer alıyordu. Ardından "el-Ahbârü't-tivâl" adlı eserin içeriğinin detaylı tahlili geliyordu. İşte bu çalışma Ignatij Kračkovskij'yi Batılı bilim adamlarına bilgili, metin çalışmalarında hassas ve akademik potansiyeli yüksek bir bilim adamı olarak tanıtmış oldu. Üç yıl içinde (1912-1915) Batıda altı, Doğuda dört olmak üzere toplam on *önsöz* eleştirisi yazılmıştı. Tüm eleştiriler olumlu yöndeydi ve şükran ve minnet doluydu. Leipzig'li Prof. Seibold eleştirisini büyük bir bilim dergisinde yayımladı ve eleştirinin sonunda Ignatij Kračkovskij'nin "el-Ahbârü't-tivâl" eserinin Almanca ve Fransızca çevirilerini, T. Nöldeke'nin Taberî'de¹⁵⁰ yaptığı gibi, şerhi ile birlikte yayımlamasını istedi. Bir başka Alman şarkiyatçı M. Schtreck ise eleştirisinde Kračkovskij'nin bu çalışma ile Arap edebiyatının tarihi konulu araştırmalara büyük katkıda bulunduğunu söyledi.¹⁵¹

Yüksek lisans tezine gelince tüm materyallerin Kračkovskij'nin aklına iyice yerleşmesine rağmen tezin yazımı çok ağır ilerliyordu. Kračkovskij o arada tezdin iyice soğudu ve mümkün olsaydı bırakmayı bile düşünmüştü. Ancak böyle bir imkânın olmadığı için 1911 yılının yaz tatilinde St. Petersburg'da kalmaya ve tüm işlerini bir kenara bırakıp kendini tamamen teze vermeye karar veriyor. Kračkovskij eline geçen materyalden yola çıkarak tezini parça parça yazıp sonradan bir bütün haline getirmeyi planlıyor. Yaz içinde Ignatij Kračkovskij tezin en önemli dört bölümünü bitiriyor. Bu bölümler tezin dayandığı el yazmalarının incelemesini, el-Va'va'nın eserlerinin kaynaklarını, şiirlerinin orijinalliğini ve metriği ele alıyordu. el-Va'va'nın biyografisi kaynak yetersizliğinden dolayı yavaş ilerliyordu. Ignatij Kračkovskij tezin Arapça metnini baskıya hazırlamaya başlar ve bu sebeple Üniversitede Arapça hocalığı yapan Antun Haşşab'a sık sık danışır. Bazı durumlarda gerçek bir Arap ve iyi derecede eğitilmiş olan bu kişi bile Ignatij Kračkovskij'ye yardımcı olamıyordu. Tezin teori kısmının yazımı dekanın ihtarına rağmen bir sonraki yazıya ertelendi. Uzun bir aradan sonra Mayıs ayında Kračkovskij tekrar tez başına oturur ve baskı için divanın metnini kopya etmeye ve şerh hazırlamaya başlar.

¹⁵⁰ T.Nöldeke'nin **Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sassaniden** (Leiden 1879; Graz 1973) adlı eseri kastedilmiştir. **Annales quos scripsit Abu Djafar Mohammed Ibn Djarir At-Tabari** başlığıyla neşredilen eserin (ed. M. J. de Goeje, Leiden 1879-1901) II. cildi J. Barth ile birlikte yayına hazırlanmıştır (Leiden 1881-1882)

¹⁵¹ A. A. Dolinina, **A.g.e.**, s.129,130

1913 yılının sonbaharında divan fakültenin izniyle Leiden’de Brill matbaasında basılıyor. Tez yazımı 1914 yılında sona eriyor ve Ekim ayında kitap şeklinde yayımlanıyor.¹⁵²

1913 yılında Romanov hanedanınının 300. hükümet yıl dönümünde bir zamanlar Kračkovskij’ye kütüphanesini göstermeyen Antakya Patriği Gregorius el-Haddad¹⁵³ St. Petersburg’a gelir ve Saray kütüphanesine Hıristiyan temalı Arap Edebiyatının örneklerini içeren kırktan fazla el yazması armağan eder. Ignatij Kračkovskij bu el yazmalarının Paris, Vatikan ve Beyrut’taki eski ve yeni fonlarına layık bir koleksiyon oluşturduğunu anlıyordu ve 1914 yılında yazıya doğru tüm zorluklara rağmen¹⁵⁴ bu koleksiyonun ön listesini yaptı.

1914 yılında yazın Ignatij Kračkovskij kütüphanelerde el yazmaları üzerinde çalışmak üzere Avrupa turuna çıkar. Bu zamanda Kračkovskij yurtdışında artık oldukça tanınan bir şarkiyatçıydı. Ignatij Kračkovskij Avrupalı şarkiyatçılar, Arap yazarları ve filologlarıyla mektuplaşıyor, kitap ve makale değiş tokuşunda bulunuyordu. Bununla birlikte Ignatij Kračkovskij birçok çalışmaya eleştiri yazarken, onun kendi çalışmaları Rusça olduğu için pek az yabancı şarkiyatçı kontenjanına ulaşabiliyordu. Avrupa turuna çıktığı ana kadar makalelerine yazılmış ve yayımlanmış eleştiri kaynakçasına göre az veya çok Rusça bilen yazarlar arasında Belçikalı P. Peeters, Almanlar G. Graf, A. Erhardt, M. Hartmann ve F. Schmidt, İtalyan C. Conti Rossini (1872-1949) ve Lübnanlı Luvîs Şeyho vardı. Bu kişiler ilgi alanlarına göre daha çok Kračkovskij’nin Hıristiyan Arap Edebiyatı konulu makalelerini eleştirmişler. Ignatij Kračkovskij’nin kayda değer Arap şiiri konulu çalışmaları ise (“**Ebu’l-Atâhiye’nin şiirleri**”, “**Mütenebbi ve Ebu’l-Alâ**” v.s.) yukarıda sözü geçen ”el-Ahbârü’t-tivâl” eserinin önsözü dışında yazıldığı dil yüzünden Avrupa’da bilinmiyordu.¹⁵⁵

1914 yılında Haziran ayı başında Ignatij Kračkovskij eşi ve kayınvalidesiyle birlikte gemiye binip Almanya’ya hareket eder. Stettin, Berlin, Leipzig, Halle şehirlerinin ziyareti ardından Hollanda’ya gider ve Leiden’e tren yoluyla kırk dakika

¹⁵² A.e., s.121, 122

¹⁵³ Bkz.: aş. 3.3.6.

¹⁵⁴ Bkz.: aş. 3.3.7.

¹⁵⁵ A. A. Dolinina, A.g.e., s.128, 129

mesafesinde bulunan ve Kuzey denizi kenarında yer alan Katwijk aan zee şehrine yerleşir.

Ignatij Kračkovskij vaktinin büyük kısmını kütüphanelerde Hıristiyan temalı Arap Edebiyatı ve Klasik Şiir konularıyla ilgili el yazmalarını inceleyerek geçirirdi. Leipzig’de Kračkovskij Klasik Arap Şiiri, Coğrafya ve Tarih Edebiyatı araştırmacısı Prof. P. Schwartz, Hollanda’da ünlü İslam araştırmacısı Snouck-Hurgronje¹⁵⁶ (1857-1936) ve Leiden Üniversitesinin genç öğretim üyeleri Wensink, Van Arendonk v.s. ile tanıştı.

Ünlü Macar şarkiyatçısı İgnaz Goldziher de o yazı ailesiyle birlikte Katwijk aan zee şehrinde geçiriyordu. Kračkovskij meslektaşıyla tanıştı ve ikisi kısa sürede iyi arkadaş oldular.

Temmuzun ortasında Ignatij Kračkovskij Leiden el yazmaları üzerindeki çalışmalarını bitirdi ve ailesiyle birlikte Hollanda turuna çıkmayı planlıyordu. Ancak Lahey’de iken savaş haberi geldi ve onlar Leiden’e dönüp Rusya’ya geri gidebilme imkânını aramaya başladılar. Durum vahimdi. Savaş hazırlığı pozisyonuna geçen Hollanda’da demiryolu ve deniz ulaşımı durdu, bankalar kapandı ve telgraflar adrese ulaşamıyordu, yol parası da yoktu. Şans eseri Vera Aleksandrovna’nın yakınları St. Petersburg’ta bulunan büyük bir alışveriş merkezinde mağazası olan Hollandalı bir şirketin temsilcisine bir miktar para vermeyi düşündü. Anlaşmaya göre bu paranın karşılığı Hollanda’da gulden olarak Snouck-Hurgronje aracılığıyla Kračkovskij’nin kayınvalidesine ödenecekti.¹⁵⁷

Tüm kitaplar ve el yazmalarının kopyaları Ignatij Kračkovskij’nin Leidenli arkadaşı Slav araştırmacısı Van Wijk’te kaldı. Kračkovskij bir hafta içinde St. Petersburg’a ulaştı.

1914 yılının sonuna doğru Kračkovskij’nin yüksek lisans tezi olarak sunduğu **“Ebü'l-Ferec el-Va'va' ed-Dımaşki”**¹⁵⁸ adlı monografi yayımlandı. Monografi şerhli ve farklı okunan yerlerin listesiyle birlikte 1700 beyitlik divan metninin edisyon kritiğini, Rusça tercümesini ve 200 sayfalık ciddi bir araştırma içeriyordu. Ayrıca bu monografi bir şairin şiirlerini geleneksel filoloji, edebiyat tarihi ve edebi

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Göksoy, “Christian Snouck-Hurgronje”, **DİA**, c.37, s.340-341

¹⁵⁷ **A.e.**, s.131, 132

¹⁵⁸ İ. J. Kračkovskij, **Абу-л-Фарадж ал-Вава Дамасский. Материалы для характеристики поэтического творчества**, 378s., İmparatorluk Bilimler Akademisi Yay., 1914

estetik olmak üzere birden fazla açıdan incelediği için Rus Arabiyat çalışmalarında bir ilkti.

Tezin savunmasının 17(30) Mayıs 1915 tarihinde yapılacağı kararlaştırıldı. Tez jüri üyelerinin arasında N. A. Mednikov ve A. E. Schmidt vardı. Savunmanın ardından Mednikov Kračkovskij'nin yüksek lisans tezinin fevkalade olduğunu söyledi. Ona göre tezin içerdiği araştırma daha önce yayımlanmış bir metin için yapılmış olsaydı bile Kračkovskij'nin Master derecesini alabilmesi için yeterli olurdu.

A. E. Schmidt öğrencisinin yenilikçi tarafını ön plana çıkarıp, onun Arap şiirini Avrupalı metotlarla inceleyen ilk kişi olduğunu vurguladı. Schmidt Kračkovskij'nin tezini Arap Edebiyatı araştırmalarında öne atılan büyük bir adım olarak değerlendirdi ve onun dünyaca tanınmış P. Schwarz'ın Ömer b. Ebî Rabî'a divanının incelemesi ve N. Rodokanakis'in Hansa'nın (ö.m.645) elejiler monografisi gibi çalışmalara eşdeğer olduğunu söyledi.¹⁵⁹

Jürinin toplantısı bir hayli uzadı. Bunun sebebi tezden etkilenen Fakülte Dekanı N. Y. Marr'ın jüriye Kračkovskij'ye doğrudan Doktor unvanını vermeyi teklif etmesiydi. Ancak jüriden iki kişi bu teklifi reddedince Kračkovskij beklendiği gibi Master derecesine layık görüldü.

Ignatij Kračkovskij'nin “Ebü'l-Ferec el-Va'va' ed-Dımaşki”¹⁶⁰ adlı kitabı Avrupa'ya ancak 20'li yıllarda ulaşabildi. Kitabın hak ettiği gibi değerlendirilmesine yine Rusça yazılmış olması engel oldu. Ünlü İngiliz şarkiyatçısı H. A. R. Gibb'in (1895-1971) söylediğine göre *el-Va'va' monografisi, Batı Avrupa onunla vaktinde tanışabilseydi, Arap şiir tarihinde bir devrim yaratabilirdi.*¹⁶¹

Ignatij Kračkovskij ne tez savunması öncesinde, ne de sonrasında bilimsel faaliyetinden taviz vermiyordu. Rutin eleştiri ve makalelerin yanı sıra Kračkovskij İbnü'l-Mu'tez'in şiirlerinin üzerinde çalışmaya karar veriyor ve 1914 yılının sonunda eline geçen Eskurial el yazmasının fotokopisini inceliyor. 1915 yılında el yazmasının metin taslağı, bir sene sonra da eserin çeviri taslağı hazırlandı.

¹⁵⁹ A. A. Dolinina, **A.e.**, s.138,139

¹⁶⁰ Arapça adı “أبو الفرج الوأواء الدمشكي: دراسة لخصائص إنتاجه الشعري”, bkz.: عبدالرحمن بدوي, **a.g.e.**, s. 469

¹⁶¹ **A.e.**, s.141

Aynı 1916 yılında Kračkovskij bambaşka bir çeviriye geçiyor. Ignatij Julianovič Emin er-Reyhânî'nin seçkin makale, deneme ve düz şiir koleksiyonunu oluşturmaya başlıyor. Bu çalışma Kračkovskij'nin Rus okuruna sunduğu Çağdaş Arap Edebiyatına ait bir dizi eser çevirisinden en erken çevirilerinden biri olmuştur.

V. R. Rosen'in vefatından sonra Asya Müzesi'nde hiç Arapça uzmanı kalmadı. Oysa o anda Kafkasya cephesinden savaştan kurtarılan çoğu Arapça el yazmaları düzenli bir şekilde Asya Müzesi'ne geliyordu ve onların listesini, tanzimini ve tavsifini yapacak birine ihtiyaç vardı. Asya Müzesi'nin yeni müdürü S. F. Oldenburg¹⁶² (1863-1934) Ignatij Kračkovskij'ye üniversiteden ayrılmadan bu işi üstlenmeyi teklif etti¹⁶³ ve Kračkovskij sağlık problemlerine ve meşguliyetine aldırılmadan bu teklifi kabul etti.¹⁶⁴

1917 yılının başında Ignatij Kračkovskij **Ortaçağ Arap Şiiri** monografisinin yazımına başlıyor. Monografinin temelinde İbnü'l-Mu'tez'in "Kitâbü'l-Bedî" eserinin neşri, çevirisi ve incelemesi olacaktı. Bu çalışmaya hazırlık çok daha önceden başladı. Kračkovskij 1908-1910 yolculuğunun esnasında İbnü'l-Mu'tez'in divanını ve çağdaşı Ebû Bekr es-Sûlî'nin Ezher kütüphanesinde muhafaza edilen ve İbnü'l-Mu'tez'in biyografisini ve edebi sohbetlerini içeren tarihi bir el yazmasını inceledi. St. Petersburg'a döndüğü zaman Kračkovskij "*İbn Tayfur'un*¹⁶⁵ (ö. 280/893) ve *es-Sûlî'nin el yazmalarının tavsifi üzerine*" ("K Opisaniyu Rukopisey İbn Tayfura i as-Suli") adlı bir makalede bu el yazmasının büyük bir kısmını yayımladı.

"el-Bedî" kitabının metni baskıya hazır ve tercüme edilmiş olduğuna göre iş eserin detaylı incelenmesine geldi. Avrupa'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarının arasında bu tarz bir inceleme daha önce hiç yapılmamıştı. Arap belâğati üzerine yapılan tek çalışma¹⁶⁶ altmış dört yıl öncesinde yayımlanmıştı ve yazar eserinde Arap milli estetik anlayışının özelliklerini göz önünde bulundurmadan Avrupa'da kullanılan şiir terminolojisini kullandı. Ayrıca bu eserde İbnü'l-Mu'tez'in

¹⁶² OLDENBURG, Sergey Fyodoroviç - Rus şarkiyatçısı, Rus Hindoloji okulunun kurucularından biri, Rusya Bilimler Akademisi üyesi; (Çevrimiçi), <http://tr.wikipedia.org/>, 4 Mayıs 2015

¹⁶³ *موسوعة المستشرقين*, عبدالرحمن بدوي, s. 470

¹⁶⁴ A. A. Dolinina, *A.e.*, s.143

¹⁶⁵ İBN EBÛ TÂHİR-Tarihçi, edip ve şair. Fars asıllı olup İbn Tayfûr olarak da bilinir; bkz. *DİA*, 1999, c.19, s.445.

¹⁶⁶ A.F.Mehren, *Die Rethorik der Araber*; Wien, y.y.,1853

“el-Bedî” kitabına gerekli ehemmiyet verilmemiş, oysa bu kitap Arap belâgatine ve edebi sanatlara dair kaleme alınmış ilk müstakil eser sayılır, dolayısıyla Kračkovskij’ye göre çalışmanın temelini o oluşturmalıdır. İbnü’l-Mu’tez hakkında yazılmış tek eser¹⁶⁷ ise o zamana kadar eskimiş oldu. Kračkovskij’nin düşündüğü çalışma şiirlerin edisyon kritiğini, tercümesini ve İbnü’l-Mu’tez’in biyografisini, edebi faaliyetinin karakteristiğini, eserlerinin tanıtımını, IX. yy. Arap şiir tarihini, kitap içeriğinin tahlilini, şiir terminolojisini ve İbnü’l-Mu’tez’den sonra onun doktrinine dayanan Arap şiir teorisinin gelişimi hakkında bir deneme içerecekti. Monografinin ekinde Kračkovskij Britanya Müzesindeki tek el yazmasından faydalanarak el-Âdâb¹⁶⁸ kitabının tamamını ve Eskurial’de muhafaza edilen yazarın kendi eliyle yazdığı Tabakâtü’s-Şuarâ¹⁶⁹ eserinin bir bölümünü yayımlamak istiyordu.

Bununla birlikte İbnü’l-Mu’tez Ignatij Kračkovskij’yi 1917 yılında ilgilendiren tek konu değildi. Yazın Kračkovskij Brockelmann’ın gramere dair eserinden ve içeriğini iyi bildiği Markos İncilinden faydalanarak Süryanice öğrenmeye başlıyor ve sonbaharda üniversitede bir hocadan ders alarak bu dili iyice öğrenmek istiyor. Ayrıca “Kelile ve Dimne” ve “Sinbad” adlı eserleri okuyor.¹⁷⁰

1919 yılında kutlanacak Üniversite’nin 100. Kuruluş Yıldönümü için Kračkovskij Seminarium’da Şarkiyat bölümünün tarihi hakkında bilgi toplamaya çalışıyordu. O arada 1847-1861 yıllarında Fakülte’de görev yapan ve mezarı St. Petersburg’ta bulunan Mısırlı şeyh ve âlim Muhammed Ayyâd et-Tantâvî dikkatini çekti. Tantâvî arkasından Fakülteye büyük bir el yazması koleksiyonu miras olarak bıraktı. Kračkovskij bu koleksiyonun eser listesini hazırlamaya başladı ve 150 cildin tamamını düzene koydu. Aynı zamanda zihninde Şeyh Tantâvî’nin biyografisini, hatta genel olarak Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacılarının biyografilerini yazma fikri doğdu. Böylece Kračkovskij’nin ilgilendiği bilim alanına yeni bir konu olan bilim tarihi konusu eklendi.

¹⁶⁷ O.Loeth, **Über Leben und Werke des Abdallah İbn ul-Mu’tazz**, Leipzig, y.y.,1882

¹⁶⁸ el-Âdâb- Hikmetli sözlerle anonim vecizeleri ihtiva eden eserde İbnü’l-Mukaffa’ hikemiyyâtının etkisi görülür. Eser Ignaty Yulianovich Krachkovsky (Le monde orientale, XVIII [Napoli 1924], s. 56-121 ve müstakil olarak Uppsala 1924; London 1935) ve Sabih Redif (Bağdad 1972) tarafından neşredilmiştir; bkz. **DİA**, 2000, c.21, s.146

¹⁶⁹ Tabakâtü’s-Şuarâ -İbnü’l-Mu’tazz’ın (ö. 296/908) şair biyografilerine dair eseri;bkz.. **DİA**, 2010, c.39, s.306.

¹⁷⁰ A.A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.146.

Kračkovskij'nin günlük çalışmaları arasında daha önce bahsi geçen Kafkasya cephesinden gelen el yazmalarının tanzimi ve tavsifi yer alıyordu. Altı ay içinde Ignatij Kračkovskij'nin eline yaklaşık 1050 adet el yazması geçti. Bu koleksiyonda ders kitapları, skolâstik bilimsel çalışmalar, başka bir deyişle XX. yüzyıla kadar asırlarca okunan her tür eser vardı.¹⁷¹

1918 yılının başında St. Petersburg Üniversitesi Profesör ve öğretim üyelerine yaz kursları düzenleme teklifinde bulundu. Kračkovskij sekiz derslik kursu için "XIX. Yüzyılda Arap Edebiyatının Canlanması" ("Vozrojdenie Arabskoy Literaturı v XIX veke") konusunu seçti. Bu kurs Kračkovskij'nin Yeni Arap Edebiyatının tarihini oluşturmaya yönelik ilk teşebbüsüydü. O sırada kullanılan tüm materyaller 1920'li-1930'lu yıllarda yazılan çalışmaların temelini oluşturdu. Ayrıca ilk dersin konusu 1922 yılında yayımlanan "*Yeni Arap Edebiyatının Doğuşu ve Gelişimi*" ("Vozniknovenie i razvitie novoarabskoy literaturı") makalesine dönüştü ve XIX.-XX. yy. Arap Edebiyatı Tarihi araştırmalarını başlattı. Bu makalede Kračkovskij ilk kez Yeni Arap Edebiyatının geçirdiği evreleri ve geliştiği bölgeleri belirledi, edebi türlerin özelliklerini saydı, romanın oynadığı büyük rolü vurguladı ve birçok şarkiyatçının aksine Yeni Arap Edebiyatında en büyük etken Avrupa olduğu düşüncesini reddetti.¹⁷²

1917 yılının Ekim ayında Rusya'da Bolşevik Devrimi oldu. O yıl dersler normalinden bir ay kadar geç başladı. Öğrenciler azdı, dersler arada bir iptal oluyordu. Üniversitenin İrkutsk veya Taşkent'e taşınacağına dair duyumlar vardı. 1917 yılının Aralık ayında tüm yüksek eğitim kurumlarının kapanma ve tüm Profesörlerin sıradan bir öğretmen olma ihtimalinin olduğu söyleniyordu. Ignatij Kračkovskij devrimi desteklemedi, ama her şeye rağmen boykotlara da katılmadı.

Şarkiyatçılar beraberliği bozmamaya, eskisi gibi birbirine karşı saygılı olmaya ve her türlü olumsuz davranışların önüne geçmeye çalışıyorlardı.

1917/18 yılında Ignatij Kračkovskij resmi olarak Doçent kadrosuna alındı ve aynı yılın sonbaharında Seminarium'daki (Şarkiyat Okulu) görevini bırakıp Doğu Dilleri Fakültesi'nin sekreterliğini üstlendi. Bu görevi Kračkovskij bir buçuk sene boyunca ifa etti ve 1919 yılının Eylül ayında istifasını sundu.

¹⁷¹ A. A. Dolinina, a.e., s.147

¹⁷² A.e., s.149

1918 yılının sonbaharında Doğu Dilleri Fakültesi'nin Dekanı N. Y. Marr Ignatij Kračkovskij'nin Profesör unvanını alabilmesi için İslam Araştırmaları Bölümünü açmayı hedeflemiştir. N. Y. Marr'ın çabaları boşa geçmemiş ve Ignatij Kračkovskij 2 Kasım 1918 tarihinde Profesör unvanına kavuşmuştur.¹⁷³

10. Profesörlük Dönemi (1918-1938)

Üniversitedeki derslerin yanı sıra Ignatij Kračkovskij düzenli olarak el yazmalarıyla çalışıyordu. 1918 yılında sonbaharda Kračkovskij Asya Müzesi'nde İslam Bölümü'nün yöneticiliğini üstlendi.¹⁷⁴ Titizliği ve sorumluluğu onun daima en zahmetli görevlere atanmasına sebep oluyordu. Bu durum onun kendi bilimsel planlarını gerçekleştirmesini engelliyordu.

V. R. Rosen'in başlattığı işe devam ederek Ignatij Kračkovskij Asya Müzesi'nde bulunan el yazmalarının kataloğunu hazırlamakla meşguldü ve aynı zamanda İran araştırmacısı V. A. İvanov'un (1886-1970) topladığı Buhara Koleksiyonu'nda ortaya çıkan Arapça el yazmalarının üstünde çalışıyordu.¹⁷⁵ Kračkovskij ayrıca Hollandalı şarkiyatçı A. J. Wensinck'in (1882-1939) başladığı "A Handbook of Early Muhammadan Tradition"¹⁷⁶ adlı eserin hazırlığına katıldı.

1919 yılında Mayıs ayında Ignatij Kračkovskij M. Gorki'nin¹⁷⁷ (1868-1936) kurduğu "Dünya Edebiyatı" ("Vsemirnaya Literatura") yayınevini Doğu uzman kurulunda görev alıyor. Çeşitli çeviri ve editörlük işini kapsayan bu görev oldukça çok vakit ve emek istiyordu, ama maddi açıdan verimliydi.¹⁷⁸

¹⁷³ A.A. Dolinina, *Nevolnik Dolga*, s. 153

¹⁷⁴ *موسوعة المستشرقين*, عبدالرحمن بدوي, s. 471

¹⁷⁵ **A.e.**

¹⁷⁶ A.J.Wensinck'in on dört hadis ve siyer kitabındaki rivayetler için hazırladığı alfabetik konu, şahıs ve yer fihristinin asıl adı "**A Handbook of Early Muhammadan Tradition**" (Leiden 1927) olup, "**Miftâhu künûzi's-sünne**" onun Arapça tercümesidir.;bkz. *DİA*, 2005, c. 30, s. 17-18

¹⁷⁷ PEŞKOV Aleksey Maksimoviç- daha çok Maksim GORKİ lakabıyla bilinen Rus yazar, romancı, dramaturg, düşünür, sosyalist gerçekçi yazımın öncüsü; (Çevrimiçi), <http://tr.wikipedia.org/>, 4 Mayıs 2015

¹⁷⁸ Dünya Edebiyatı yayınevinde çalıştığı sırada Kračkovskij Arjantinli yazar Enrique Larreta'nın (1875-1961) "*La gloria de don Ramiro*" adlı tarihi romanının Rusça çevirisinin baskısı için "Don Ramiro'nun kahramanlığı ve Eski Arap Uygarlığı" ("Подвиг Дон Рамиро и арабская старина") adlı giriş kısmını yazdı. Ignatij Kračkovskij bu baskının editörlüğünü yapan ve yetenekli bir İspanyolca ve Portekizce çevirmeni olan G.L. Lozinski'den (1889-1942) 1919 yılından beri Portekizce dersleri alıyordu ve ona çeviri esnasında sık sık karşılaştığı Arapça isim ve terimlerin ne anlama geldiğini

“İslam Dünyası” (“Musulmanski Mir”) adlı yeni bir dergide Barthold’un sabiiler hakkında yazdığı makaleyi okur okumaz Kračkovskij Halife Me’mûn (ö. 218/833) döneminde yapılan Kitab-ı Mukaddes’in çevirisi¹⁷⁹ hakkında bu terimi açıklayan bir makale yazar ve “Hıristiyan Doğu” (“Hristianski Vostok”) dergisinde yayımlamak üzere 8 Nisan 1918 tarihinde onu N. Y. Marr’a teslim eder.

Kračkovskij durmadan makaleler yazar.

Bu yıllarda yaptığı çalışmaların değerini anlamak için yaşadığı şartları göz önünde bulundurmak gerekir. Soğuk, açlık, elektrik ve su kesintileri... Karlı sistemle günlük verilen ekmeğin gramajı 1918 yılının Nisan ayında 200 gramdan 50 grama düşmüş durumdaydı. Bazen ekmek yerine donmuş patates veriliyordu.¹⁸⁰ Kračkovskij ve eşi o kadar zayıflamıştı ki desteksiz oturamıyorlardı. Evin ve iş yerinin ısısı kışın 3-5 dereceyi aşmıyordu. Üniversitede hava sıcaklığı mürekkep donacak kadar eksilere iniyordu. Asya Müzesi’nin en iyi el yazmaları Saratov şehrine taşındı.¹⁸¹

Bu zor günlerde üniversite ve Bilimler Akademisinin birbirine bağlı olması şarkiyatçıların işbirliğine önemli oranda katkıda bulunmuştur. Şöyle ki St. Petersburg’da şarkiyat araştırmaları ile ilgilenen tüm kurumlarda aynı insanlar eş zamanlı olarak farklı görevler ifa ediyorlardı. Ekim devrimi sonrası döneminde bilim merkezi rolünü Asya Müzesi oynamıştı. 1919-1920 yıllarında Asya Müzesi Avrupalı bilim adamlarıyla iletişime geçip, yeni kitapların gelmesini sağlıyordu. Korkunç olaylara ve kargaşaya rağmen Asya Müzesi’nde bilimsel işbirliği, yardımlaşma, karşılıklı saygı ve destek devam etmişti. Elbette böyle bir ortamda çalışmak çok daha kolay oluyordu.¹⁸²

1919 yılında Şubat ayında Kračkovskij tüm güçlerini toplayıp işlevini yitiren Saray kütüphanesinden Antakya Patriği Gregorius el-Haddad’ın el yazmaları koleksiyonunu ne pahasına olursa olsun Asya Müzesi’ne taşımak istedi. Bir haftalık uğraşın ardından Kračkovskij koleksiyonunun tamamını (kırk adet el yazmasını) koyun postundan yapılmış bir paltoya sararak kızak üstünde Kışlık Sarayından Asya

açıklayarak yardımcı oluyordu. G. L. Lozinski’nin yurtdışına göç ettikten sonra iki arkadaş mektuplaşma ve yeni kitap alışverişi yoluyla muhabbetlerini sürdürdüler; A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.176

¹⁷⁹ عبدالرحمن بدوي, **a.g.e.**, s.469

¹⁸⁰ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.156

¹⁸¹ **A.e.**, s.158

¹⁸² **A.e.**, s.159

Müzesi'ne taşımaya başardı. Koleksiyonla ilgili topladığı tüm bilgiler Hollanda'da kaldığı için Kračkovskij üzerinde sıfırdan çalışmaya başladı ve psikolojik etkenlerden dolayı el yazmalarının sadece kısa tavsifini yaptı.¹⁸³

Uyku öncesi bir-iki saat kitap okumaya alışkın Ignatij Kračkovskij şimdi de kuyruklarda ve zorunlu bina nöbetlerinde okuyordu. Çağdaş edebiyattan ziyade klasik eserleri tercih eden Kračkovskij en çok Tolstoy'u severdi, müzik ve besteciler hakkında kitaplar okurdu. Felsefe kitapları, siyasi makaleler onun ilgisini çekmezdi. Kračkovskij ayrıca Maksim Gorki, Andrey Belı (1880-1934), Vyaçeslav İvanov (1866-1949), D. S. Merejkovski (1865-1941), A.V. Lunaçarski (1875-1933) gibi çağdaş yazarların kitaplarını ve V.Y. Bryusov'un (1873-1924), N.Y. Gumilyov'un (1886-1921), M.A. Kuzmin'in (1872-1936) ve Anna Ahmatova'nın (1889-1966) şiirlerini okudu.¹⁸⁴

1920 yılında Kračkovskij, David Heinrich Müller (1846-1912), Duncan Black Macdonald (1863-1943), Hartwig Hirschfeld (1854-1934) ve Theodor Nöldeke gibi şarkiyatçıların Kur'an-ı Kerim ile ilgili çalışmalarını inceledi ve zihninde Kur'an-ı Kerim'i Rusçaya çevirme fikri doğdu. Bununla birlikte içinde bir ürkeklik vardı ve çeviriye başlamak için acele etmiyordu.

Ignatij Kračkovskij, 1921/22 eğitim-öğretim yılından itibaren Üniversitede yeni "Bilimsel Şerhli Kur'an-ı Kerim Okumaları" dersini vermeye başladı (ve Üniversitedeki son gününe kadar onu vermeyi sürdürdü). Böylece bu ders Kur'an'ın çevirisine başlamasına vesile oldu.

1920 yılında Ignatij Kračkovskij Sanat Tarihi Enstitüsüne ders vermeye davet ediliyor. Oranın dinleyicileri hiç Arapça bilmediği için "Arap Şiiri" dersi için şiirlerin Rusçaya çevrilmesine ihtiyaç oluyor. Böylece Kračkovskij şiirlerin çevirisine Cahiliye devri şairlerinden Antere'nin (ö.m.614) muallakasından başlıyor. 1921 yılında Temmuz-Eylül döneminde birçoğu yüz ve daha fazla beyitten oluşan on sekiz şaire ait onlarca şiir çevrilmiş oluyor. Bu şiirler çok dakik bir şekilde çevirilmiş olmasına rağmen şiir unsurlarını yitirmiş düz bir metne dönüşmüştür. Belki de bunun için Kračkovskij bu çevirileri tamamlanmamış ve estetik yönünden yoksun kabul ederek yayımlamadı. Şiirlerden sadece Şenfera'nın (ö. m. 525-550 arası)

¹⁸³ A.e., s.161

¹⁸⁴ A.e., s.163

“Lâmiyyetü'l-Arab” kasidesinin Rusça çevirisi “Çöl Şarkısı” (“Pesn Pustını”) adı altında neşredilmiştir.¹⁸⁵

Kračkovskij iki yıl boyunca çalışarak “**Amerika’daki Arap Göçmenleri**” (“Arabskie Emigrantı v Amerike”) adlandırdığı bir derleme hazırladı. Derleme Emin er-Reyhânî’nin makalelerini, nutuklarını ve serbest şiirlerini, Halil Cibran’ın düz şiirlerini ve üç hikâyesinin özetini, Şükri el-Huri’nin “el-Tuhfetü’l-‘Ammiyye” adlı esprili hikâyesini ve Süleyman el-Bustânî’nin, Luvîs Şeyho’nun, Emin el-Ğarîb’in (1881-1971) ve Nasîb ‘Arîda’nın (1887-1946) bazı eserlerini ve edebi eleştirilerini içeriyordu. Ancak sansürden geçemediği için derleme 1923 yılında yayımlanamadı. Sansüre göre derlemede yer alan eserler öz gelişim çağrısı, parti ve toplum hayatına karşı protesto, gizemcilik, bireycilik içerdiği ve kendince dindar ve milliyetçi olduğu için yayımlanamaz, yayımlanırsa da sayısı on eseri geçemez ve müstakil olamaz, yalnızca bir dergide yayımlanabilir. İlk defa böyle bir şeyle karşılaşan Ignatij Kračkovskij çalışmasını hiç baskıya vermedi.¹⁸⁶

1922-1925 yıllarında edebiyat, bilim ve sanat dergisi olan “Doğu” (“Vostok”) dergisi yayımlanıyordu. Ignatij Kračkovskij bu derginin editörlerinden biriydi ve ayrıca kurgu bölümünü yönetiyordu. Dergi periyodik olarak değil, materyal birikince uzun seçme-ayırma ve tartışma prosedürlerinden sonra yayımlanırdı. Dört yıl içinde derginin beş cildi her biri 150-200 sayfa olmak üzere basılmıştır.”Doğu” dergisi Kračkovskij’nin hayatında büyük rol oynamıştır. Kračkovskij’nin ilgilendiği Klasik Arap Şiiri ve Yeni Arap Edebiyatı konuları burada çok işlenmiştir. “**Yeni Arap Edebiyatının Doğuşu ve Gelişimi**” (“Vozniknovenie i Razvitie Novoarabskoy Literaturı”) ve Arap şiirinin Cahiliye döneminden XX. yüzyıla kadarki gelişimini ele alan “**Arap Şiiri**”¹⁸⁷ (“Arabskaya Poeziya”) adlı incelemesi bu dergide yayımlanmıştır.

1921 yılında Ignatij Kračkovskij’ye 1920 yılında vefat eden B.A.Turaev’in yerine Rusya Bilimler Akademisi üyeliğine aday olma teklifi sunuldu. Ayrıca

¹⁸⁵ İ. J. Kračkovskij, Şenfere, *Песнь пустыни (Çöl Şarkısı)*, **İzbrannıye Soçineniya**, Bilimler Akademisi yay., Leningrad, 1956, c. 2.

¹⁸⁶Bu derlemede yer alan Emin er-Reyhânî’nin ve Halil Cibran’ın eserlerinin çevirileri daha sonra öğrencilerinin çabalarıyla yayımlandı, bkz. A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.179

¹⁸⁷ “Arap Şiiri” çalışması Arap şiirinin Cahiliye döneminden XX. yy.’a kadarki gelişimini ele alan önemli bir incelemedir; **a.e.**, s 183

Akademide Tarih Bilimleri ve Filoloji Bölümünde yeni Akademisyen-Sekreter kadrosu açıldı ve Ignatij Kračkovskij bu görev için ideal bir adaydı.

9 Kasım 1921 tarihinde Kračkovskij oy çoğunluğuyla Rusya Bilimler Akademisine üye seçildi.¹⁸⁸ Ignatij Kračkovskij bu olaydan dolayı büyük bir onur duyduğunu, çok minnettar olduğunu ve üyeliğin ona ileride yapacağı çalışmaların teşviki için verildiğini ifade etti. Eskiden özel hayatından ve bilimsel kariyerinden şüphe eden Kračkovskij seçmiş olduğu yolun doğru olduğuna artık inanmıştı.

1922 yılında ilkbaharda Ignatij Kračkovskij Bilimler Akademisinin Tarih Bilimleri ve Filoloji Bölümünün Akademisyen-Sekreter görevine atandı. Ancak zamanla Kračkovskij yaptığı bu görevden rahatsız olmaya başladı.

Sovyet hükümeti akademisyenlere karşı ikili politika uyguluyordu. Bir taraftan onları besleyip ve lojman verip tatil imkânlarını sağlarken, diğer taraftan da bilim anlayışını değiştirip, öğrenci kontenjanının seviyesini düşürüp her şeylerine müdahale ediyor, sıkı siyasi kontrol altında tutuyordu. Bilimler Akademisinin amaçlarından biri artık halkın bilimsel aydınlatılması değil, bilimin yeni kurulan devlette uygulanabilir olmasıydı. Ignatij Kračkovskij’ye göre ise Akademinin başlıca hedefi bilimde ihtiyaç duyulan, ancak anlayışla karşılanmayan ve yaygın olmayan teorik branşların desteklenmesidir. Zira uygulanabilen bilim branşlarıyla Bilimler Akademisinin dışında birçok kurum ilgilenmektedir. Oysa böyle bir desteği bulamayan birçok bilim alanı vardır ve ülkenin ortak insan kültürünün arka saflarında kalmaması ve gelecekte Batı komşularının sus payıyla yetinmemesi için bu alanlar Bilimler Akademisi tarafından korunmalı ve desteklenmelidir.¹⁸⁹

Görüldüğü gibi Ignatij Kračkovskij’nin bu konudaki görüşü hükümetin zorla dayatılan görüşüne tamamen zıttı ve bu yüzden resmi “İzvestiya” gazetesinde asla yayımlanmazdı. Yeni bir projeye göre Bilimler Akademisinde üyelik eskiden ömür boyu için verilirken şimdi on yılda bir yenilenecekti ve Akademisyen siyasi sebeplerden dolayı üyelikten istendiği zaman atılabilecekti. Hükümet kendi adamlarını öne sürer ve seçilmeleri için ilgili kişileri uyarıp aksi takdirde onların görevden alınmalarıyla tehdit ederdi. Ignatij Kračkovskij bu durumdan son derece

¹⁸⁸ Y. Murad, “*Kračkovski I*”, **Mu’cemu Esmâi’l-Müsteşrikîn**, Beyrut, y.y., 1425/2004, s. 875; (Çevrimiçi), www.alkottob.com, 25 Nisan 2015

¹⁸⁹ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.202

rahatsız olup 1929 yılının Şubat ayında Akademisyen-Sekreter görevinden istifa etmişti.¹⁹⁰

Yaşanan huzursuz dönemin sonunda Kračkovskij’yi beklenmedik bir imtihan daha bekliyordu.

20 Ağustos 1922 tarihinde gece saatinde Ignatij Kračkovskij’nin evine dört KGB ajanı geldi. Dört saat süren bir arama sonucunda evde bulunan mektup ve fotoğraflara el konuldu, Kračkovskij tutuklandı ve önce Devlet Siyasi İdaresine, ardından Duruşma Öncesi Gözaltı Evine götürüldü ve orada yarı bodrum katında bulunan rutubetli tek kişilik hücreye alındı.

Ignatij Kračkovskij Finlandiya’da bulunan bir casusluk örgütünün başkanı olmakla suçlanıyor ve idam cezası ile yargılanıyordu.¹⁹¹ Durum şöyle ki Kračkovskij’nin eşi 1917 yılında Finlandyalı bir aileden süt almak için Jukki köyüne giderdi. Kışın ortasında Kračkovskij çok hasta, zayıf ve güçsüz düştü ve kış tatilinin şehir dışında, Jukki’de geçirilmesine karar verildi. Kračkovskij’nin eşi Finlandyalı ev sahipleriyle anlaştı ve sepetini üstünde ismi yazılı bir mendil ile birlikte evlerinde bıraktı. Daha sonra oraya tatile gitmek nasip olmadı, ama Finlandyalı ailenin evinin aranması sırasında orada bulunan sepet Kračkovskij’nin ağır suçlanmasına ve tutuklanmasına sebep oldu.

Gözaltı Evinde haftada iki kez gönderi kabul ediliyordu. Posta yolu iletişimi de serbestti. Kračkovskij’nin eşi bütün hapis kurallarına rağmen Ignatij Kračkovskij’ye hem kendi kütüphanesinden, hem de Asya Müzesi’nden iadeli olarak kitap teslimi yapılabileceğine dair özel izin aldı. Kitaplar kendisine ulaşmaya başlamadan önce Kračkovskij hücrede ezberinden peşpeşe üç makale yazdı. Bunlar genç bir şarkiyatçının anma yazısını, “*Endülüslü şair İbn Zeydûn* (ö. 463/1071)” (“İbn Zeydun, Poet Andalusii”) ve “*Şam Arap (Bilimler) Akademisi ve üyeleri*” (“Arabskaya Akademiya v Damaske i yeyo çleni”). Kračkovskij tarafından yazılan “*İ. Goldziher’in Anısına*” (“Pamyati İgn. Goldziher’a”) adlı çalışması ve E. Griffini’nin (1878-1925) “Corpus juris di Zaid İbn ‘Ali” eserinin eleştirisi de

¹⁹⁰ A.e., s.206

¹⁹¹ A.e., s.166

Ağustos 1922 tarihine atfedilmektedir. Yine aynı tarihte Kračkovskij'nin hücrelerinde yazdığı şiirlerinden biri de budur¹⁹²:

Я пленник собственной отчизны, Без солнца гибнущий побег. Его листочки-нет в них жизни, Будь солнца зной, будь дождь, будь снег,	Bir esiriyim ben vatanımın, Güneşsiz ölen bir filiz, Yaprakları cansız. Güneş mi yaksın, yağmur mu, kar mı yağsın
В моей темнице крепки стены, Сырая плесень и скуден свет. Пилы жужжанье неизменно Звучит как песнь, хоть слов в ней нет. Шагов вперед отмерю восемь, На восемь отступлю назад... Листою алой скоро осень Утешит не мои глаза. В окна полоску вид на окон Соседних мрачные щиты. И стены там ушли высоко, До самой неба пустоты. Там, за дверями моей темницы, Проходят дни за рядом ряд. Здесь время встало, только птицы О вольной жизни говорят.	Zindanımın sağlamdır duvarı. Küf, rutubet, zayıf ışık. Testerenin cızlaması Şarkı gibi, bir sözleri eksik. Sekiz adım atarım ileri, Sekiz adım geri... Sonbaharın kızılıyaprakları Yakında bir başkasının avutur gözlerini. Penceremin manzarası Komşu pencerelerin kara kalkanları. Ve oradaki duvarlar yükseğe çıkar Ta gökyüzünün boşluğuna kadar. Zindanımın kapısının arkasında Günler geçer peşi sıra. Burada ise zaman durdu Bir tek kuşlar hür hayatın habercisi oldu.

Kitap izni Ağustos ayının ortasında verildi. Kračkovskij alışkanlığı üzere ufak kâğıt parçalarında okuduğu kitapların bibliyografyasını ve özetini yazıyor, not tutuyordu ve kâğıdın sonuna tarih ve imzasını ekliyordu.

Ignatij Kračkovskij'nin suçu kanıtlanamayınca, onu yurtdışına veya Vyatka'ya sürmeye karar verdiler. Kračkovskij ve eşi bu karara itiraz ettiler ve Kračkovskij'nin

¹⁹² A.e., s.168

yeniden yargılanmasını talep ettiler. Bunun üzerine uzun uğraşlar sonucunda beraat kararı çıktı ve Ignatij Kračkovskij 12 Ocak 1923 tarihinde eve döndü.¹⁹³

20'li yılların sonuna doğru Kračkovskij bilim dünyasında geniş bir bağlantı yelpazesine sahipti ve SSCB'nin bir numaralı Arap Dili ve Edebiyatı uzmanıydı. Dünyanın her tarafından ona soru yönelten, tavsiye isteyen, keşiflerini ve başarılarını paylaşan bilim adamları mektup gönderirdiler ve o da hepsine tek tek cevap verirdi.¹⁹⁴

1923 yılında Ignatij Kračkovskij Şam'daki Arap Bilimler Akademisine üye seçildi. Bu aynı zamanda otoritesinin Doğu'da kabul edilmesinin bir göstergesiydi. Bununla birlikte Kračkovskij yurtdışına çıkamıyordu, çünkü yurtdışına çıkma yasağı vardı. Şöyle ki 1925 yılının sonbaharında Kračkovskij Mısır, Suriye ve Filistin ülkelerine bir yolculuk planladı. Pasaport işlemleri için Bilimler Akademisinden yolculuğun amacının dil, edebiyat ve arkeoloji alanlarında araştırma çalışmalarını yapmak ve ayrıca Akademinin ihtiyacı olan kitaplar, el yazmaları ve etnografik ve arkeolojik koleksiyonlar temin etmek ve yabancı bilim kurumlarıyla irtibata geçmek olduğuna dair bir belge aldı. Ancak yurtdışı pasaportunu Kračkovskij tüm çabalarına rağmen alamadı. Bir sene sonra tekrar aynı durum yaşandı. Kračkovskij Karl V. Zetterstéen tarafından Uppsala Üniversitesinde iki konferans vermeye davet edildi. Konferans programı hazırlandı ve Almancaya çevrildi, rotalar çizildi, ancak Kračkovskij'nin İsveç'e gitmesine de izin verilmedi.¹⁹⁵ Hâlbuki diğer bilim adamları Avrupa'ya da, Doğuya da rahat bir şekilde seyahat ediyorlardı. Kračkovskij ise bundan sonra asla yurtdışına çıkma girişiminde bulunmadı. Ve buna rağmen dünya çapında Yeni Arap Edebiyatının Tarihi konusunda en büyük uzman kabul edildi.

Din karşıtı propagandası Ignatij Kračkovskij için Hıristiyan temalı Arap Edebiyatı konusunu kapatmıştı. 1921 yılında başlanan ve 1928 yılında bitirilen Kur'an-ı Kerim'in çevirisi açıkta kaldı ve ancak 35 yıl sonra yayımlandı. Buna rağmen çeviri o zaman bile İslam araştırmaları için büyük bir önem taşıyordu.

Arap şiiri konusuna gelince daha Ekim Devriminden önce hazırlanan İbnü'l-Mu'tez hakkındaki doktora tezi yayımlanamadı. Bunun sebebi çalışmanın büyük

¹⁹³ A.e., s. 170; 171

¹⁹⁴ Devamlı iletişim sürdürdüğü kişiler listesi için tez sonunda bulunan Ekler kısmına bkz.

¹⁹⁵ A.e., s.233

kısımının “Kitâbü’l-Bedî” eserinin edisyon kritiğinden oluşmasıdır. Bilimler Akademisinin matbaası Arap yazısını çoğaltma imkânına sahip değildi.

Böylece Ignatij Kračkovskij’nin birçok çalışması ya teknik sebeplerden, ya da sansürden dolayı yayımlanamıyordu. Bununla birlikte İ. N. Vinnikov’un (1897-1973) hazırladığı bibliyografyaya göre 1920-1929 döneminde İ.J. Kračkovskij’nin hazırladığı 80 bildiriden en az yarısı ve 164 çalışması yayımlandı. Birçok makale hazırlandı. Bu makalelerin arasında büyük Arapça metin parçalı, çoğu Leningrad koleksiyonunda bulunan tek el yazmalarına atfedilen büyük makaleler vardır. Örneğin “*Suriye Emiri Usame’nin Bilinmeyen Yazma Eseri*”¹⁹⁶ (“Neizvestnoe Soçinenie-Avtograf Siriyskogo Emira Usamı”) ve “*Yusuf el-Mağribi ve Sözlüğü*” (“Yusuf al-Magribi i ego Slovar”).

İbnü’l-Mu’tez’in şiirleri ile ilgili çalışmasını yayımlayamayınca Ignatij Kračkovskij onun diğer eserlerini incelemeye başlar ve “Le Monde Oriental” (Uppsala) dergisinde İbnü’l-Mu’tez’in “**el-Âdâb**” eserini yayımlar.¹⁹⁷ Ayrıca Kračkovskij İbnü’l-Mu’tez’in “Fuşûlü’t-temâşîl fi tebâşîri’s-sürûr” (Kitâbü’ş-Şarâb) eseri hakkında büyük bir makale hazırladı ve 1927 yılında İbnü’l-Mu’tez’in eserlerinin detaylı açıklamalı listesini Fransızca olarak yayımladı.

Arap şiiri sisteminin orijinalliğini ve onun Yunan ve Hint şiir sistemiyle bağlantılı olup olmadığını araştırırken Ignatij Kračkovskij İbnü’l-Mu’tez’in şiirlerinin yanı sıra genel olarak IX. yy. Arap bilim adamlarının bu konuda kaleme adlıkları eserleri inceliyor. İncelemelerin sonucunda yayımlanan çalışmaların arasında “*Arapların Sunumuyla Hint El Yazmasından Bir Parça*” (1927, “Fragment İndiyskoy Rukopisi v Arabskoy Peredaçe”) adlı makale ile “*Kudâme b.Ca’fer ‘in* (ö. 337/948 [?]) “*Belagat*” adlı eseri” (1929, “Ritorika” Kudamı İbn Cafara”). Ignatij Kračkovskij’nin V. A. Eberman (1899-1937) ile birlikte Eskurial el yazmasından faydalanarak edisyon kritiğini hazırladığı “Belagat” eserinin daha sonra Kudâme’ye ait olmadığı ortaya çıktı.¹⁹⁸ Ignatij Kračkovskij’nin Uppsala’da gerçekleştiremediği konferansın metni “*IX. Yüzyılda Arap Şiir Sanatı*” (“Arabskaya Poetika v IX. veke”)

¹⁹⁶ Burada Suriye Emiri Usame’nin kendi eliyle h.568 yılında yazdığı “المنازل والديار” adlı yazma eser kastedilmektedir; bkz. *موسوعة المستشرقين، عبدالرحمن بدوي*, s.471

¹⁹⁷ İbnü’l-Mu’tez, “el-Âdâb”, *Le monde orientale*, ed. Ignaty Yulianovich Krachkovsky, XVIII [Napoli 1924], s. 56-121,

¹⁹⁸ İ. J. Kračkovskij, *İzbrannıye Soçineniya*, Bilimler Akademisi yay., Moskova-Leningrad, 1960, c.6, s.100.

adı altında Kračkovskij’yi İsveç’e davet eden Karl V. Zetterstéen tarafından “Oriente Moderno”(Roma) dergisinde Almanca olarak yayımlandı.¹⁹⁹

1925 yılında “İslamica” (Leipzig) dergisinde Almanca olarak yayımlanan Ebu’l-Alâ’nın “*Risâletü’l-melâ’ike*” hakkındaki makalede Ignatij Kračkovskij İspanyol şarkiyatçısı M. Asin Palacios’un görüşünün aksine Risâle’nin Miraç hâdisesini işleyen edebi bir yapıttan ziyade Dante Alighieri’nin (1265-1321) “İlahi Komedyâ” (La Divina Commedia) eseri ile bağlantılı ve İslam’da geleneksel bir Ahiret anlayışıyla alay eden bir dokundurma olduğunu ispat etti.²⁰⁰ Ayrıca “*Homeros’un İlyada’sının Çevirmeni Süleyman el-Bustânî*” (“Perevodçik Gomerovskoy “İliadi” Suleyman al-Bustani”) ve “*Krilov Masalları’nın Çevirmeni Rızkullah Hassûn (1825-1880)*” (“Perevodçik Basen Krilova Rizkullah Hassun”) gibi birkaç monografik makale hazırladı.

1927 ve 1928 yıllarında Kračkovskij’nin Amerika’daki Arap Göç Edebiyatı ile ilgili makalesi Almanca ve Rusça olarak iki kez yayımlandı²⁰¹. Ignatij Kračkovskij özellikle K. Ode-Vasilyeva’nın “Yeni Arap Edebiyatından Örnekler” (“Obraztsı Novoarabskoy Literaturı”) kitabından sonra yeni Arap edebiyatının en iyi uzmanı olarak dünyaca kabul edildi. Bu kitabın içeriğini oluşturan eserler Ignatij Kračkovskij’nin özel kütüphanesinden alındı ve kitabın önsözü ve editörlüğü onun tarafından yapılmıştır. Bu kitabın ortaya çıkmasıyla Yeni Arap Edebiyatı yeni bir bilimsel disiplin olarak kabul edildi. Derlemede yer alan tüm eserler XIX. yy.ın son çeyreği ile XX. yüzyılın ilk çeyreği arası döneminde Arap edebiyatında görülen düz metin türlerinin hepsini kapsıyordu, önsöz ise yazarların Arap edebiyatının gelişim sistemine tek tek katıldığı bir bilimsel araştırma şeklindeydi. Kitaba kısa sürede SSCB, Avrupa ve Arap ülkelerinde birçok eleştiri yazıldı. Bütün eleştirmenler “Yeni Arap Edebiyatından Örnekler” adlı derlemenin Çağdaş Arap Dili ve Edebiyatı dersi için muhteşem bir eğitim kitabı olduğunu vurguladılar. Örneğin Georg Kampffmeyer (1864-1936) derlemenin tüm Alman üniversitelerinde kullanılmasını istediğini ifade etti ve Kračkovskij’nin önsözünü çok önemseyip Gerhard von Mende’nin (1904-

¹⁹⁹ A. A. Dolinina, **A.g.e.**, s.237

²⁰⁰ “في نشأة وتأليف رسالة الغفران لأبي العلاء المعري”, (ص 344-356 ج 1 إسلامية مجلة), bkz. عبدالرحمن بدوي, **موسوعة المستشرقين**, s. 470

²⁰¹ Ignatij Kračkovskij, “Die Literatur der arabischen Emigranten in Amerika” (1895 — 1915), **Le Monde Oriental**, 1927–1928, c. 21 (1927), s. 195–215.

1963) yaptığı önsözün Almanca çevirisini 1928 yılında yayımladı²⁰². G.Kampffmeyer ayrıca “Die Welt das İslams”(Berlin) dergisinde “İgnatij Kračkovskij Yeni Arap Edebiyatının Önde Gelen Araştırmacısı”²⁰³ adlı bir makale yazıp yanına İgnatij Kračkovskij’nin portresini koymayı ihmal etmedi.²⁰⁴

1930 yılında La Revue de l'Academie arabe de Damas (Mecelletü'l-Mecmua İlm-i Arabi, Şam) dergisinde yayımladığı “*Yeni Arap Edebiyatı Araştırmaları, Çağdaş Metot ve Amaçları*” (“İzuçenie Novoarabskoy Literaturı, Yego Sovremennie Metodi i Tseli”) makalesinde Kračkovskij yeni Arap edebiyatına olan yaklaşımın bilimsel açıdan Klasik Arap Edebiyatına olan yaklaşımla aynı seviyede olması ve bu konu ile ilgili araştırmaların yeni Avrupa edebiyatları ile aynı yöntemlerle yapılması gerektiğini savundu. Başka bir deyişle bir yazarın eserlerini incelerken onun yetiştiği çevre, zaman ve koşullar göz önünde bulundurulmalı ve kullandığı sanatsal yöntemler, edebi unsurlar ve fikirlerini kâğıda dökme tarzı ayrıca araştırılmalıdır.

Yine bu dönemde İgnatij Kračkovskij Bizans Araştırmacısı A. A. Vasilyev (1867-1953) ile V.R. Rosen’in 80’li yıllarda uğraştığı Hıristiyan Arap Tarihçisi Antakyalı Yahya (XI. yy.) hakkındaki çalışmasını tamamlayıp üç cilt şeklinde yayımladı.²⁰⁵ Yaklaşık 500 sayfalık bu çalışma Kračkovskij’nin bu dönemde hazırladığı en büyük çalışma oldu.

İgnatij Kračkovskij birçok eğitim kitabı için önsöz hazırladı. Bunların arasında N. V. Yuşmanov’un “Fasih Arap Dilinin Grameri” (“Grammatika Literaturnogo Arabskogo Yazıka”,1928) kitabı, K.Ode-Vasilyeva’nın derlemelerini ve H.K. Baranov’un (1892-1980) Arapça-Rusça Sözlüğünü (1940-1946) zikredebiliriz.

İgnatij Kračkovskij’nin 20’li yıllarda yazdığı eserlerin sonuncusu, Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarının Tarihi konusunda yazdığı eserlerin en iyisi ve en sevdiği çalışmalarından biri 1929 yılında yayımlanan “**St. Petersburg Üniversitesi Profesörü Şeyh Tantâvî**” (“Şeyh Tantavi, Professor S.-Peterburgskogo

²⁰² **Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen**, Berlin,1928, c.31, b.2, s.180-199

²⁰³ G. Kampffmeyer, “İgnaz Krackovskij ein Führer zum Studium der neueren arabischen Literatur (mit einem Bildnis des Gelehrten)”, **Die Welt des Islams**,1929. Bd. 11, H. ¾, s. 161–188.

²⁰⁴ A. A. Dolinina, **A.g.e.**, s.240

²⁰⁵ “Histoire de Yahya-ibn-Sa’îd d’Antioche continuateur de Sa’îd-ibn-Bitrîq”, ed. et traduit par I.Kratchkovsky et A. Vasiliev, **Patrologia Orientalis**, Paris, 1932, Ò. 23?, fasc. 2, P. 141–312; T. 23, fasc. 3. —P. 349–520 (1924–1925).

Universiteta") adlı kitabıdır.²⁰⁶ Bu kitap sadece biyografik bir eser olmayıp, temel bölümün yanı sıra Şeyhin otobiyografisinin Arapça metnini ve St. Petersburg Üniversitesinin kütüphanesinde El Yazmaları bölümünde bulunup Muhammed Ayyâd et-Tantâvî'nin biyografisi hakkında bilgiler içeren eserlerin listesini de içeriyordu.²⁰⁷

1929 ve 1930 yıllarında Ignatij Kračkovskij toplam 48 adet bildiri sunmuşken, 1931 ve 1932 yılında hiçbir bildiri sunulmadı, 1933 yılında ise Kračkovskij sadece SSCB Bilimler Akademisi oturumlarında ve Yazarlar Birliği'nde kürsüye çıkıyordu. Bu durum büyük bir ihtimalde ülkenin sosyopolitik şartlarına bağlıdır.

30'lu yıllarda Kračkovskij en sevdiği dört eserinden diğer ikisini yayımladı. Bunlardan biri Ebu'l-Alâ'nın Risâletü'l-melâ'ike'sidir.²⁰⁸ Kračkovskij ilk defa Ezher Kütüphanesi'nde el yazmasını incelemesinden, ardından Leiden el yazmasıyla karşılaştırmasından bu yana tam yirmi iki sene geçmişti. Zor şartlarda mecburen Hollanda'da bırakılan materyaller Rusya'ya ancak dokuz yıl sonra ulaşmıştır ve bu arada Kahire'de Risâle'nin (temelinde Ezher'deki el yazması bulunan) ilk baskısı çıktı. Bununla birlikte Kračkovskij, Ahmet Teymur'un özel kütüphanesinde aynı eserin başka bir el yazmasının olduğunu öğrenince derhal onu elde etmek için kütüphanenin sahibiyle iletişime geçti. Avrupalı bir müsteşriğin Risâletü'l-melâ'ike'yi yayımlamaya hazırladığını duyan Kračkovskij acele davrandı. Üç el yazmasını ve Ebu'l-Alâ'nın eserinin tamamını içeren Süyûtî'nin bir eserini temeline alan çalışma 1926 yılının sonuna doğru tamamlandı. 1927 yılının ilkbaharında Kračkovskij Hindistanlı bir Arap araştırmacısının Ebu'l-Alâ' hakkında büyük bir çalışma yayımlayacağını ve ekinde Risâletü'l-melâ'ike'nin yeni baskısının yer alacağını öğrendi. Yayımlanan bu kitap Kračkovskij'nin eline ancak 1929 yılının sonunda ulaştı. Metinlerin karşılaştırılması, yazarın Risâle'yi hazırlarken sadece Süyûtî'nin eserinden yararlandığını ortaya çıkardı. Bu arada 1 Ekim 1929 tarihinde Kračkovskij hazırladığı monografiyi Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler bölümünün

²⁰⁶ Bu kitap Külsüm Ode Vasilyeva tarafından Arapçaya çevrilmiş, ayrıca Prof. Abdulhamid Hasan ve Prof. Muhammed Abdulğani Hasan tarafından tahkik edilmiştir (Kahire,1936); bkz.: Y. Murad, "Kračkovski I", **Mu'cemu Esmâi'l-Müsteşrikîn**, s. 877; (Çevrimiçi), www.alkottob.com, 25 Nisan 2015

²⁰⁷ A. A. Dolinina, **A.g.e.**, s.243

²⁰⁸ **موسوعة المستشرقين**, عبدالرحمن بدوي, s. 470

toplantısında sunmuş bulunmaktaydı ve yayımlama kararı alınan monografi bir buçuk yıl sonra yayımlandı.²⁰⁹

1935 yılında Kračkovskij'nin en sevdiği çalışmalarından üçüncüsü olan İbnü'l-Mu'tez hakkındaki doktora tezi²¹⁰. Çalışmanın bazı bölümleri daha önce makale şeklinde zaten yayımlanmıştı. Arapça metnini teknik sebeplerden dolayı yayımlayamayan Kračkovskij şimdi onu E. J. W. Gibb Memorial Series vasıtasıyla yayımlayabileceğini haber alınca sadece el-Bedî' kitabına ait bölümlerini yayımlamaya karar verir, çevirisini ve daha kapsamlı incelemesini ise daha sonra yayımlayabileceğini düşünür. Ancak çalışmasının bu iki bölümü Seçme Eserlerinin altıncı cildinde ölümünden sonra yayımlandı. el-Bedî' kitabına ait bölümleri kapsayan baskının Arapça metnin dışında İngilizce olması önemliydi. Baskı Fritz Krenkow (1872-1953) ve M. Guidi tarafından eleştirildi ve Taha Hüseyin'in bir makalesine konu oldu.²¹¹

30'lu yıllarda Ignatij Kračkovskij İslam Ansiklopedisi için birçok madde hazırladı.²¹² “Yeni Arap Edebiyatı” (“Neu-Arabische Litteratur”) maddesinde Kračkovskij Yeni Arap Edebiyatının bütün türleri hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

²⁰⁹ A.e., s.249;250

²¹⁰ **Kitâb al-Badî' of 'Abd Allah ibn al-Mu'tazz / ed. from the unique Ms. in the Escorial, with introd., notes and indices by Ignatius Kratchkovsky, member of the Acad. of sciences**, Leningrad. — London: Lusac à. Cî, 1935. — 23, 31, 142 ğ. — (E. J. W. Gibb Memorial series. N. S.; 10). — Introd.: p. 1–31. — Index: p. 79–84, 85–93, 94–124. — Notes: p. 94–124. — Vocabulary: p. 128–142.

²¹¹ 1) M.Guidi, **Revista degli studi Oriental**,1937,Vol. 16,P. 409 —415; 2) F. Krenkow, **Journal of the Royal Asiatic Society**, 1936,4. , P. 253–254;3)Taha Husein, **Oriente Moderno**,1936,A. 16, No. 2, P. 102.

²¹² 1) “Neu-Arabische Litteratur”, Enzyklopaedie des Islam, 1934, Lief. 1, S. 27–35.

2) “al- Sûlî”, Enzyklopaedie des Islams, 1934, 4 (Lfg. J., 1928), S. 586–587.

3) “al- Tantâwî”, Enzyklopaedie des Islams, 1934, 4 (Lfg. L.,1929),s. 709–710.

4) “Usâma”, Enzyklopaedie des Islams, 1934, 4 (Lfg. Q., 1932), S. 1134–1135.

5) “al-Yâzidjî”, Enzyklopaedie des Islams, 1934, 4 (Lfg. T, 1934), S. 1267–1268.

6) “Zaidân”, Enzyklopaedie des Islams, 1934, 4 (Lfg. T, 1934), S. 1234–1295.

7) “al-Muktanâ”, Enzyklopaedie des Islams, 1936, Ö. 3., Lfg. 49, 1933,S. 778.

8) “Muslim b. al-Walîd”, Enzyklopaedie des Islams, 1936, Ö. 3. Lfg. 49,1933, S. 818–819.

9) “al-Nuwairî”, Enzyklopaedie des Islams, 1936, Ö. 3, Lfg. 52 S. 1045–1047.

10)“Omar b. 'Abd Allah b. Abî Rabî'a”, Enzyklopaedie des Islams, 1936,T. 3, Lfg. 52, 1935, S. 1057–1058.

11)“Omara b. Abîl-Hasan 'Alî b. Zaidân al- Hakamî al-Yamanî”, Enzyklopaedie des Islams, 1936, Ö. 3. Lfg. 52, 1935, S. 1068–1069.

12) “Farhât Gjarmânus”, Enzyklopaedie des Islams, 1936, Erg-Bd., Lfg. 2,S. 79–80.

13) “al-Nawâdjî” ,Enzyklopaedie des Islams, 1937, Erg., Bd., Lfg. 4.,S. 181–182.

14) “al-Wa'wâ”, Enzyklopaedie des Islams, 1938, Erg., Bd., Lfg. 5.,S. 277–278.

15) “al-Zahâwî”, Enzyklopaedie des Islams, 1938, Erg., Bd., Lfg. 5.,S. 282–283.

Ekim devriminin 20.Yıl Dönümüne özel Kračkovskij istek üzerine Sovyet Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarının 20 yıllık tarihçesini içeren bir makale yazdı.²¹³

Otuzlu yılların ikinci yarısında Ignatij Kračkovskij çalışmalarında İspanya konusunu işliyor. Burada “İspanya’da Arap Kültürü”²¹⁴ ve “İspanya’da Arap Şiiri”²¹⁵ adlı çalışmalarını zikredebiliriz.

SSCB ve Doğu Avrupa halklarının tarihi için Arapça kaynakların incelenmesi Kračkovskij yeni bir bilimsel araştırma yönünü oluşturmuştur. Kračkovskij bu konuya yönelik Kuzey Kafkasya’da Arap Yazısı hakkında bir dizi makale yayımlamıştır.

1932-1933 yıllarında Tacikistan’da, Arap Fethinden önce Soğdiana devletinin bulunduğu yerde Soğd dilinde çok sayıda vesika bulundu. Bu vesikaların dili onların Arap Fethinden önce yazıldığını, başka bir deyişle en fazla VIII. yüzyıla ait olduğunu belirtiyordu. Bulunan vesikaların arasında deri üzerinde yazılmış Arapça bir mektup vardı. Kračkovskij yazı uzmanı olan eşinin yardımıyla bu mektubun yazısını çözebildi. Metnin içinde geçen özel isimler sayesinde mektubun hicri 100 (m.718-719) yılına ait olduğu tespit edildi. Yazarın ve tarihin tespiti Soğd dilinde yazılan diğer belgelerin çözümlenmesinde önemli rol oynamıştır.²¹⁶Bu çalışmaların sonucunda Ignatij Kračkovskij eşiyle beraber mektubun metnini, onun çevirisini ve incelemesini içeren “Orta Asya’nın En Eski Arapça Vesikası” (“Drevnejšiy Arabski Dokument v Sredney Azii”)²¹⁷ makalesini yazdı ve bu çalışma hem Doğuda, hem Batıda yoğun ilgi gördü.

Daha 1927 yılının başında Academia yayınevini genel müdürü A.Krolenko “Dünya Edebiyatı Hazinesi” (“Sokrovişa Mirovoy Literaturi”) serisi için “1001 Gece” eserinin Rusça çevirisinin yapılp yapılamayacağı konusunda fikir almak üzere Ignatij Kračkovskij’yi toplantıya davet etti. Neticede bu eserin çevrilip yayımlanması tam 12 yıl süre gerektirdi. “1001 Gece”nin son cildi 1939 yılında

²¹³ “Итоги изучения арабистики в СССР за 20 лет”, *Известия АН СССР*, Сер. 7. Отделение общественных наук, 1937, No.5, s. 1255–1279.

²¹⁴ *Арабская культура в Испании*, Институт востоковедения АН СССР, Moskova-Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yayımları,1937,

²¹⁵ *Арабская поэзия в Испании*, Культура Испании: Bilimler Akademisi mecmuası, 1940, s.77—118.

²¹⁶ A. A. Dolinina, *A.g.e.*, s.254

²¹⁷ *Древнейший арабский документ из Средней Азии*, Soğd Mecmuası, Leningrad, 1934, s.52–90.

basıldı. Bu projenin editörlüğünü yapan Kračkovskij çevirileri çok dakik ve titiz bir şekilde kontrol ediyordu. Elimizdeki verilere göre Kračkovskij'nin 12 yıl boyunca çalışma vaktinin yarısını sadece bu iş için ayırdığını biliyoruz.²¹⁸

11. Ignatij Kračkovskij'nin Öğrencileri ve Rusya'daki Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Okulu

N. A. Mednikov'un 1918 yılında vefat etmesiyle, A. E. Schmidt'in 1920 yılında Taşkent'e taşınmasıyla, Antun Haşşab'ın 1919 yılında şehirden ayrılmasıyla 20'li yılların başında Ignatij Kračkovskij St. Petersburg'ta Klasik Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Okulunun tek bir temsilcisi oldu.

Devrim öncesinde mezun olanlar devrim ve iç savaş nedeniyle dağıldı. Kračkovskij'nin Arap şiirine âşık olup Ebu'l-Alâ'nın şiirlerinin çevirisiyle uğraşan Bulgar kökenli öğrencisi A. Şişmanov 1918 yılında Bulgaristan'a dönmek üzere St. Petersburg'tan ayrıldı, Polotsk şehrinde esir düştü, tutuklandı, Sibiryaya sürüldü, çalışma imkânından men edildi ve ancak 30'lu yılların ortasında Bulgaristan'a ulaşınca Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarını tamamen bıraktı. Kračkovskij'nin birlikte tarihi metinler okuduğu öğrencisi A.G.Dobatovkin de 1917 yılının sonunda St. Petersburg'tan ayrıldı, asker oldu ve yakında Kafkasya'da yaşamını yitirdi. Yeni nesil ise daha olgunlaşmadı.

İ. P. Kuzmin ve V. A. Eberman Kračkovskij'nin sevdiği öğrencilerdendir. Kuzmin 1920 yılında St. Petersburg Üniversitesinde ve Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsünde ders vermeye başladı bile. Felsefi konulara merak salan Kuzmin yeni Arap Felsefesi Tarihi dersine başladı. Ayrıca "Dünya Edebiyatı" için azimle çeviri yapar, Kračkovskij ile sohbet etmek için yanına sık sık uğradı. Kračkovskij Kuzmin'in bilimdeki ve eğitimdeki başarılarından çok memnundu, ancak Kuzmin 1922 yılında otuz yaşını doldurmadan kan zehirlenmesinden dolayı yaşamını yitirdi.²¹⁹

²¹⁸ A. A. Dolinina, **A.g.e.**, s.256

²¹⁹ **A.e.**, s.194

Kuzmin'in ölümünden sonra ilk aşama derslerine giren M. N. Sokolov'u saymazsak Kračkovskij'nin o dönemde Arapça bölümünün tek hocası olduğunu söyleyebiliriz. 1924 yılında bölümün kadrosuna V. A. Eberman katıldı.

Edip ve şair V. A. Eberman 1921 yılında üniversiteyi bitirmişti ve "1001 Gece Masalları" eserinin çevirisiyle yeteneğini ortaya koymuştu. Eberman Rusya'da klasik Arap şiirlerinin çevirisinde ritmini ve veznini orijinalde olduğu gibi aktarmaya çalışan ve bu konuda oldukça başarılı olan ilk kişiydi. "Doğu" dergisinde şiir çevirilerinin yanı sıra "Rus Şiirinde Araplar ve Farmlar" ("Arabı i Persı v Russkoy Poezii") adlı makalesi yayımlandı. Eberman daha üçüncü sınıf öğrencisi iken Kračkovskij tarafından Asya Müzesi'ndeki çalışmalara dâhil edildi. 1921 yılında mezun olan ve Master sınavına hazırlanması için Üniversitede kalan Eberman de çalışmaya resmi olarak devam etti.

20'li yılların ortasına doğru Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacılarının safı yeni mezunların katılımıyla biraz genişledi. Yeni gelenler arasında iki yetenekli dilci N. V. Yuşmanov (1896-1946) ve Yakov S. Vilençik (1902-1939), el yazmalarıyla uğraşmayı seven edebiyat tarihçisi V. İ. Belayev (1902-1976), halifelik tarihçisi A. Y. Yakubovski (1886-1953), nümismat A. A. Bıkov (1896-1977), etnograflar İ. N. Vinnikov (1897-1973) ve G. G. Gulbin (1892-1941) ve eski yazı ve yazıt uzmanı V. A. Kračkovskaja (1884-1974).²²⁰ Yeni mezunlara fakülteyi 1912 yılında bitirip 1918 yılına kadar Nasıra Öğretmen Meslek Okulunda görev yapan D. V. Semyonov (1890-1943) ve Kračkovskij'nin Nasıra'da iken tanıştığı Filistinli öğretmen Külsüm Ode-Vasilyeva²²¹ (1892-1965) katıldılar. Ancak onlardan hiç kimsenin bilimsel çalışma tecrübesi henüz yoktu. Böylece Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacılarını bir araya getirmeye ve güçlerini birleştirmeye ihtiyaç vardı. Onların en büyüğü ve tecrübelisi Ignatij Kračkovskij olduğu için bu görev ona düşüyordu.²²²

1919 yılında üst yönetimden gelen emirle Tarih ve Filoloji, Hukuk ve Doğu Dilleri Fakülteleri birleşip Sosyal Bilimler Fakültesini oluşturdu. 1925 yılında

²²⁰ Vera Aleksandrovna Kračkovskaja 1919 yılında Sanat Tarihi Enstitüsüne İslam Sanatı Tarihi bölümüne kaydoldu, İ.P.Kuzmin'den Arapça dersi ve Barthold'dan çeşitli dersler alıp 1923 yılında mezun oldu.

²²¹ Külsüm Ode Rus İmparatorluk Ortodoks Filistin Derneğinin okulundan mezun, Filistin kökenli bir bayan öğretmen. Rus bir tıpçı ile evlenmesi sonucunda soyadına "Vasilyeva" eklenmiştir. Rusya'da Klavdiya Viktorovna Ode-Vasilyeva olarak tanındı.

²²² A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.195

gereğinden fazla büyük olan bu fakülte dağıldı ve doğu dilleri Dilbilim ve Maddi Kültür Fakültesinin Dil ve Edebiyat bölümüne taşındı. Bu fakültede Kračkovskij klasik ders anlatım şeklini kullanmayı başardı. Örneğin 1926/27 eğitim-öğretim yılı raporunda Kračkovskij'nin Arapça Dil Tarihine Giriş, Arap Lehçelerine Giriş, Konuşma Dili Grameri, Arap Şiiri ve Kur'an derslerini, V.A. Eberman'ın ise Arap Diline Giriş, Arap Tarihî ve Coğrafik Metinleri, Arap Edebi Düz Yazısı derslerini verdiği kaydedildi.²²³

Ignatij Kračkovskij 1920 yılında St. Petersburg'ta kurulan Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsünde Yeni Arap Edebiyatı Tarihi, Çağdaş Edebiyat ve Basın Metinleri; Suriye, Mısır ve Fas Lehçeleri derslerini veriyor, Arap kürsüsünü yönetiyor, ilmi ihtisas toplantılarına katılıyor, ders kitaplarının editörlüğünü yapıyor ve önsözünü hazırlıyordu. Ancak Enstitüdeki eğitimin 1938 yılına kadar düzenli olarak devam etmesine rağmen Arapça bölümü yok olma tehlikesi altındaydı. 1917 yılına kadar bölümün kadrosunda dört öğretim üyesi vardı, hatta 1919 yılında ayrı kadrosu olan İslam Araştırmaları bölümü açılmıştı. 1927 yılında bölümde sadece Prof. İ. Kračkovskij ve Doç. V. A. Eberman görev alıyordu ve ikisi de kadrolu olarak değil, sözleşmeli olarak çalışıyordu.²²⁴

Durum şunu gösteriyor ki Ignatij Kračkovskij hem bilimsel çalışmalar, hem de genç neslin yetişmesi ve başarılı ilerleme için bilim ortamının oluşturması açısından gerçekten V. R. Rosen'in halefi oldu. 1927 yılında Kračkovskij Bilimler Akademisinin kullanımına sunduğu zemin katta bulunan bir daireye taşınır. Tesadüfen taşındığı bu daire yirmi sene önce Rosen'in yaşadığı ve Kračkovskij'nin onun yanına Ahtal ve İbn Yaîş'i okumaya geldiği daireydi.²²⁵ Kračkovskij bunu fırsat bilerek resmi olarak bu dairede V. R. Rosen Arap Araştırmacıları Derneğini açmak istiyor. Ancak Barthold'un görüşünü aldıktan sonra derneğin resmi olarak açılmasını erteliyor ve onun yerine gayri resmi olarak Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarıyla ilgisi olan kişilere evinde yapılacak toplantı davetiyesini gönderiyor. Davetiyeye on altı olumlu cevap geldi. Toplantının tarihi rastgele bir tarih olmayıp V.R. Rosen'in 20. ölüm yıl dönümüne denk geliyordu. Toplantıda Rusya'daki Arap

²²³ A.e., s.211,212

²²⁴ A.e., s.213

²²⁵ A. A. Dolinina, a.g.e., s.223

Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Okulunun geleneğinin J.Senkovski (1800-1858) ve A.V. Boldırev (1780-1842) döneminden beri sürekli geliştiği, V.F.Girgas (1836-1887) döneminde Avrupa bilimsel akımına katıldığı, V.R. Rosen döneminde doruğa ulaştığı ve Rosen'in öğrencilerinin bu geleneği 1917 Ekim devriminin sonrasında da sürdürdükleri, ancak bu arada bir kriz dönemi yaşadığı konuşuldu. Sonuç olarak Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarının varlığını şahsi çabalarla desteklemek, cari bilimsel çalışmalar konusunda fikir alışverişinde bulunmak ve ihtisas alanı ile ilgili yeni kaynaklardan haberdar olmak için gayri resmi olarak V.R. Rosen Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Derneđinin kurulmasına ve iki haftada bir Kračkovskij'nin evinde toplanmasına karar verildi.²²⁶ Derneđin başkanlığına tabi olarak Kračkovskij seçildi. İleriki toplantılara düzenli olarak 12-13 kiři katılıyordu. Derneđin faaliyet gösterdiği iki buçuk yıl içinde elli toplantı gerçekte ve bu toplantılarda toplam 56 bildiri sunuldu (bildirilerden on biri Kračkovskij tarafından sunuldu). Bildiri konularının çok farklı olmasıyla birlikte birçoğu yeni yayımlanan kitaplara yapılan eleştirilerle ilgiliydi.

Kračkovskij'nin Avrupalı şarkiyatçıların portre galerisini oluşturma fikrini sunmasıyla birçok ünlü müsteşriğe Almanca veya Fransızca istekler gönderildi. Bu şekilde 135 mektup gönderilip, 95 adet portre elde edildi.

İki buçuk yıl içinde dernekte 450'den fazla kitap ve makale incelendi.²²⁷

23 Ocak 1928 tarihinde kurulan ve Kračkovskij'nin sarfettiği tüm çabalara rağmen resmi statüye geçemeyen V. R. Rosen Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Derneđi 1930 yılında ülkede o dönemde söz konusu olan güvenlik sorunundan dolayı kapatılmıştır.

Bölümün geleceğinden endişe eden Ignatij Kračkovskij üst yönetime bir dilekçe yazar ve 1928 yılında talebi üzere bölüme iki yeni kiři atanır. Bunlar N.V.Yuřmanov ve Külsüm Ode-Vasilyeva idi. Ancak bölüm zayıflamaya devam ediyordu. 1931 yılında bölümde sondan bir önceki sınıfta sadece bir öğrenci vardı. Birçok dilde Latin alfabesine geçilen bu dönemde Arabî harfler ve Arap dil ve kültürüne karşı önyargılı bir yaklaşım söz konusuydu ve onlara karşı duyulan merakın Arap yazısı ve

²²⁶ A.e., s.224

²²⁷ A.e., s.227

İslam taraftarlığına işaret ettiği zannediliyordu.²²⁸ Böylece Üniversitede Arap Dili ve Edebiyatı araştırmalarını bir daha yenileyemeyeceğini düşünmeye başlayan Kračkovskij Üniversitenin kütüphanesinde muhafaza edilen el yazmalarının orada bir işe yaramadığından dolayı Asya Müzesi'ne taşınması için bir dilekçe yazar. Ancak 1933 yılında Arap Dili eğitimi müstakil bir bilim dalı olarak Üniversitede yeni açılan Sami Diller ve Edebiyatları bölümünün bünyesinde yeniden başladı ve eğitimdeki eski gelenekler SSCB-Almanya Savaşı'ndan (1941-1945) sonrasına kadar sürdürüldü.

1934 yılının başında Bilimler Akademisi'nin Şarkiyat Enstitüsü'nün bünyesinde Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları Birliği (Assotsiatsiya Arabistov pri İnstitute Vostokovedeniya Akademii Nauk) kuruldu. Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları Birliği'nin ilk sene 20, ileriki yıllarda 25 daimi üyesi vardı. Bu kurum artık resmiydi ve toplantıları Bilimler Akademisi'nin Şarkiyat Enstitüsü'nde gerçekleşiyordu. Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları Birliği'nin başkanlığına Ignatij Kračkovskij seçildi. Kurumun amacı Arap ülkelerinin, onlara bağlı ülkelerin ve SSCB Araplarının tarihi, ekonomisi, dili, edebiyatı ve diğer kültür dalları üzerinde bilimsel araştırmalar yapmak ve bu konularda popüler bilim faaliyetlerini gerçekleştirmektir. Kurumun tüzüğüne göre her üyenin yıl içinde mutlaka Arap Doğusu konusu ile ilgili en az bir araştırma çalışmasını yazılı veya sözlü olarak sunması ve kurumun faaliyetlerine aktif olarak katılması gerekiyordu, aksi takdirde üyelik iptal ediliyordu. Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları Birliği'nde bütün faaliyetlerin belli bir bilimsel seviyede gerçekleşmesinin sayesinde 1935 yılında kurumun üç üyesine ve 1937 yılında bir üyesine daha savunma yapılmaksızın Doktor unvanı verildi.

Sovyet tarihçisi N. V. Pigulevskaya (1894-1970) 15 Ağustos 1939 yılında yazdığı bir mektupta şarkiyatçılardan hiç kimsenin, Ignatij Kračkovskij'nin kurduğu gibi bir okul kuramadığını belirtti. Kračkovskij de 1935 yılında, Akademik kariyerinin 30. yıl dönümü toplantısında öğrencileri için mutluluk duyduğunu ifade etmişti. Ancak ileride ilgilendiği herhangi bir alanda yükünü hafifletecek, onun yerine geçebilecek bir öğrencisinin olmadığını da teessüfle söylemek zorunda kaldı.

229

²²⁸ A.e., s.217

²²⁹ A. A. Dolinina, a.g.e., s.276

G. G. Gulbin (siyasi sebeplerden dolayı) tutuklandı ve 1935 yılında serbest bırakıldı. Kračkovskij öğrencisinin bibliyografya sevgisini bilerek onu Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları sözlüğünün hazırlığı işine çekti ve kendini sadece editör olarak göstererek telif hakkının ve ücretinin ona verilmesi için çaba sarfetti. Ancak sözlük bazı sebeplerden dolayı yayımlanamadı. 1941 yılında Gulbin yeniden tutuklandı, Novosibirsk şehrine sürüldü, ancak tren son istikamete ulaşmadı (1941 yılında Rusya Nazi Almanyası'na karşı Büyük Vatan Savaşına girdi).

V. A. Eberman 1930 yılında tutuklanıp 1933 yılında vaktinden önce serbest bırakıldı. 1933 yılının Aralık ayında Eberman tekrar tutuklandı, üç sene Kolıma'da hapisane kampında geçirdi, ardından Oryol şehrine sürüldü ve orada bir ortaokulda Almanca dersini veriyordu. 1937 yılında V.A. Eberman yazın suda yüzerken boğuldu. 1933 yılında "Soviet Culture Review" dergisinde yayımlayabildiği tek çalışması Leningrad'ın müzelerinde korunan Doğu kültürüne ait değerli eşyalar hakkında yazdığı bir makaledir.

V.A. Eberman'ın sınıf arkadaşı Rogneda Leonidovna Erlih İbranice- Arapça-Süryanice bölümünden mezun oldu. Belli bir süre Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarına ayırdı, Kračkovskij ile çalıştı, ancak yüksek lisans tezini bitirmeden 1930 yılında 29 yaşında verem hastalığından vefat etti.

Yakov S. Vilençik Arap filolojisine hayran bir bilim adamıydı. Daha çocuk yaşında kulakları sağır olmasına rağmen azimle avam dilinin fonetiği üzerinde çalışıyordu. Vilençik çok bilgiliydi, çalışkandı, ancak mezun olduktan sonra Kračkovskij'nin tüm referanslarına rağmen kendine iş bulamadı. Nihayet Kračkovskij'nin çabalarıyla Vilençik A. N. Veselovski Enstitüsünde yüksek lisans öğrencisi ve Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanları Birliği'nin sekreteri oluyor. Kračkovskij'nin niyeti onu Bilimler Akademisine yerleştirmektir. Ancak 1937 yılında Yakov S. Vilençik'in böbrek tüberkülozu hastası olduğu ortaya çıktı ve yazın kendisi bu hastalığından dolayı 37 yaşında yaşamını yitirdi. Kračkovskij Vilençik'in ölümünden sonra Yakın Doğu'nun Arap Lehçeleri Sözlüğüyle Çalışma hakkında yazdığı son büyük makalesini önsözün yerine anma yazısıyla beraber neşretti.

1938 yılında mahkemeye çıkarılmadan beş yıllık kamp cezasına çarptırılan A.P. Kovalevski (1895-1969) için Kračkovskij temyiz dilekçesini sunmakla kalmayıp, yazar adını zikretmeden, sadece kendini editör olarak göstererek onun "İbn Fadlân'ın

Volga'ya Seyahati"²³⁰ adlı kitabını yayımlattı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Leningrad'a nihayet dönmeyi başaran Kovalevski Kračkovskij'ye karşı duyduğu minnettarlığı ifade etmek için bu kitabın 1956 yılında çıkan ikinci baskısının kapak sayfasında ona ithafen "İgnatij Julianovič Kračkovskij'nin Ebedi Anısına" yazısını yerleştirdi.

Kovalevski'nin yanı sıra o yıllarda birçok kişi buna benzer bir tecrübe yaşadı. 1937 yılında tutuklanan Ode-Vasilyeva 1939 yılında serbest bırakıldığında işe tekrar alınmayınca Kračkovskij ile bir anlaşmazlık yaşadı. Ode-Vasilyeva kendisini Kračkovskij'nin istemediği için almadıklarını söyleyen üniversite yönetimine inandı. Hâlbuki Ode-Vasilyeva öğretim üyesi olarak Kračkovskij'nin gözünde çok değerliydi ve kendisine Kračkovskij'nin referansıya Doç. Dr. unvanı verildi. Bununla beraber Kračkovskij üç küçük çocukla dul kalan Ode-Vasilyeva'yla özel olarak da ilgilenirdi. Neyse ki anlaşmazlık belli bir süre sonra çözülmüş olmalı, ancak Ode-Vasilyeva 1941 yılında Leningrad'ı ailesiyle beraber terk etti daha sonra Moskova'da kariyerini devam ettirdi.²³¹

1938 yılında Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde Kračkovskij'nin yerine Arap dili bölümünün başkanlığına geçen D.V. Semyonov (d.1890) 1943 yılında kuşatma altında bulunan Leningrad'da 52 yaşında yaşamını yitirdi.

Diğer bir öğrencisi A.M. Barabanov (1906-1941) Kračkovskij'nin danışmanlığıyla "Şâmil Muhammed Tahir el-Karahi'nin Tarihi" adlı yüksek lisans tezini bitirdi. Kračkovskij Barabanov'un çok sayıda incelediği Kuzey Kafkasya el yazması sayesinde orijinal yardımcı işaret sistemine sahip yerel yazı çözmesinde uzmanlaştığını kaydetti. 1941 yılında Barabanov savaşa katılıp 35 yaşında cephede hayata veda etti. 1946 yılında Kračkovskij Barabanov'un hazırladığı "Bârikatü's-Süyûfî'l-Dağistâniyye fî ba'dı'l-Ğazavâti's-Şâmiliyye" adlı Şeyh Şâmil'in eserinin metnini ve keşfettiği Kuzey Kafkasya yazı sistemini inceleyen makalesini yayımladı.

İgnatij Julianovič Kračkovskij'nin tatar asıllı öğrencisi M. A. Bikjanova Kračkovskij'nin dilekçesiyle Yaşayan Doğu Dilleri Enstitüsüne araştırma görevlisi olarak alındı, ancak bundan bir buçuk sene kadar sonra Enstitü tarafından maddi

²³⁰ İBN FADLÂN (ö.310/922) - İdil Bulgar Hanlığı'na gönderilen Abbâsî elçilik heyetinin kâtibi ve bu seferi anlatan seyahatnâmenin yazarı- bkz. **DİA**, 1999, c.19, s.477-479

²³¹ A.A. Dolinina, **a.e.**, s. 287, 289.

destek alamayan Bikjanova geçinecek para kazanmak için Enstitüden ayrılmak zorunda kaldı. Bikjanova'nın adı bundan sonra hiçbir yerde geçmemektedir ve kendisi hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır.²³²

N. V. Yuşmanov'u Kračkovskij Rusya'da Arap Dilbiliminin kurucusu olarak görüyordu, ortaya koyduğu eserlerine çok değer veriyordu, ancak aralarındaki samimiyet ve manevi bağ güçlü değildi, ayrıca Yuşmanov da Kračkovskij'den önce, 1946 yılında vefat etti.

Ignatij Kračkovskij, Arap Edebiyatı çevirileri üzerinde yıllardır M. A. Salye (1899-1961) ile yan yana çalıştı ve ilgi alanları birbirine yakındı. Ancak buna rağmen aralarındaki ilişkiler pek samimi değildi ve mektuplar Kračkovskij'de buna haklı sebeplerinin olduğunu ortaya koymaktadır.²³³

Kračkovskij'nin öğrencilerinden Sami Diller uzmanları da vardı. Onlardan M.N. Sokolov Eberman ile birlikte 1933 yılının sonunda tutuklandı ve bir daha dönmedi, A. Ya. Borisov (1903-1942) ve İ. G. Bender (ö.1942) savaş esnasında ve A. P. Riftin (1900-1945) 1945 yılında öldüler. Bu öğrencilerden sadece İ. N. Vinnikov ve K. B. Starkova (1915- 2000) Kračkovskij'den daha uzun yaşadı.

1939 yılında V. İ. Belayev Fin-Sovyet savaşına katılıp 1940 yılında ağır yaralı olarak döndü. Ignatij Kračkovskij onun için çok endişeliydi, çünkü Belayev en yakın ve kendisine her açıdan en çok benzeyen öğrencisiydi. Kračkovskij ona öğrencilik yıllarından beri çok yardım etti. Sınavlara giremediği için üniversiteden atılmaktan kurtardı, mezuniyetinden sonra Asya Müzesi'ne pratisyen olarak aldı, askerlik sorununu çözdü. Zaman Kračkovskij'nin yerine geçebilecek tek kişinin Belyaev olduğunu gösterdi. Hocası gibi büyük bir bilim adamı ve bilimi organize edebilen yetkili kişi olmasa da V. İ. Belayev St. Petersburg Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalarının yüksek ahlak seviyesini koruyabildi.

²³² A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.285

²³³ **A.e.**, s.286

12. SSCB-Almanya Savaşı Yıllarında (1941-1945) Akademik Çalışmaları

Yazın 1941 yılında savaş patlak verdiğinde birçok akademik kurumun tahliye edilmesine karar verildi. Birçok saygıdeğer bilim adamı kuşatma altında bulunan Leningrad'dan ayrıldı. Ancak Ignatij Kračkovskij birçok meslektaşının ve öğrencisinin kaldığı şehri terk etmeyi reddetti. Kračkovskij onların da tehlike altında kaldıklarını ve ayrıldığı takdirde onlara bir nevi ihanet etmiş olacağını ifade eder. Aynı zamanda en önemlisi şehri terk etmesiyle kaynak kitap ve el yazmalarından uzak kalacağı için yazmaya başladığı “**Arap Coğrafya Edebiyatı**” (Arabskaya Geografičeskaya Literatıra) eserini bitiremeyeceğini ve genel olarak çalışamayacağını düşünür.²³⁴ Ayrıca Ignatij Kračkovskij'nin aldığı tahliye teklifi sadece ona ve eşine özeldi, hâlbuki kocasıyla beraber Kračkovskij'nin ablası ve eşinin ablası da onlarla beraber aynı evde kalıyordu. Böylece Kračkovskij'nin üç yaşlı akrabasını kuşatma altında bırakması da mümkün değildi.

Ignatij Kračkovskij bu durumda Leningrad'da önemli kişilerden pek kimse kalmayınca 1941 yılında Tüm Birlik Coğrafya Derneği'nin ve Leningrad'taki bilimsel araştırma kurumlarının işleriyle ilgilenen SSCB Bilimler Akademisi Başkanlık Kurulunun başkanlığını ve 1942 yılında Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünün müdürlüğünü üstlendi.²³⁵

1941/42 yılında Kračkovskij dokuz bildiri okudu.

Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünde eğitim devam ediyordu. 1942 yılının Ocak ayında Enstitünün ısıtma ve kanalizasyon sistemleri arızalandığında kurumun bütün faaliyetleri küçük bir odada gerçekleşiyordu.

1 Nisan 1942 tarihinde faaliyete geçen Enstitülerin Tarih, Dil ve Edebiyat Bölümlerinin Birleşik Bilimsel Kurulu'nun (Obyedinenni Uçyonı Sovyet İstitutov Otdeleniy İstorii, Yazıka i Literatırı) başkanı da Ignatij Kračkovskij olmuştu. Kurul bilimsel çalışmaların yeniden başlamasını, tez savunmalarının yapılmasını ve çeşitli konularda bildirimlerin okunmasını sağladı.²³⁶

²³⁴ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.313

²³⁵ **A.e.**, s.314

²³⁶ A. A. Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.317

Ignatij Kračkovskij ağırbaşlılığını ve sakinliğini korumaya devam ediyordu. Her gün belirli saatlerde Akademiye ve Üniversiteye işe yürüyerek giden Kračkovskij kurşun sesleri altında bile eğilmezdi.

Bir yıl içinde Kračkovskij “**Arap Coğrafya Edebiyatı**” (“Arabskaya Geografičeskaya Literatura”) eserinin tam on dört bölümünü tamamladı. 1941 yılında baskıya verilen H.K. Baranov’un sözlüğünde de bütün düzeltmeler Baranov Leningrad’da olmadığı için Kračkovskij tarafından yapılmıştı.

17 Mayıs 1944 tarihinde Ignatij Kračkovskij Leningrad’da kuşatma altındaki şartlarda milli servetini oluşturan ve SSCB Bilimler Akademisinin bünyesinde bulunan Enstitü, Müze ve Kütüphanelerin bilimsel ve kültürel değerlerinin korunması için harcadığı çaba dolayısıyla Lenin nişanıyla ödüllendirildi.²³⁷

Kračkovskij istemeyişine rağmen 1942 yılında Temmuz ayının sonunda doktorların şiddetli tavsiyesi ve yukarıdan gelen direktifle Leningrad’dan ayrılmak zorunda kaldı. Kračkovskij’nin kabul ettiği tek istikamet Moskova idi.

Moskova’da bulunduğu iki sene içinde Ignatij Kračkovskij Yeni Arap Edebiyatı ile ilgili birkaç makale ve “Yakın ve Uzak Doğu” rehberi için ezberinden Irak, Suriye ve Arabistan edebiyatları üzerine birkaç inceleme yazdı. A. P. Çehov’un yıldönümüne özel Kračkovskij “Arap Edebiyatında Çehov” adlı bir bildiri hazırladı. Ayrıca P. K. Kokovtsov’un ölümü sebebiyle bir anı yazısı ve V. V. Barthold’un mirası hakkında bir makale yazdı. Aynı zamanda 1937 yılına kadar hazırladığı Sovyet Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları incelemesini 1942 yılına kadar tamamladı. Diğer taraftan Kračkovskij Moskova Üniversitesinin isteği üzerine XVIII yüzyıldan günümüze Rusya’da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Tarihi hakkında toplu bir deneme hazırladı. Bu deneme gelecekte “**Rusya’da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Tarihi Üzerine Denemeler**” (“Očerki po İstorii Russkoy Arabistiki”) adı altında çıkan son büyük kitabının bir nevi taslağı oldu.²³⁸ Ama Ignatij Kračkovskij’nin Moskova’da yaptığı çalışmalarının en önemlisi “**Nad Arabskimi Rukopisiami**” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı kitabıdır. Bu kitap tam da zafer arifesinde 5 Mayıs 1945 tarihinde yayımlandı.

²³⁷ A.e., s.327

²³⁸ A.e., s.330

Moskova’da Kračkovskij bilimsel ve edebi alanlarda çalışmasının yanı sıra Tarih Kütüphanesinde öğrencilere ve serbest dinleyicilere Arap Edebiyatı Tarihi dersini veriyordu.

Ancak şiddetli kaynak eser eksiliğini hissederek Ignatij Kračkovskij Şarkiyat Enstitüsünün hazırladığı çalışma planına yetişemediğini anlayınca Moskova’da yaptığı çalışmalarını küçümseyip yönetime istifa dilekçesini gönderiyor. Ne var ki yönetim Ignatij Kračkovskij’nin istifa dilekçesini kabul etmemekle kalmayıp onu 22 Ekim 1943 tarihinde kurduğu Şarkiyat Enstitüsü’nün Moskova Grubu’nun başına koyuyor. Sadece bilimsel konularla uğraşacak grubun kuruluşu Bilimler Akademisinin başkanlık kurulunda resmi olarak onaylandı. Ağustos 1944 tarihine kadar Şarkiyat Enstitüsü’nün Moskova Grubu’nun başkanlığını yürüten Ignatij Kračkovskij’nin çabaları sayesinde başarılı olan bu Grup Bilimler Akademisine katıldı.²³⁹

1944/45 eğitim-öğretim yılında Leningrad Üniversitesi’nde Şarkiyat Fakültesi’nin yeniden açılması münasebetiyle Bilim Kuruluna ve Arap Dili ve Edebiyatı bölüm başkanlığına atanan Ignatij Kračkovskij nihayet Leningrad’a dönme fırsatını buluyor.²⁴⁰

1944/45 eğitim-öğretim yılında Ignatij Kračkovskij St. Petersburg Üniversitesi’nde Arap Dili ve Edebiyatı bölümünün tek temsilcisi olduğu için o yıl bölümü tek başına idare etmek zorunda kaldı.

12. Hayatın Son Yılları (1946-1951)

1946 yılından itibaren Ignatij Kračkovskij öğretimi bırakmayı düşünmeye başlıyor. Kuşatma yılları zaten sağlam olmayan sağlığını daha da zayıflattı. Kračkovskij sık sık yorgunluğundan, iyi hissetmemesinden, çalışma yeteneğinin yitirmesinden şikâyet ediyor. Ellerini iyi kullanamadığı için mektupları daktilo ile yazmaya başlıyor.

1 Temmuz 1946 tarihinde Ignatij Kračkovskij Şarkiyat Enstitüsünde resmi olarak altı aylık bir izin alıyor ve yönetim görevini bir başkasına devrediyor. Ne yazık ki

²³⁹ A.e.,s.340

²⁴⁰ A.e., s.345

Üniversite için böyle bir şey söz konusu dahi olamazdı, çünkü yerine geçebilecek tek kişi daha önce de söylediğimiz gibi Doç. V. İ. Belayev idi, Belayev ise Doktora tezini bitirmediği için bu göreve atanamazdı.

1944 yılının sonundan 1946 yılına kadar Kračkovskij savaş esnasında kaybolan H.K. Baranov'un Arapça-Ruşça Sözlüğü'nün tashihini tekrar baştan sona kadar yapmak zorunda kaldı. Bu çalışma çok vakit ve emek aldı.²⁴¹ Aynı zamanda Kračkovskij "Sovyet Şarkiyat Araştırmaları" derlemesinin üçüncü baskısı ile V.V. Barthold'un bibliyografyasının editörlüğünü de yaptı.

Kračkovskij'nin Moskova'da istek üzerine XVIII yüzyıldan günümüze Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Tarihi hakkında hazırladığı makale üç yıl sonra 1946 yılında ancak yayımlandı. Şimdi St. Petersburg'a dönünce Kračkovskij makalede tespit ettiği ve kaynak yetersizliğinden kaynaklanan ufak yanlışlıkları düzeltmeyi amaç edindi. Böylece "**Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Tarihi Üzerine Denemeler**" ("Očerki po İstorii Russkoy Arabistiki") kitabı 1947 yılının Aralık ayında ortaya çıkmıştır.

Kračkovskij ayrıca "**Baron V.R. Rosen'in Anısına**" ("Pamyati barona V.R. Rozena) adlı derlemeyi ve Rosen'in fi tarihinde tercüme ettiği Varlaam ve Yuasaf Öyküsü'nü yayımladı. Öte yandan Kračkovskij daha savaş öncesinde yazdığı "**Arap Edebiyatında Leyla ile Mecnun Öyküsünün Erken Tarihçesi**" ("Rannyaya İstoriya Povesti o Mecnune i Leyle v Arabskoy Literature") adlı küçük monografisini ve "*D.N. Boguslavski'nin Kur'an Çevirisi*" ("Perevod Korana D.N. Boguslavskogo"), "*Büyük Petro Tarihi*" eserinin Arapça çevirisi (Arabski Perevod "İstorii Petra Velikogo"), *İgor Alayı Destanı'nda Doğu Unsurlarının İlk Araştırmacılarından Biri* (Odin iz Pervih İssledovateley Vostoçnih Elementov "Slova o Polku İgoreve") gibi makalelerini de nihayet yayımlayabildi.²⁴² Bunun ardından A. P. Riftin ve N. V. Yuşmanov'un anısına iki yazı, "*Kuzey Kafkasya'da Arap Edebiyatı*"(1948) makalesi ve "**XX. Yüzyılda Arap Edebiyatı**" ("Arabskaya Literatura v XX. veke") kitapçığı yayımlandı. Kitapçıkta İslam Ansiklopedisi için hazırladığı maddenin aksine Arap Edebiyatının geçmişi, kökeni, dönemleri, akımları ve ekolleri irdeleniyordu, ancak bu derlemenin çok ayrıntılı olduğu söylenemez, zira

²⁴¹ A.A.Dolinina, **Nevolnik Dolga**, s.357

²⁴² **A.e.**, s. 359

üstün bir değerlendirme için Kračkovskij'nin eline yeteri kadar kaynak geçmemiştir. Kračkovskij'nin yurt dışındaki birçok önemli kişi ile irtibat kurmuş olmasına rağmen ona gönderilen kitapların pek azı bizzat kendisine ulaşabiliyordu.

Bu arada 5 Mayıs 1945 tarihinde baskıdan çıkan “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı Kračkovskij'nin eseri beklenmedik bir beğeni almış ve en iyi satılan kitap olmuştur.

Bununla beraber düşmanları da tetikteydi. Böyle bir düşmanın yazdığı aşağılayıcı bir makale ve Moskova ile St. Petersburg'ta Kračkovskij'i kınamaya yönelik düzenlediği toplantılar, Ignatij Julianovič'in çalışmalarının neşrini o anda olumsuz etkiledi. Kračkovskij bu zamana kadar son tashihi yapılan “Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Tarihi Üzerine Denemeler” (“Očerki po İstorii Russkoy Arabistiki”) adlı kitabının yeniden yeni bir editöre yollanmasıyla eserin asla yayımlanamayacağını düşündü. Ancak kitap Nisan 1950 tarihinde sonunda basılmış oldu.²⁴³

1948 yılında Ignatij Julianovič Kračkovskij sürekli hastaydı. Birkaç kez ağır geçirdiği grip hastalığının yanı sıra Kračkovskij bademcik ameliyatı ve kalp krizi geçirmiştir. Şarkiyat Fakültesinde Arap Dili ve Edebiyatı bölümünde istihdam edilen üç öğretim üyesinin tez bitimine bir sene kaldığı görünüyordu, ancak üç kişiden hiçbiri tezini belirlenen tarihe kadar farklı sebeplerden dolayı bitirememiştir. Böylece Kračkovskij'nin kendisine bölüm başkanlığını devredebilecek bir meslektaşı yoktu. Bu durumda 1948 yılının Mart ayında Kračkovskij Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsüne istifa dilekçesini gönderiyor, ancak istifası kabul edilmeyip kendisine altı aylık izin verildi. Kračkovskij izni kabul etmek zorunda kaldı. Aslında onun birden tüm görevlerden istifa etmemesi, bu davranışın ahlaki görevlere aykırı olduğu düşüncesinin yanı sıra maddi açıdan da mümkün değildi. Şöyle ki Kračkovskij daima ihtiyaç sahibi olan arkadaşlarına, öğrencilerine, akrabalarına yardım etmeye alışmıştı.²⁴⁴

Durum böyle iken Eylül 1948 tarihinde Kračkovskij içgözlem özelliğini taşıyan “**Zamanla İmtihan**” (“İspitaniye Vremenem”) adlı bir deneme yazıyor. Bu denemenin sonunda Kračkovskij öznel olarak bilimsel hayatının başarısız olduğunu,

²⁴³ A.e., s.389

²⁴⁴ A.e., s.373

yapabileceğinden çok daha az yaptığını, ancak nesnel olarak tüm çalışmalarının sonuçlarının olumlu olduğunu ve yapılanların yerinde ve vaktinde yapıldığını ifade etmişti.²⁴⁵

Kračkovskij'nin Şarkiyat Enstitüsündeki izni bayağı uzadı ve Ignatij Julianovič ancak 1949 yılının sonbaharında işe yarı zamanlı olarak döndü.

1950 yılından itibaren Kračkovskij Üniversitede profesörlüğünü bıraktı ve sadece tez danışmanlığını yapmaya devam etti.

1 Temmuz 1950 tarihinde Bilimler Akademisi Başkanlığının kararına göre Şarkiyat Enstitüsü Moskova'ya taşınıp Tihookeanski (Pasifik) Enstitüsüyle birleşecekti. Sadece Şark El Yazmaları Bölümü ve Kütüphane geçici olarak Leningrad'da kalacaktı. Enstitünün yirmi çalışanı Arap Bölümünü temsil eden üç kişiyle beraber aynı anda işten çıkarıldı. Kračkovskij işten çıkarma kararına derhal itiraz eder ve bu üç kişinin işe geri alınmaması halinde kendisinin istifa edeceğini ve Enstitüden tamamen ayrılacağını söyler. Sonunda Kračkovskij Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünün El Yazmaları bölümünün bünyesinde Arap araştırmacılarından oluşan bir grubun kurulmasına ve kendi çapında bilimsel oturumlar gerçekleşmesine dair izin almayı başardı.

Uzun zaman geçmesine rağmen İ. N. Vinnikov işe geri alınmadı ve Ignatij Julianovič Kračkovskij 16 Ocak 1951 tarihinde Şarkiyat Enstitüsünün üst yönetiminin tüm üyelerine son istifa dilekçesini gönderdi. 19 Ocakta Ignatij Kračkovskij Enstitünün müdürü ile baş başa görüştü. Sonraki gün Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsünün Leningrad Çalışanlarının Genel Toplantısı gerçekleşti ve Ignatij Kračkovskij bu toplantıya artık katılmadı.²⁴⁶

23 Ocak gününü Ignatij Kračkovskij her zamanki gibi ayakta ve çalışma masasında geçirdi. Akşam gelen bir misafir ile kapıda vedalaştıktan sonra saat on bir buçukta alışılmışın aksine kitap okumadan yattı. Kısa bir süre sonra nefesi daraldı ve eşi acil yardımı çağırdı. Yardım çok hızlı geldi. Kračkovskij'nin şuuru yerinde değildi, ama hala nefes alıyordu. Doktorun yaptığı enjeksiyon hiç etki etmedi ve Ignatij Julianovič Kračkovskij 24 Ocak 1951 tarihinde gece saat bire yirmi kala hayata veda etti. Ölüm sebebi kalp yetmezliğiydi.

²⁴⁵ A.e., s.375

²⁴⁶ A.e., s.397

Ignatij Julianovič Kračkovskij altmış sekiz yaşını biraz doldurmadan dünyaca ünlü, fiziki açıdan aciz, ama çalışma azmiyle güçlü olarak bu dünyayı terketti. Kračkovskij kendisinin ve hocalarının yaptığı her şeyin yok olduğu ve vatanında bilimsel fikrin özgür gelişmesine imkân olmadığı düşüncesiyle ölmüştü. Yerini alacak bir halefi olmadığına inanan Kračkovskij tamamlamadığı çalışmaların ebediyen kimseye faydası olmadan arşivde kalacağını düşünüyordu. Ancak eşi, öğrencileri ve arkadaşları sayesinde 1955-1960 yıllarında altı ciltten oluşan bir seçme eserler koleksiyonu yayımlandı. Bu koleksiyon iyi bilinen klasik eserlerinin yanı sıra Arap Coğrafya Edebiyatı eserinden, İbnü'l-Mu'tez ve Arap şiir sanatı hakkında yayımlanmış ve yayımlanmamış materyallerden ve farklı yıllarda yabancı dergilerde yayımlanan makalelerinin, İslam Ansiklopedisi için hazırladığı maddelerin Rusça çevirisinden oluşmaktadır. Ayrıca Kračkovskij'nin Kur'an çevirisi müstakil ve özgün bir biçimde iki defa neşredildi. Farklı yıllarda Kračkovskij'nin arşivinde yer alan çağdaş Arap yazarlarının eserlerinin çevirileri yayımlandı.

15 Mart 1951 tarihinde Ignatij Julianovič Kračkovskij "Nad Arabskimi Rukopisiami" ("Arapça El Yazmalarına Dair") adlı eseri için ölümünden sonra Devlet Stalin Ödülüne layık görüldü.

Kračkovskij'nin özel kütüphanesi kendi vasiyetiyle Saltıkov-Şchedrin Devlet Halk Kütüphanesi'ne (şimdiki Rusya Milli Kütüphanesi) vakfedilmiştir.

Kračkovskij eserleri Cezayir, Mısır, Lübnan, Sudan, İngiltere, Fransa, Çekoslovakya, Almanya, Polonya gibi ülkelerde çeşitli dillere çevrilmiştir.²⁴⁷

²⁴⁷ **Kračkovski İgnati Yulianoviç (1883-1951): biobibliografiçeski ukazatel'**, ed. N. V. Kolpakova v.d., St. Petersburg, Rusya Bilimler Akademisi Ktph., Alfaret yay., 2007, s.26

13. İ. J. Kračkovskij'nin Eserleri

İ. J. Kračkovskij hayatı boyunca 450'den fazla çalışmaya imza atmıştır.²⁴⁸ Ancak en önemli eserleri ölümünden sonra altı ciltlik bir seçme eser koleksiyonunda toplanıp, 1955-1960 yılları arasında SSCB Bilimler Akademisi'nin yayınevi tarafından basılmıştır. Eserlerin dağılımı yapılırken, içerdikleri konular esas alınmıştır.

Nitekim İ. J. Kračkovskij'nin seçme eser koleksiyonunun birinci cildi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İgnatij Kračkovskij'nin **Nad Arabskimi Rukopisiami** ("Arapça El Yazmalarına Dair") adlı eseri yer almaktadır. İkinci bölüm Rusya'daki Arap dili, edebiyatı ve tarihi araştırmaları ve SSCB'ye dâhil olan halkların kültür tarihi hakkında bilgi içeren Arapça kaynaklar içermektedir. Üçüncü bölüm İgnatij Kračkovskij'nin Arapça dilbilimi ile ilgili çalışmaları için ayrılmıştır.²⁴⁹

Seçme eser koleksiyonunun ikinci cildi, m. VI. yüzyıldan itibaren XVIII. yüzyıla kadar yazılan Arap şiirleri ve düzyazı eserlerini ele almaktadır. Bunların arasında sade tanıtıcı çalışmaların yanısıra ciddi monografiler de vardır. Bu kitapta el- Mütenebbî, Ebu'l-Alâ, Ebu'l-'Atâhiye, Zu'r-Rumma, Ebû Nüvâs, el-Va'va' ed-Dımaşkî ve İbn Mammati gibi şairlerin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Öte yandan Arap şiiri, İspanya'da Arap şiiri ve Arap edebiyatı tarihi gibi konulara da yer verilmiştir. Bu kitapta ayrıca Kelile ve Dimne için İ. J. Kračkovskij'nin hazırladığı önsöz, Binbir Gece Masalları'nın Danca çevirisi hakkında Kračkovskij'nin yorumu ve Leyla ile Mecnun hikâyesinin Arap edebiyatındaki tarihçesi bulunmaktadır.²⁵⁰

İ. J. Kračkovskij'nin seçme eser koleksiyonunun üçüncü cildinde XIX.-XX. yy. Arap edebiyatı tarihi, yeni Arap edebiyatının özellikleri ve gelişim evreleri irdelenmektedir. Üçüncü cilt dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İ. J. Kračkovskij'nin **İstoričeski Roman v Sovremennoy Arabskoy Literature** (Çağdaş

²⁴⁸ Y.Murad, "Kračkovski I", **Mu'cemu Esmâi'l- Müsteşrikîn**, s. 875, (Çevrimiçi), www.alkottob.com, 30 Nisan 2015

²⁴⁹ İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1955, C.1; 470 S.

²⁵⁰ İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1956, C.2; 703 S.

Arap Edebiyatında Tarihi Roman), **Novoarabskaya Literatura** (Yeni Arap Edebiyatı), **Arabskaya Literatura v XX. Veke** (XX. Yüzyılda Arap Edebiyatı), **Sovremenniye Nastroeniya Arabskoy Literaturı v Egipte** (Mısır'daki Arap Edebiyatının Çağdaş Eğilimleri) başlıklı denemeleri yer almaktadır. İkinci bölümde Rizkullah Hassun, Süleyman el-Bustânî, Mihail Nuayme, Corci Zeydân, Taha Hüseyin, Nâsîf b. Abdullah Yâzicî, Mey Ziyade, Cermânûs Ferhât, Cemîl Sıdkî ez-Zehâvî, Mahmud Teymur, Emîn er-Reyhânî gibi Arap edebiyatında önemli şahsiyetlerin biyografilerini ve bazı eserlerinin değerlendirmesini içermektedir. Seçme eser koleksiyonunun üçüncü cildinin üçüncü bölümü Rus-Arap edebi bağlantılarına, dördüncü bölümü ise Arap edebiyatı ile ilgili bibliyografik makalelere ayrılmıştır.²⁵¹

Seçme eser koleksiyonunun dördüncü cildi, İgnatij Kračkovskij'nin **“Arabskaya Geografičeskaya Literatura”** (“Arap Coğrafya Edebiyatı”) adlı eserinden oluşmaktadır. Bu eserin amacı yazar tarafından uzaktan veya yakından coğrafya ile ilgisi olan bütün edebi türlerin VI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar ki gelişim evrelerinin aydınlatılması olarak belirtilmiştir. Ancak İ.J. Kračkovskij'nin ölümü kitabın tamamlanmasına engel olmuş ve böylece koleksiyonda yer alan eser XVIII. yüzyıl ile son bulmuştur.²⁵²

İ. J. Kračkovskij'nin seçme eser koleksiyonunun beşinci cildi, iki bölüme ayrılmış Rus şarkiyatçılığının tarihini ele almaktadır. İlk bölümü, Kiev Rusyası'ndan günümüze kadar Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Tarihini ele alan **“Očerki po İstorii Russkoy Arabistiki”** (“Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmalar Tarihi Üzerine Denemeler”) adlı eserinden meydana gelmektedir. İkinci bölümü ise İgnatij Kračkovskij'nin çağdaşları olan Rus şarkiyatçıları ile yabancı şarkiyatçılar için ayrılmıştır. Bu bölümde İ.J. Kračkovskij'nin N.A. Mednikov, İ. Goldziher, T. Nöldeke, Johann Georg Ernst Hoffmann (1845-1933), V.V. Barthold,

²⁵¹ İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1956, C.3; 471S.

²⁵² İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1957, C.4; 920 S.

S.F. Oldenburg, F. A. Rosenberg gibi ünlü şarkiyatçılar hakkındaki makaleleri ve anma yazıları yer almaktadır.²⁵³

İ. J. Kračkovskij'nin seçme eser koleksiyonunun altıncı cildi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde büyük Abbâsî şairi “**İbnü'l-Mu'tez'in biyografisini, eser listesini ve Kitâbü'l-Bedî, el-Âdâb ve Fuşûlü't-temâşîl fi tebâşîri's-sürûr**” (**Kitâbü'ş-Şarâb**) adlı eserlerinin incelemesini ele alınmaktadır. İkinci bölüm tamamen el yazmaları için ayrılmış olup, SSCB'nin çeşitli yerlerinde muhafaza edilen yazma eserlerin monografi biçiminde yapılmış tanıtımını ve yurtdışında katalog olarak basılmış yazma eser tanıtımlarının eleştirisini içermektedir. Üçüncü bölümde ise Kuzey Kafkasya'nın XVII. yüzyıldan itibaren Güney Arabistan'la doğrudan kültürel alışverişinde bulunmasından kaynaklanan ve XIX. yüzyılda gelişimini tamamlayan Kafkasya'daki özgün Arap yazısı ve edebiyatı hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümdeki çalışmaların çoğunun Şeyh Şamil (1797-1871) ile yakından ilgisi vardır.²⁵⁴

Altı ciltlik seçme eser koleksiyonunun yanısıra İgnatij Kračkovskij'nin 1963 yılında ilk defa basılan Kur'an-ı Kerim'in Rusça çevirisi mevcuttur.²⁵⁵

²⁵³ İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1958, C.5; 527 S.

²⁵⁴ İ. J. Kračkovskij, **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1960, C.6; 740 S.

²⁵⁵ **Kraçkovski İgnati Yulianoviç (1883-1951): biobibliografiçeski ukazatel'**, s.114

III. BÖLÜM

“NAD ARABSKİMİ RUKOPİSİAMİ”

(“ARAPÇA EL YAZMALARINA DAİR”)

1. Eserin Önemi Hakkında

Ignatij Julianovič Kračkovskij'nin “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eseri ilk defa basit karton kapaklı ve resimsiz olarak 5 Mayıs 1945 yılında basılmıştır. Eser hem akademik çevreden hem de diğer okuyuculardan büyük beğeni toplamıştır. Üç yıl içinde (1945-1948) üç baskısı yapılmış olan bu kitap ‘bir alıcıya bir kitap’ ve ön kayıt koşullarıyla satılmıştır.¹

1946 yılında ikinci baskısı yapılırken, kitap ciltlenmiş, metinlerin arasına fotoğraflar konulmuş, yeni bölümler eklenmiş ve birinci baskıda yapılan gereksiz editör düzeltmeleri kaldırılmıştır. İkinci baskı eserin en orijinal baskısıdır, zira üçüncü baskıda(1948) da editör tarafından yer yer gereksiz müdahaleler yapılmıştır. Eserin yayımlanmasından sonra Sovyet medyasında ve yabancı medyada bir dizi eleştiri ortaya çıkmıştır. Ardından kitabın arka arkaya İngilizce (1945²,1953³), Arapça (kısmen 1946⁴ ve tamamı 1965⁵,1969⁶), Fransızca (kısmen 1946⁷,1954⁸), Almanca (1949⁹), Lehçe (1952¹⁰) ve Çekçe (1961¹¹) çevirileri yapılmıştır. Bu kitaba ilişkin olarak Kračkovskij'nin adresine ülkenin her tarafından, genç, yaşlı

¹ A. A. Dolinina, **a.g.e.**, s.362

² I.Kratchkovsky, *Among Arabic Manuscripts: Memories of Libraries and Men*, **International Literature**, No.9, 1945, P.45-50;

³ I.Kratchkovsky, *Among Arabic Manuscripts: Memories of Libraries and Men*, çev. T. Minorsky, Leiden, E.J.Brill, 1953

⁴ el- Vatan, “مع المخطوطات العربية: صفحات من الذكريات عن الكتب والبشر”, كراتشكوفسكي أغناطيوس يوليانوفتش, 1946, No:24, s.10,12; No:25, s. 16–19; No:6,s.15–18.

⁵ مع المخطوطات العربية: صفحات من الذكريات عن الكتب والبشر, كراتشكوفسكي أغناطيوس يوليانوفتش, Moskova, Progress, 1965

⁶ I.J. Kračkovskij, مع المخطوطات العربية صفحات من الذكريات عن الكتب والبشر, çev. Dr. Muhammed Münir Mursi, Kahire, Dâru'n-Nehdi'l-'Arabiyye, 1969

⁷ I. Kratchkovsky, *Avec les manuscrits arabes: Souvenirs sur les livres et les hommes*, **La Litterature sovietique**, 1946, No. 2, s. 44–51.

⁸ I. Kratchkovsky, *Avec les manuscrits arabes: Souvenirs sur les livres et les hommes*, traduit du Russe par Marius Canard, Alger, Impr. La typolitho et Jukes Carbonel reunies,1954.

⁹ I.Iu. Krachkovskii, *Über arabische Handschriften gebeugt Erinnerungen An Buecher und Menschen*, Oscar Paul Trautmann, Leipzig, Koehler & Amelang, 1949

¹⁰ Ignacy Kraczkowski, *Nad arabskimi rękopisami. Kartki ze wspomnień o księgach i ludziach*, przel. A. Zajaczkowski, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1952

¹¹ I.J. Kračkovskij, *Nad arabskymi rukopisy: hrst vzpominek î knihach a lidech*, Překlad Ivan Hrbek, Předml. Jan Rypka, Praha, ČSAV, 1961.

insanlardan mektuplar yağmıştır. Birçok gencin şarkiyatçılığı seçmesinde bu eser etkili olmuştur. Okuyucuların ilgisini çeken diğer husus ise yazarın kişiliği ve onun genel dış ortama aykırı saflığıydı.

Eğitici yönü ile bu kitap genç nesillere kariyer yapma kaygısı dolu bir bilime değil, gerçek değeri keşif olan bir bilime giden yolu göstermiştir. Kračkovskij'nin bir öğrencisi “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserini okuduktan sonra hocası gibi günlerce kütüphanede çalışmayı öğrendiğini, ciddi bilimsel çalışmalar okumaya başladığını ve bu kitabın onu yorgunluktan ve tüm hastalıklardan kurtardığını söylemiştir.¹²

Avrupalı şarkiyatçılar ise Kračkovskij'nin şahsiyetinden ve onun bu çalışmayı Dünya Kültürü problemlerine bağlamasından etkilenmişlerdir.

15 Mart 1951 tarihinde Ignatij Julianovič Kračkovskij'nin öldükten sonra Devlet Stalin Ödülüne layık görülmesi ve kitabın 1955, 1965 ve 2003 yılında üç kez daha basılması “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserin öneminin ne kadar büyük olduğunu kanıtlamaktadır.

2. Eserin Tarihçesi

Kitabın ilk bölümünü Ignatij Julianovič Kračkovskij Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsüne 13 Mayıs 1941 yılında sundu. Kračkovskij bu etüdünü Halk Kütüphanesinde El Yazmaları bölümünün sorumlusu olan İ.A. Bıçkov'un (1858-1944) çalışma yıl dönümüne özel hazırlamış ve bu çalışmayı daha sonra kitaba dönüştürmeyi öncelikle planlamamıştı. Etüt ilk önce “Nad Starımı Rukopisiami” (“Eski El Yazmalarına Dair”) adını taşıyordu.

1942 yılında Leningrad'ın kuşatılması esnasında Ignatij Kračkovskij “Kufiçeskiy Koran i Babuşka Arabka” (“Kûfî Kur'an ve Arap Nine”) adlı deneme çalışması yazdı. Bu çalışma, “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) kitabının altıncı bölümünde üçüncü altbölüm olarak yer aldı.

1942 yılının Temmuz ayından itibaren Moskova'da iki yıl boyunca, Arapça yazılı kaynaklardan uzak kalan Kračkovskij yıllardır içinde taşıdığı duygularını ve anılarını

¹² A.e., s.367

kâğıda dökmeye karar verir. Kračkovskij kitabını severek, esinlenerek, olayları zihninde canlandırarak, tarihi sırasına aldırmadan yazar.

1942 yılının Eylül ayında, zayıf ve hasta olan Kračkovskij “Sosnoviy Bor” sanatoryumunda “Íz Skitaniy po Vostoku” (“Doğu gezintilerinden”) bölümünü, Ekim-Kasım aylarında da “V Aziatskom Muzee” (“Asya Müzesi’nde”) bölümünü tamamladıktan sonra 1943 yılının Mayıs ayına kadar bu işe ara verir.

Kračkovskij’nin bu çalışması diğer tüm çalışmalarının aksine akademik, bilimsel bir tarzda yapılmamıştır. Kračkovskij bu tür bir eserin ortaya koyulmasının gerekli ve doğru olup olmadığından emin değildir. Bu yüzden ilk önce yazdığı parçaları değerlendirmek üzere, Çin uzmanı olan arkadaşı V. M. Alekseev’e (1881-1951) gönderir. Alekseev, gönderilen metinleri inceler, bu metinleri beğendiğini ve devamını beklediğini ifade ederek Kračkovskij’i teşvik eder.

1943 yılının ikinci yarısında “Uzkoye” sanatoryumunda Ignatij Kračkovskij kitabın “V Universitetskoy biblioteke” (“Üniversite Kütüphanesinde”) ve “Na lovtsa i zver bejit” (beklenmedik buluşlarla ilgili) bölümlerini tamamlar.

1 Kasım’da kitap basılmak üzere sorumlu komisyona teslim edilir ve eserin adı ”Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) olur. Kitabın ilk baskısı farklı sebeplerden kaynaklanan uzun süreli gecikmeden sonra 5 Mayıs 1945 tarihinde okurların beğenisine sunulur. Kračkovskij eser konusunda hala kaygılıdır. Eser yayınlanınca, onu “Vsemirnaya literatura” (Dünya Edebiyatı”) yayınevinde çalıştığı zamandan beri arkadaşı olan ve katı bir eleştirmen olarak bilinen V. A. Sutugina’ ya yorum almak üzere gönderir ve kısa sürede olumlu eleştiriler içeren samimi bir mektup alır.

Kitaba duyulan yoğun ilgi ikinci baskı ihtiyacını ortaya koyar. Yayınevindeki editörün değişmiş olmasını fırsat bilen Ignatij Kračkovskij kitabına “Teni predkov” (“Ataların Gölgeleleri”) ve “Arabskiye Pisateli i Russkiy Arabist” (“Arap Yazarları ve Rus bir Arap Dili ve Edebiyatı Uzmanı”) isimli yeni bölümleri de ekler.

Kitap, Doğu dilleri filolojisi konusuna ışık tutup onu farklı bir açıdan göstermekle, bu alanı teşvik etmeyi de hedeflemektedir.

3. Eserin İncelenmesi

3.1. Neden Anı Türü

Ignatij Julianovič Kračkovskij “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) kitabının ikinci baskısının önsözünde okurlarından kendi kitabını, özel bir anı kitabı olarak görmemelerini rica eder. Bunun sebebi eserin içerdiği anıların kendisine dair değil, eline geçen ve hayatında büyük rol oynayan el yazmalarına ilişkin olmasıdır. Kračkovskij eserinde daima el yazmalarından, kitaplardan ve onların sayesinde tanıştığı ve iletişim sürdürdüğü kişilerden bahsetmektedir. Ignatij Kračkovskij’nin bir diğer amacı, bilim adamının el yazmalarıyla çalışırken ne hissettiğini, ne düşündüğünü, nasıl bir hal içinde olduğunu göstermektir. Kračkovskij bir oda içinde sıkıcı, rutin, dünyadan kopuk çalışmanın da, kimi zaman insanın sevinmesine ve heyecanlanmasına, kimi zaman üzülmeye ve kederlenmesine sebep olabileceğini anlatmak istiyordu. Bu işin arkasında CANLI bir insan olduğunu hatırlatmak istiyordu.

Kračkovskij, istediği amaçlara ulaşması ve kitabının başarılı olması için okurların kitapta yazılanlara inanmasını bekliyordu. Bunun için verilen tüm bilgilerin teorik olmaması gerektiğine inanıyordu. Okurlar, satır aralarında, anlatılanların canlı örneklerini görmeliydiler. Bu açıdan anı türü bu koşulları en iyi şekilde yerine getiren bir edebi tür olduğu için Ignatij Julianovič Kračkovskij “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserini bu türde yazmayı tercih etmiştir.

3.2. Eserde Kračkovskij’nin Şahsiyeti

“Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı kitabında anlatım birinci tekil şahsın ağzından yapılmaktadır. Böylece okur daima kendini yazarın (yani I. J. Kračkovskij’nin) karşısında oturuyormuş gibi algılar. Basit, resmîyetten uzak, klişesiz ve sade anlatım tarzı, samimi bir sohbet havası yaratır. Oluşan bu ortam okuru içine çekiverir ve okur, eserin tamamını, hiç sayfa

atlamadan okumak ister. Ignatij Julianovič Kračkovskij bu eserde karşımıza büyük bir bilim adamı, ulaşılması zor, heybetli bir insan olarak değil, aksine bizimle eşit, kendi halinde, mutlu anları ve problemleri olan sıradan bir kişi olarak çıkar.

Ignatij Kračkovskij içine kapanık bir insandır. Kendisi de bunu “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) eserinde, Arap arkadaşlarının “Sen sadece alıyorsun ve hiçbir şey satmıyorsun” sözünü zikrederek kabul ediyordu.¹³

Mahmud Teymur, I. Kračkovskij hakkında şöyle yazmıştır:

“...Daha sonra onun (I. J. Kračkovskij'nin) fotoğrafını gördüm. Yüzüne yansıyan ciddiyete ve gözlerinden saçılan, iyikalplilik ve samimiyet ışığına hayret ettim. Yazışma yoluyla Profesörle tanıştım ve onun sağlam karakterli, güçlü iradeli ve geniş kültür sahibi bir insan olduğunu anladım... Güzel ve temiz Arapça el yazısı, netlik ve simetrisiyle daktilo yazısını andırıyor. O, sadelik ve sakinlikte zevk sahibi olan ince bir ruhtur... herşey çok düzenli ve nettir...”¹⁴

Kračkovskij'nin buna benzer övgüleri Mihail Nuayme'den de aldığını görürüz. 1935 yılında ”Ġantus er-Rûsî- Ignatij Julianovič Kračkovskij”¹⁵ adlı makalesinde Mihail Nuayme şöyle yazmıştır.:

“(Kračkovskij'nin) Mektuplarındaki satır aralarında parlak, canlı ve anlayışlı bir yürek görünüyordu... İnsanlara karşı iyi niyetle dolu ve insanlığın geleceğine inanan... başarısızlığı ümit gülücüğüyle, acıyı sağlam sabırla karşılayan bir yürek... (Kračkovskij'nin) Çalışmaları bana büyük gücünü, büyük iradesini, kendine ve (işlediği) konuya karşı olan samimiyetini ve Arap dili ve edebiyatına karşı duyduğu büyük sevgisini anlatırdı...”¹⁶

Görüldüğü gibi “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eseri okuyanlar hem olayları bizzat değerlendirerek, hem de kitapta yer alan ünlü şahısların bazı referanslarında göz önünde bulundurarak yazar hakkında fikir edinebilirler.

¹³ I.J. Kračkovskij, **Nad Arabskimi Rukopisiami**, Moskova-Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1946, s.16

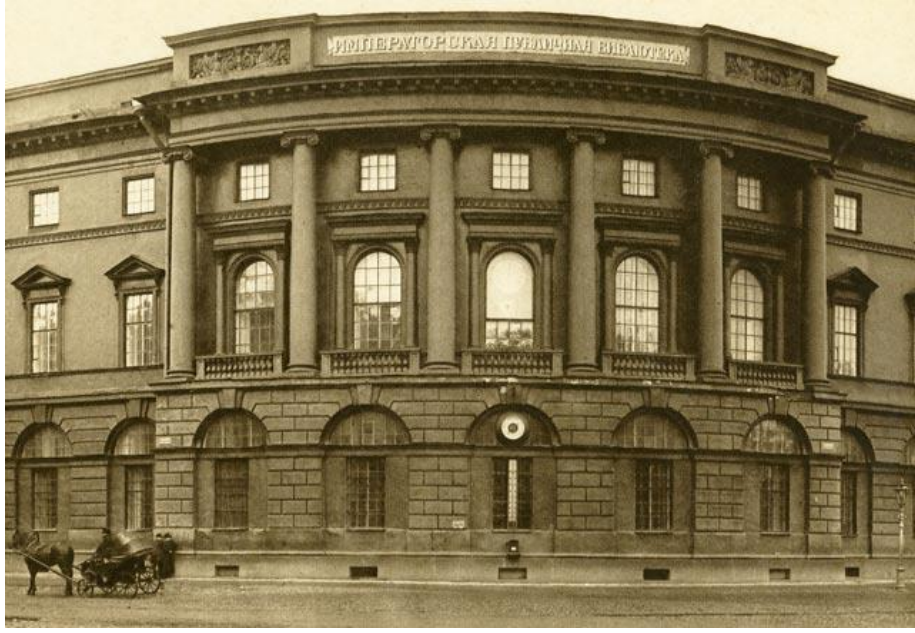
¹⁴ A.e., s.48;bkz.: محمود تيمور , الرسالة العلامة المستشرق كراتشكوفسكي , sy. 93, 12 محرم 1354, s.619-620

¹⁵ I.Kračkovskij'nin kendine Lübnan'da iken oranın usulüne göre uydurduğu lakaptır.

¹⁶ A.e., s. 53;54

3.3. Eserde Adı Geçen Kütüphaneler

3.3.1. St. Petersburg, Halk Kütüphanesi (Publiçnaya Biblioteka)

Halk Kütüphanesi, fotogravür, 1910-1915

İmparatorluk Halk Kütüphanesi'nin temeli İmparatoriçe II. Katerina'nın emriyle 1795 yılında atıldı. 1814 yılında kütüphane halka hizmet vermek üzere açılmıştır. 1917 yılında kütüphanenin adı Rusya Halk Kütüphanesi, 1932 yılında da M. Y. Saltıkov-Şedrin Halk Kütüphanesi olarak değişmiştir. 1941-1945 SSCB-Almanya Savaşı yıllarında şehrin kuşatılması esnasında dahi kütüphane hizmet vermeye devam etmiş ve eserlerini koruyabilmiştir. Kütüphanenin adı son kez 1991 yılında Rus Ulusal Kütüphanesi olarak değişmiştir. Kütüphanenin eser sayısı 25 milyonu aşmaktadır. Bugün Rusya Ulusal Kütüphanesi, dünyanın en büyük kütüphanelerinden biridir.¹⁷

¹⁷ Rusya Ulusal Kütüphanesi'nin resmi web-sitesi (Çevrimiçi) www.nlr.ru, 25 Nisan 2015

Halk Kütüphanesi'nin ziyaretçileri, 1914

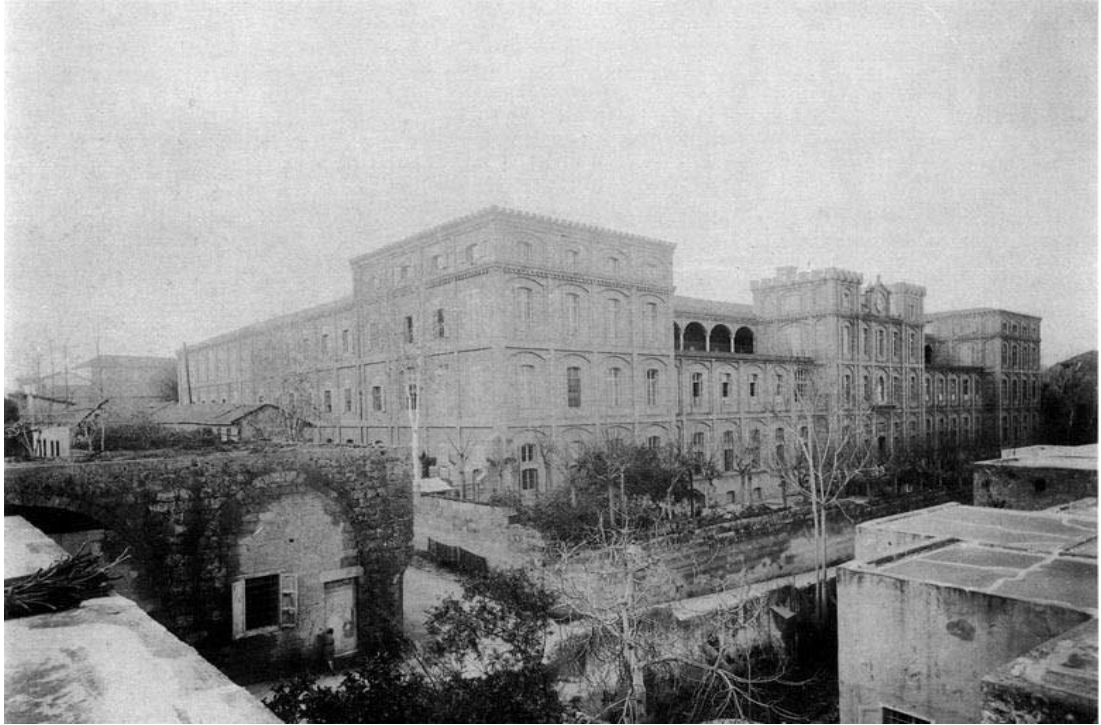
Ignatij Julianovič Kračkovskij 1901 yılında Üniversite birinci sınıfta iken ilk kez Halk Kütüphanesini ziyaret etmiş ve o andan itibaren hayatın sonuna kadar orada düzenli olarak çalışmıştır. Kračkovskij'nin yazdığı eserlerin ve makalelerin büyük bir kısmı kütüphanede bulunan kaynaklar sayesinde ortaya koyulmuştur. “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserinde Kračkovskij kütüphanenin arşivinde bin yıllık el yazmalarının olduğunu belirtmektedir.¹⁸

Kračkovskij, Halk kütüphanesindeki çalışmalarında bazı önemli eserlerin bulunarak günyüzüne çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, Carl Brockelmann'ın Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî eserini okurken, ünlü tarihçi Kemaleddin el-Halebî'nin (diğer adı İbnü'l-Adîm, h.1262) bir el yazmasının Rus Halk Kütüphanesinde bulunduğu dair bir ifadeye rastlamış ve bu yazma eseri bulup incelemiştir. Yaptığı incelemeler neticesinde, bu yazma eserin XV.-XVI. yüzyıla ait olduğunu ve metnin içinde geçen Kemaleddin adlı şahsın Halepli tarihçinin sadece adaşı olduğunu tespit etmiştir. Böylece kütüphane kataloğunu hazırlayan Johannes Albrecht Bernhard Dorn'un (1805-1881) eser fişinde bu şahsın tarihçi Kemaleddin olduğu iddiasında

¹⁸ I.J. Kračkovskij, **Nad Arabskimi Rukopisiami**, s.7,8.

bulunmadığını ve Carl Brockelmann'ın eserinde bununla ilgili verilen bilgilerin hatalı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Hatayı tespit eden Kračkovskij bu konuda açıklayıcı bir makale yazmıştır.¹⁹.

3.3.2. Beyrut, Saint Joseph Üniversitesi, Şark Kütüphanesi

St.Joseph Üniversitesi, Lübnan, Beyrut, 1892

Saint Joseph Üniversitesi 1875 yılında Beyrut'ta Cizvitler tarafından kurulmuştur. İçinde bulunan Şark Kütüphanesi (el-Mektebetü'ş-Şarkıyye) ise Luvîs Şeyho tarafından açılmıştır. İgnatij Kračkovskij kütüphanenin varlığını da bizzat bu kişiden öğrenmiştir. “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserde kütüphanede bulunan tüm yazma eserlerin L. Şeyho tarafından temin edilmiş olduğu ve yazma varaklarının arasına koruma amaçlı kurumuş yılan derisi yerleştirildiği söylenmektedir.²⁰ Kitap fişlerinin çoğu I. Dünya Savaşı'ndan, bir kısmı

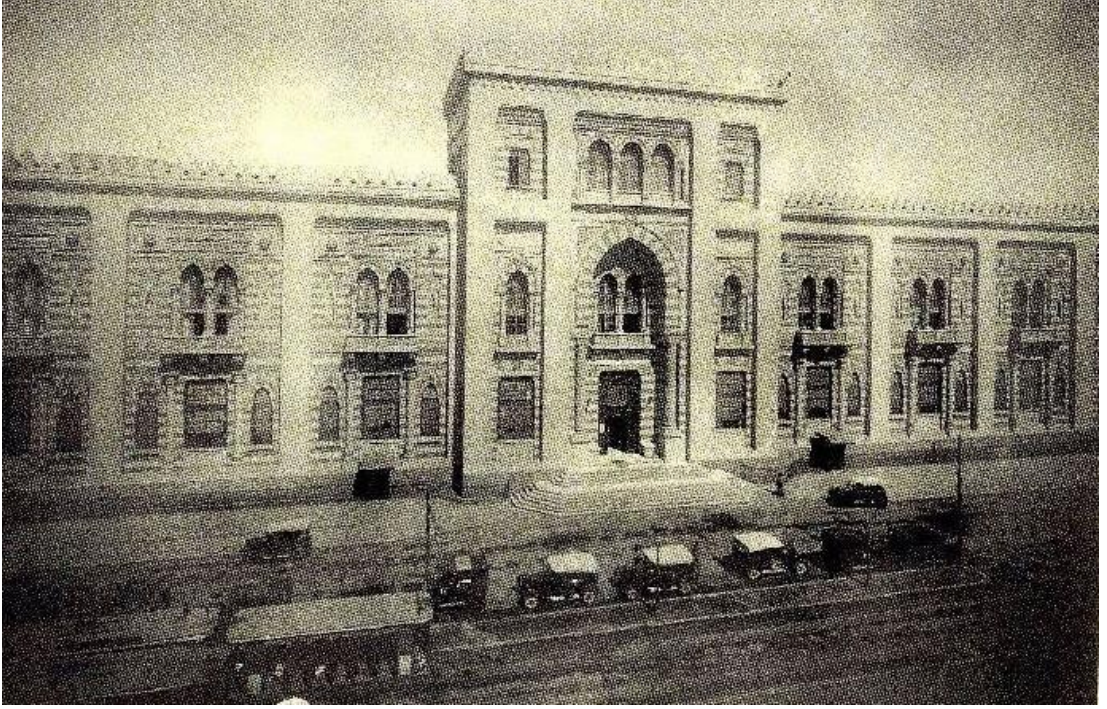
¹⁹ İ. Kračkovskij, “Angebliche Autographe des Geschichtsschreibers Kemal ad-din İbn al-Adim in Leningrad”, *Der İslam*, XV, 1926, s.334-336

²⁰ İ. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.18

da L. Şeyho'nun ölümünden sonra düzenlenmiştir. Savaş esnasında birçok yazma eser zayi olmuştur.

Bu kütüphanede Kračkovskij iki kış boyunca çalışmış ve el-Va'va' hakkındaki tezi için birçok bilgi edinmiştir. Kütüphane düzenine göre bir eserin eve alınması istendiği takdirde eser adının masada açık bulunan özel bir deftere kaydedilmesi yeterli idi.²¹

3.3.3. Kahire, Hidiv Kütüphanesi

Mısır Milli Kütüphanesi (Hidiv Kütüphanesi, tesis yılı 1870)

Bugünkü adıyla Mısır Milli Kütüphanesi 1870 yılında Kahire'de İsmail Paşa'nın Hidivliği döneminde inşa edilmiştir. Binanın zemin katında İslam Müzesi, birinci katında ise Hidiv kütüphanesi olarak bilinen Dâru'l-Kütübi'l-Âmme bölümü yer almaktadır.

Yazarın anlatımıyla 'Antreden yukarı doğru çıkan merdiven, nadide eski Kur'an-ı Kerim ve minyatürlü el yazmalar koleksiyonunun sergilendiği vitrinli sergi

²¹ I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.18

salonuna çıkmaktadır. Kütüphanenin bütün görevlileri Alman asıllı müdürün dışında Arap asıllıydılar. Kütüphane kurallarına göre çalışma esnasında yazma eserler verilen özel bir masanın üstünde açık olarak ağır bir cam altında tutulmalıydı.

Kütüphane çok düzenli, basılmış ve yurtdışında erişilebilir kataloglara sahiptir. El yazmaları araştırmacılara katalogta kayıtlı olması şartıyla bir adet olarak verilmektedir. Arşive girmenin veya katalogta kaydı bulunmayan bir yazma eserin incelenmesine imkân yoktur. Böylece bu kütüphanede tesadüflere ve keşiflere yer yoktur.²²

3.3.3.1. Ahmet Teymur'un Özel Kütüphanesi

Kitapsever ve yazma eser uzmanı olan Ahmet Teymur Paşa (1871-1930) özel bir koleksiyona sahipti. Koleksiyonunda bulunan bütün eserler kendisi tarafından bazen bir tez büyüklüğünde olacak kadar tavsif edilmişti. Eserlerin yarısı paha biçilmez el yazmalarıydı. Bu kütüphaneden sadece bir kesim haberdardı. İgnatij Kračkovskij bu özel kütüphanenin varlığını tarihçi, yazar ve gazeteci Corcî Zeydân'dan (1861-1914) öğrenmiş, ancak Kahire'deyken Ahmet Teymur Paşa'nın evde olmaması nedeniyle kütüphanesini ziyaret edememişti. Bununla birlikte Kračkovskij daha sonra yazışma yoluyla hem Ahmet Teymur hemde sahip olduğu eserleriyle tanışma fırsatı bulmuştu.²³

Ahmet Teymur Paşa'nın vefatından sonra özel kütüphanesi vasiyeti üzerine Hidiv (Mısır) Kütüphanesine geçmiştir.

²² A.e., s.19,20

²³ A.e., s. 22

3.3.4. Kahire, Ezher Kütüphanesi

Ezher Camisi

Ezher Kütüphanesi 1897 yılında açılmıştır. Açılışında kütüphane 7703 kitaba sahiptir. Bunlardan 6617 tanesi kütüphaneye armağan olarak sunulmuş ve 1086 kitap ise satın alınmıştır.²⁴

Ezher Kütüphanesi X. yüzyılda kurulmuş olan, İslam dünyasının en eski ve halen faaliyetini sürdüren dini eğitim kurumunun kütüphanesidir. Sahip olduğu el yazmalarının sayısı bakımından Hidiv (Mısır) Kütüphanesinden geri kalmayan bu kütüphane eser koruma sistemiyle de Hidiv Kütüphanesine benzemeye çalışmıştır. Ancak el yazısıyla hazırlanan kütüphane katalogları Ezher'in dışında tanınmamıştır.

Bütün yazma eserler idari işler ile aynı yerde, bir kubbenin altında bulunuyordu. Yazma eserlerden sorumlu kişinin olmadığı zamanlarda kitap dolaplarının anahtarları idari işlerde kalırdı. İgnatij Kračkovskij isteği üzerine dolapların daima açıldığını, el yazmalarının istediği şekilde kullanıma sunulduğunu, hatta geceleyin eve alınmasına izin verildiğini kaydetmiştir.²⁵

Ezher Kütüphanesinde Kračkovskij ilk kez Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin "Risâletü'l-melâ'ike" adlı eserine rastlamış ve uzun çalışmalarının, Ahmet

²⁴ مكتبة الأزهر (Çevrimiçi) ar.m.wikipedia.org, 14 Ocak 2015

²⁵ I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.21

Teymur'la bu konuyla ilgili uzun yazışmalarının ardından, kütüphane ziyaretinden 22 yıl sonra, 1932 yılında bu eseri yayımlamıştır.²⁶

3.3.5. İskenderiye Kütüphanesi

İskenderiye şehir olarak her zaman Doğu'dan çok Batı'yı andırır. İgnatij Kračkovskij gittiği zaman, İskenderiye Kütüphanesinin Avrupa tipi yeni Belediye binasında yer aldığını görmüştür. Kütüphanenin şark bölümü tek bir odada bulunuyor, bu odada duvar boyunca dizilmiş kitaplıklar, ortasında da uzun bir masa yer alıyordu. Eserler düzenli olarak korunuyordu ve listesi mevcuttu. Ezher Kütüphanesinin eser listesinin aksine bu kütüphanenin eser listesinde eserlerin matbu mu yoksa yazma mı olduğu belirtilmemiştir.

Bu kütüphaneyi İgnatij Kračkovskij yine Corcî Zeydân'dan öğrenmiştir. Zeydân'ın söylediğine göre bu kütüphanede, Mısır Valisi, Kavalalılar Hanedanı'nın kurucusu Mehmet Ali Paşa'nın oğlu ve Mısır'ın ikinci Hidivi İbrahim Paşa'nın kütüphanesinin bir kısmı bulunmaktadır. Kračkovskij bu sözlerden etkilenmiş ve kütüphaneyi ziyaret etmeye karar vermiştir. İncelediği yirmiden fazla yazma eserlerden ikisi özellikle önemlidir. Biri ünlü Suriye tarihçisi Ebü'l-Fidâ'nın şiirlerini içeren el yazmasıdır. Kračkovskij bu yazmanın bazı bölümlerini istinsah etmiş ve yaklaşık beş yıl sonra yayınlamıştır. Diğeri ise tarihi h.VI. yüzyıla uzanan, İbnü'l-Bevvâb'ın (ö.413/1022) hattıyla yazılan Selâme b.Cendel'in divanıydı. Bu eserin diğer nüshaları İstanbul Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Bağdat Köşkü) bulunmaktadır. Kračkovskij bu eserle özellikle ilgilenmiş, onunla ilgili bir tez yazmayı düşünmüş ancak bunu boş zamanının olmamasından dolayı gerçekleştirememiştir. Bu arada Clement Huart'ın yaptığı ilk divan baskısını²⁷ eksik bulan Luvîs Şeyho, Selâme b.Cendel'in divanını el-Meşrik dergisinde, İstanbul nüshasından yararlanarak yayıma hazırlıyordu. Kračkovskij'nin notları baskının²⁸ daha iyi ve daha doğru olmasını sağlamıştır.²⁹

²⁶ A.e., s.26

²⁷ Clement Huart, *Dîwân*, *Journal of the Royal Asiatic Society*, XV/10, Paris, 1910, s.75-86

²⁸ L.Şeyho, *el-Meşrik*, XIII/3, Beyrut, 1910, s.171-190

²⁹ I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s. 27,28

3.3.6. Şam, Antakya Patriği Gregorius el-Haddad'ın Kütüphanesi

*Habent sua fata libelli**

Antakya Patriği Gregorius el-Haddad'ın kurnaz biri olduğu ve Şam'da bulunan kütüphanesini kimseyi göstermediği söylentisi vardı. İgnatij Kračkovskij, içinde önemli eserlerin bulunduğu bu kütüphaneyi görmek için her yolu denemeye karalıydı. Kračkovskij üç-dört kez resmi ve gayri resmi olarak Patriği ziyaret etmiş, ancak Haddad her defasında farklı bahaneler uydurarak ona yazma eserlerini göstermemiştir.

1913 yılında Rusya'da Romanov Hanedanının kuruluş yıldönümü kutlanıyordu ve kutlamalara Antakya Patriği Gregorius el-Haddad da davet edilmişti. Patriğin, Çar ailesine sunduğu armağanlar arasında kırktan fazla el yazmasından oluşan nadide bir eser koleksiyonu bulunuyordu ve Kračkovskij Şam'da ulaşamadığı eserlerin bir kısmına St. Petersburg'da ulaşmış oldu.³⁰

3.3.7. St. Petersburg, Saray Kütüphanesi

Rusya İmparatoru II. Nikolay'ın Kışık Sarayı'ndaki Kütüphanesi

* (Lat.) Kitaplar kendi kaderlerine sahiptir

³⁰ I.J. Kračkovskij, a.e., s. 34

Rusya İmparatorunun Kışlık Sarayı'nda bulunan kütüphane son Rusya İmparatoru II. Nikolay'ın özel kütüphanesiydi ve halka kapalıydı. Antakya Patriği Gregorius el-Haddad'ın kütüphaneye armağan ettiği el yazmalarının peşine düşen İgnatij Kračkovskij kütüphanede çalışabilmek için Bilimler Akademisi'nin referansı ile kütüphaneye özel giriş izni almayı başardı. Kračkovskij İmparatorluk Ailesinin sarayda olmadığı günlerde, ona belirtilen saatlerde, muhafızların refakatinde Saray'ın dolambaçlı altgeçitlerinden geçerek kütüphaneye gelebiliyordu. İgnatij Kračkovskij'nin karşısına daima bir gözetmen otururdu. El yazmaları tek tek verilir ve bir kez incelenen el yazması ikinci kez verilmezdi. El yazmalarının sayfaları numaralandırılmamıştı. Eserin ebatının ölçülmesi veya yanında herhangi bir başvuru kitabının getirilmesi yasaktı. Tutulan notlar görevliler tarafından kontrol edilir, bazen bilirkişiye gönderilir, hemen geri verilmezdi.³¹

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Saray Kütüphanesi eski mahiyetini ve dokunulmazlığını yitirdi ve İgnatij Kračkovskij kırktan fazla el yazmasından oluşan eserleri ve üç ciltlik Arapça Kitab-ı Mukaddes ile altın değerinde Hristiyan temalı Arap Edebiyatı koleksiyonunu 1919 yılının bir kış gününde kızak üstünde Saray Kütüphanesinden alarak, Asya Müzesi'ne taşımıştır.³²

3.3.8. St. Petersburg, Asya Müzesi

Asya Müzesi, müzeden çok, kitap ve doğu el yazmalarının bulunduğu bir kütüphanedir. Kurucusu şarkiyatçı Christian Martin Joachim Frähn'dir (1782-1851). Kračkovskij'nin 1903 yılında öğrenci iken ilk kez ziyaret ettiği Asya Müzesi o zamanlar Bilimler Akademisi'nin anabinasının yanında eski bir binada yer alıyordu. Müze'nin bulunduğu oda gündüz bile karanlık olduğu için çalışma saatlerinde masa lambası daima yanıyordu. Asya Müzesi'nde İgnatij Kračkovskij'nin çalışmaları için gerekli olan el-Va'va', el- Mütenebbî ve Ebü'l-Alâ'nın yazma eserleri bulunmaktadır. Ayrıca Kračkovskij, el-Bîrûnî (973-1048), İbn Miskeveyh (930-

³¹ A.e., s.35

³² A.e., s.36

1030) ve Zu'r-Rumma (Geylân bin Ukbe, ö.696-735) gibi Emevi şairlerinin yazma eserleriyle de burada tanışma fırsatı bulmuştur.³³

Asya Müzesi'nde uzunca bir süre, Arap dili uzmanı bulundurulmamıştır. I. Dünya Savaşı esnasında Kafkasya cephesinden kurtarılan Arapça el yazmalarının incelenmesi ve tavsifi için 1916 yılının sonunda İgnatij Kračkovskij Arap dili uzmanı olarak Asya Müzesi'nde göreve başlamıştır. 1916-1921 yılları içinde binden fazla yazma eser Kračkovskij'nin elinden geçmiştir. Ki, bunların arasında sadece tekli el yazması eserler değil, koleksiyonlarda bulunmaktadır.³⁴

1917-1925 yıllarında Asya Müzesi Leningrad'ta şarkiyat çalışmalarının merkezi olmuştur.³⁵

Kračkovskij'nin, 1921 yılında Bilimler Akademisi'ne üye ve Tarihi Bilimler ve Filoloji bölümünün sekreteri olarak seçilmesi, Müze'den yedi yıl ayrı kalmasına, buda bilimsel çalışmalarının kısıtlanmasına neden olmuştur.

1925 yılında Asya Müzesi Bilimler Akademisi'nin kütüphanesinin üst katına taşınmış, Akademi'nin tüm şarkiyat birimlerini bünyesinde birleştirip Şarkiyat Enstitüsüne dönüşmüştür.

3.4. El Yazmalarının Eserdeki Önemi

“Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserinde yazma eserler canlı birer insan gibidir. İgnatij Kračkovskij uykusuz kaldığı gecelerde, hasta ve ateşli iken sayıkladığında hayalen onlarla konuştuğunu, onların, gözünün önünden gitmediğini söyler. Gerçekten de yazmalar sıradan bir insanın elinde iken bu insana sadece zaman içinde yıpranmış bir kâğıt veya deri parçası gibi boş görünebilir. Ancak bir uzmanın eline geçtiğinde aynı el yazmasının adeta şifresi çözülür ve uzmanın gözü önünde yazma eser canlanmaya başlar. Bazı el yazmaları gösterişli ve parlak olup, zenginlerin veya sultanların kütüphanelerinden çıktıkları her halinden belli olur. Bazıları ise sade, ama dünyanın en büyük âlimlerinin elinden çıktıkları için paha biçilmez değerdedir. Bazı el yazmaları alelacele öğrenciler

³³ I.J. Kračkovskij, **a.e.**, s. 60

³⁴ Bkz. yuk.: s.54, 56

³⁵ Bkz. yuk.: s. 8, 58

tarafından yazılmış, ama içi kıpır kıpır hayat doludur. Diğerleri ise güzel, düzgün, ama o kadar da ruhsuz olabilmektedir. Çünkü onların yazarları profesyonel, ama ilgisiz müstensihlerdir. İnsanlar gibi temiz, bakımlı ve aksine felaketlere uğramış, yıpranmış yazmalar vardır. Her yazma eserin kendi hikâyesi ve tarihi vardır ve her biri bizi eski zamanlara götürür.

Yazma eserler insanın ufkunu genişletir ve bu yüzden de sanat eserleri gibi yazmalarla ilgilenen bütün araştırmacıların ve bilim adamlarının ulaşımına açık olmalıdır.³⁶ İnsanları kitaplardan ve yazma eserlerden ayırmak mümkün değildir, zira bütün kitaplar ve yazma eserler bizi sonunda insanlara götürür.

3.5. İ. J. Kračkovskij ve Eserde Adı Geçen Ünlü Şahıslar

3.5.1. Emîn er-Reyhânî (1876-1940)

“قل كلمتك وامشي”

“Sözünü söyle ve git”

Emîn er-Reyhânî

İgnatij Kračkovskij Lübnan’lı yazar Emîn er-Reyhânî ile 1910 yılında Beyrut’ta küçük bir gazetenin ofisinde tanıştı. Otuz yıl kadar süren arkadaşlıkları boyunca, tanıştıkları gün, aynı zamanda görüştükları ilk ve son gündü. Reyhânî’nin dış görünüşü ve sohbet esnasında beliren düşünceli hali Kračkovskij’ye göre üstünlüğünü ve gücünü ortaya çıkarıyordu. Reyhanî’nin, o ana kadar iki ciltlik makale ve serbest şiir derlemesi çıkmıştı. Kračkovskij bu derlemeyi Rusça’ya çevirip 1917 yılında yayınladı. Daha sonraları Leningrad’da basılan Arap krestomatisinde³⁷ Emîn er-Reyhânî’nin eserleri de yer aldı. 1928 yılında Kračkovskij Reyhânî’den içten, samimi bir mektup aldı. Bu mektupta Reyhânî Kračkovskij’nin kendisini ve eserlerini en yakın akraba ve dostlarından bile daha iyi ve derinlemesine anladığını söyleyerek, sevgisini ve selamını simgeleyen kuru bir çiçek göndermişti. Çiçek göndermek Emîn er-Reyhânî’nin bir alışkanlığıydı ve Kračkovskij daha sonraları

³⁶ İ. J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.92

³⁷ Krestomati, okuma parçaları derlemesi, (Çevrimiçi), www.nedirnedemek.com, 4 Mayıs 2015

ondan aldığı mektuplar dolayısıyla epeyce çiçek toplamıştı. Reyhânî yazdığı ciddi ve romantik veya ironik ve hüzünlü her mektupta nükteli bir anlatma tarzını kullanıyordu. Kelime oyunu, imge ve imalar üzerinde kurulmuş olan bu metinlerin tam anlamıyla çevirisinin yapılması oldukça zordu.³⁸

Kračkovskij'nin Emîn er-Reyhânî ile otuz yıl boyunca süren mektuplaşması 1940 yılında Reyhânî'nin ölümüyle sona ermiştir. Reyhanî'nin kullandığı yüzüğün üstünde “Güç hakikattedir, hakikat ise ölmez” diye yazıyordu. Kračkovskij, Reyhanî hakkında son olarak şunu söylemiştir: “Umulur ki doğruluğu yüksek olan Reyhânî'nin sözleri de ölmeyecektir.”

3.5.2. Ahmed Teymur Paşa (1871-1930)

İgnatij Kračkovskij'nin Ahmed Teymur Paşa ile altı yıl süren ve Paşa'nın ölümüyle sona eren bir mektuplaşması vardı. Ahmed Teymur'un özel kütüphanesini, sahibinin evde bulunmaması nedeniyle 1908-1910 seyahati esnasında ziyaret edemeyen Kračkovskij³⁹ Kahire tren garında tren beklerken konuştuğu ayakkabıcı çocuktan, Ahmed Teymur Paşa'nın şehirde okuyan iki erkek çocuğunun olduğunu ve bu çocukların soylu bir aileden gelmelerine rağmen köy çocuklarından pek farkının bulunmadığını öğrenmişti. Paşa'nın oğulları yazın kaldıkları köy fırıncısının yanına gider, Köy bekçisinden masal anlatmasını ister, köylü kadınların şarkılarını dinler ve köylü çocuklarla oyun oynamaktan çekinmezlermiş.⁴⁰

Rusya'ya dönüşünde Kračkovskij, Ahmed Teymur Paşa'dan bir mektup aldı. Bu mektupta Ahmet Teymur Paşa, Kračkovskij ile Mısır'da görüşemediği için ondan özür dileyip onu ilk fırsatta kütüphanesini ziyaret etmeye davet etmiştir. Bu, Kračkovskij'nin I. Dünya Savaşı'ndan önce Paşa'dan aldığı ilk ve son mektuptu. Zira savaş mektuplaşmayı imkânsız kılmıştır.

İgnatij Kračkovskij 1. Dünya Savaşı'nın ardından Yeni Arap Edebiyatı ile ilgili yeniden haberler almaya başladığında, Arap tiyatrosunun doğduğunu ve kurucularından birinin 1921 yılında genç yaşta ölen Muhammed Teymur olduğunu

³⁸ A.e., s.42

³⁹ Bkz. 3.3.3.1.

⁴⁰ İgnatij Kračkovskij, a.e., s.43

öğrendi. Bu kişinin Paşa'nın oğlu olabileceğini düşündü. 1924 yılında Ahmed Teymur, St. Petersburg'da bir ara görev yapan Prof. Şeyh Tantâvî hakkında bir makale yazdı. Bu konunun üzerinde çalışan Kračkovskij, Paşa'nın çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla, bu konuya ilişkin bazı tamamlayıcı bilgilerle birlikte Tantâvî'nin portresinin ve mezar taşının fotoğraflarını gönderdi. Gönderdiği mektupta Çağdaş Arap Edebiyatına karşı duyduğu meraktan bahseden İgnatij Kračkovskij, Ahmet Teymur Paşa'ya ayrıca Arap tiyatrosunun kurucusu Muhammed Teymur'u sordu ve Rusya'da hiçbir eserinin bilinmediğini ekledi. Ahmed Teymur cevap olarak gönderdiği mektupta sadece Muhammed Teymur'un kendi oğlu olduğunu ve eserleri hakkındaki bilgilerin daha sonra kardeşi Mahmud Teymur tarafından iletileceğini belirtti. İgnatij Kračkovskij Ahmed Teymur ile düzenli olarak mektuplaşmaya devam etti. Bu mektuplaşma 1930 yılına kadar devam etti.⁴¹

3.5.3. Mahmud Teymur (1894-1973)

1924 yılında Kračkovskij Ahmed Teymur Paşa'dan mektup aldıktan kısa bir süre sonra oğlu Mahmud Teymur'dan da bir mektup ile beraber kardeşi Muhammed Teymur'a ait ölümünden sonra basılmış üç ciltlik eser koleksiyonunu almıştır. Bu eserler Mahmud Teymur'un çabalarıyla basılmıştır. Kračkovskij bu mektuptan ve gönderilen kitaplardan Muhammed Teymur'un hayatı hakkında yeterli bilgi edindiyse de Mahmud Teymur'un nasıl biri olduğu ve ne ile uğraştığı konusunda yeterince bilgi edinemedi. 1925 yılının Haziran ayında Mahmud Teymur'dan gelen ve kendisine ait olan iki cilt hikâye kitabı Kračkovskij'yi oldukça şaşırtmıştır. Kračkovskij bu kitapları okuyunca Mahmud Teymur'un Guy de Maupassant ve Anton Çehov'dan etkilendiğini farketmiştir. Bunun ardından Kračkovskij Mahmud Teymur'u eğitim verdiği üniversitede öğrencilerine tanıtarak, bir hikâyesini de hazırlanan Yeni Arap Edebiyatı Krestomatisine ekledi. Böylece 1920'li yılların sonundan itibaren St. Petersburg Üniversitesi öğrencilerinin Yeni Arap Edebiyatı ile tanışması bu hikâyenin yayımıyla başlamıştır.⁴²

⁴¹ I.J. Kračkovskij, **a.e.**, s. 45

⁴² **A.e.**, s.46

İgnatij Kračkovskij, Mahmud Teymur'un yaklaşık bir yıl sonra gönderdiği üçüncü kitabın ek kısmında mektubunun basılmış olduğunu görmüştür. Bu aşamadan sonra, Kračkovskij yılda bir veya iki kez Mahmud Teymur'dan düzenli olarak hikâye kitapları almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşına kadar kitaplığında tekrar basılan kitapların haricinde Mahmud Teymur'a ait on dört kitap birikmiştir.

Zamanla Mısır'ın ve diğer Arap ülkelerin edebi hayatında Mahmud Teymur'un faaliyeti bir ekol oluşturmuştur. Kendisi çağdaş Arap öyküsünün babası kabul edilmiştir. Eserleri Batı dillerine çevrilmeye başlanmıştır.⁴³

Mahmud Teymur İgnatij Kračkovskij'ye yalnızca kendi eserlerini değil, aynı zamanda Yeni Arap Edebiyatı ile ilgili çıkan bütün kitapları düzenli olarak gönderiyordu. Kračkovskij netleştirmek istediği herhangi bir konuda Mahmud Teymur'dan fikir alırdı. O da babası gibi her soruya ciddi yaklaşırdı. Babasından tek farkı mektuplarını el yazısı ile değil daktilo ile yazmasıydı.

Mahmud Teymur ve İgnatij Kračkovskij birbirleriyle hiç görüşemediler. Bununla birlikte bu durum onların birbirlerini iyi tanımalarına ve samimi olmalarına asla engel olmadı. 1935 yılında Mahmud Teymur'un bir Kahire dergisinde Kračkovskij hakkında yayımlanan samimi ve içten sözlerle dolu makalesi bunun sadece bir kanıtıdır.⁴⁴

3.5.4. Mihail Nuayme (1889-1988)

İgnatij Kračkovskij'nin Mihail Nuayme ile tanışma hikâyesi dikkate değerdir. I. Dünya Savaşından sonra Arap Dünyasından, Yeni Edebiyatla ilgili haberlerin yeniden gelmeye başlamasıyla bu bilim alanında daha önce duyulmayan birçok yeni ismin ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Bu yazarlar hakkında yeterli bilgilere ulaşmak gerekiyordu. Ancak yazarlar hakkında bilgi toplamak görüldüğü gibi kolay bir iş değildi.

Mihail Nuayme'nin 1923 yılında yayımlanan "Elek" ("el-Ğirbâl") adlı eseri o zaman diliminde Arap Edebiyatına yabancı olan ve Rus edebiyatının izlerini taşıyan

⁴³ I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.47

⁴⁴ A.e., s.47,48; Ayrıca bkz. *الرسالة، العلامة المستشرق كراتشكوفسكي، محمود تيمور*, sy. 93, 12 محرم 1354, s.619-620

bir eleştirel makale kitabıydı. Bu kitapta, Rus Edebiyatı eserinin ismini çağrıştıran “Babalar ve Oğullar” isimli drama hakkında bir tanıtım bulunmaktaydı. Bu çağrışım, yazara karşı ilgi uyandırıyordu. Bu eser 1928 yılında yayımlanan krestomatiye girdi, ancak yazarının yeterli bir biyografisine ulaşamadı. Bundan yaklaşık iki yıl sonra yayımlanan ve Çağdaş Arap Edebiyatı öncülerini konu edinen İngilizce bir kitapta da aynı problemler gözlemlenmiştir. Bu durumda İgnatij Kračkovskij New York’ta yayımlanan bir Arap gazetesinin yönetimine mektup göndererek ondan Mihail Nuayme’nin bilinen adresini istemiştir. Kısa bir süre sonra (1930) Kračkovskij, Mihail Nuayme’den bizzat kendisinden Rusça yazılmış bir mektup aldı. Mihail Nuayme mektubunda, Rusya’dan 1911 yılında ayrılması sebebiyle eski imla kurallarını kullandığını belirterek bunun için özür diliyordu.⁴⁵ Bu aşamadan sonra İgnatij Kračkovskij ve Mihail Nuayme düzenli olarak yazışmaya ve karşılıklı olarak kitap alışverişinde bulunmaya başlamışlardır.

Mihail Nuayme’nin İgnatij Kračkovskij’ye yazdığı ilk mektup bir otobiyografidir.⁴⁶ Lübnan’ın Biskinta köyünde doğan, Nasıra’daki Rus öğretmen okulunu bitiren Mihail Nuayme 1906-1911 yıllarında Poltava (şimdiki Ukrayna) İlahiyat Okulu’nda eğitimini tamamlamış, 1911 yılında Amerika’ya yerleşmiş olan Nuayme 1932 yılında anavatanı olan Lübnan’a geri dönmüştür.

Mihail Nuayme, Nasıra’da iken edebiyatla ilgilenmeye başlamış, Poltava İlahiyat Okulunda kendini Rus Edebiyatına kaptırmıştır. Neredeyse okumadığı Rus yazar kalmamıştır. Bu sebepten olsa gerek, hiç Rusça bilmeyen Halil Cibran (1883-1931) bile arkadaşı Nuayme’ye Arapça yazdığı mektuplarında “Mihail” yerine bu ismin Rusça kısaltılmışı olan “Mişa” yı kullanarak “Aziz Mişa” diye hitap etmiştir.

Mihail Nuayme Rusya’dan ayrıldığı zaman, Arap Edebiyatında yaşanan durgunluğu farkettiğini ve bu durumun ağırlığına gittiğini ifade etmiştir. Böylece edebiyat ve vatan sevgisi onu bütün varlığıyla Arap Edebiyatındaki bu boşluğu doldurmaya sevketmiştir.

İgnatij Kračkovskij ve Mihail Nuayme birbirlerini hiç görmediler, ancak Teymur ailesi ile olduğu gibi aralarında samimi ve sağlam bir bağ oluştu. Bunun bir

⁴⁵ A.e., s.53

⁴⁶ İgnatij Kračkovskij, “Mihail Na’imah’s Autobiographie”, *Die Welt des İslams*, XIII, 1931, s.104-110

kanıtı Nuayme'nin Kračkovskij hakkında 1935 yılında bir Beyrut dergisinde yayımladığı makaledir.⁴⁷

3.5.5. Vladimir Fyodoroviç Girgas (1835-1887)

Vladimir Fyodoroviç Girgas, St. Petersburg Üniversitesi'nde Arap dili ve edebiyatı profesörüydü. Kračkovskij, Girgas'ın yaşadığı zamana yetişmemiş, Girgas'ı hocası Rosen'den tanımış ve bu bilgilere dayanarak eserine aktarmıştır. Buna göre Girgas içine kapanık bir insan olup, kendi hakkında konuşmayan, başkalarının da onun hakkında konuşmasını istemeyen ve sohbet esnasında daima "İnşallah" sözünü kullanan bir insandı. Zayıf bir bünyeye sahip olan Girgas daima hastaydı. Adeta, hayatının kısa olacağını biliyormuşçasına çalışmalarını sessizce ve düzenli olarak sürdürmüştür. Bu çalışmalar büyük öneme sahiptir. Kračkovskij'nin öğrenciliği zamanında da, Girgas'ın ölümünden altmış sene sonrada üniversite öğrencilerinin elinde Girgas'ın tek başına veya Rosen'in yardımıyla hazırladığı eserler hala ders kitapları olarak kullanılıyordu. V. F. Girgas'ın bizzat hazırladığı ve 1881 yılında yayımladığı sözlük (Slovar k Arapskoy Hrestomatii i Koranu/ Arapça Ders Kitabı ve Kur'ân-ı Kerim Sözlüğü), yayım tarihinin altmış beş yıl sonrasında da güncelliğini korumuştur. Ayrıca Girgas Hollandalı şarkiyatçı Lodewijk Willem Christiaan van den Berg'in (1845–1927) De Beginselen [Principles] van het Mohammedaansche Recht, Volgens de Imâm's Aboe Hanifat en Sjâfi'î adlı eserini Rusçaya çevirmiştir.

İgnatij Kračkovskij, V. F. Girgas tarafından hazırlanan ve ölümünden sonra Leiden'de yayımlanan Ebû Hanîfe ed-Dîneverî'nin "el-Ahbârü't-tivâl" adlı eser için 1911 yılında indeks ve Fransızca önsöz hazırlamıştır.⁴⁸

⁴⁷ I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.54

⁴⁸ Bkz.: yuk. s.49

3.5.6. Anton Salhânî (1847-1941)

Klasik Arap edebiyatı uzmanı Anton Salhânî doksan yılı aşkın hayatının yaklaşık yarısını Emevî devri Hıristiyan Arap şairi Ahtal'e adamıştır. Ahtal Hıristiyanlığa fazla bağlı olmamasına rağmen, İslâmiyet'i kabul etmesi için bazı Emevî hânedanı mensuplarının yaptığı teklifleri bir şiirinde çok sert bir dille reddetmiştir.

وَلَسْتُ بِأَكْلِ لَحْمِ الْأَضَاحِي	ولست بصائم رمضان طوعاً
كَمَثَلِ الْعَيْرِ حَيَّ عَلَى الْفَلَّاحِ	ولست بقائم أبداً أنادي
وَأَسْجُدُ عِنْدَ مُنْبَجِ الصَّبَاحِ ⁴⁹	ولكني سأشربها شمولاً

Anton Salhânî, Ahtal'in divanını 1891 yılında Beyrut'ta yayımladı.⁵⁰ Eserin Türk sansüründen başarı ile geçebilmesi için Salhânî yukarıdaki şiirde yer alan, “yaban eşeği” anlamına gelen ve müslümanlara hakaret gibi algılanabilen “الْعَيْرِ” kelimesini bir nokta aracılığıyla “diğer (kişiler)” anlamına gelen “الْغَيْرِ” kelimesi ile değiştirdi. Diğer yandan Avrupa için yapılan divan baskılarında bu değişiklik yapılmadı ve sözkonusu olan şiir bu baskılarda orijinal metniyle neşredildi. Anton Salhânî'nin yayıma hazırladığı bu eserin orijinal el yazması St. Petersburg'da Rusya Dışişleri Bakanlığının Eğitim Departmanında bulunup 1867 yılında Rızkullah Hassûn (1825-1880) tarafından istinsah edilmiş ve bu kopya daha sonra Beyrut'a ulaşıp Salhânî'nin eline geçmiştir. O zamanın şartlarında orijinal el yazmasının Beyrut'a gönderilmesi mümkün değildi. Bu yüzden Anton Salhânî, Ahtal'in divanının baskısını Rızkullah Hassûn'un kopyasına göre hazırlayıp İgnatij Kračkovskij'nin hocası V. R. Rosen'e gönderiyor, V. R. Rosen de Salhânî'nin hazırladığı metni orijinal el yazmasıyla karşılaştırıp tamamlıyordu. Sonuç olarak 1891 yılında ilk kez neşredilen eserin bir yıl içinde dört baskısı yapılmıştır. Daha

⁴⁹ الموسوعة العالمية للشعر العربي (Çevrimiçi), www.adab.com, 17 Nisan 2015

Şiirin anlamı:

Ramazanda oruç tutmam,

Kurban eti de yemem,

Eşek gibi “Hayya 'ala'l-felâh” diye

Asla kalkıp seslenmem.

Ancak şarap içeceğim

Ve gündeğümünde secde edeceğim.

⁵⁰ Antoine Salhani, **Dîwân al-Ahtal, texte arabe publié pour la première fois d'après le manuscrit de St. Pétersbourg et annoté**, Beyrouth, Imprimerie catholique, 1891.

sonra Ahtal'in divanının metnini içeren iki el yazması daha Bağdat'ta ve Yemen'de bulunmuştur. Anton Salhânî onları da 1905 ve 1907 yılında yayımlamıştır.

1914 yılında Anton Salhânî, şair Ebû Temmâm'ın h.III. (m.IX.) yüzyılda derlediği Nekâ'izu Cerîr ve'l-Ahtal⁵¹ eserinin Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde (nr. 5471, 144 vr.) bulunan tek nüshasını incelemek için İstanbul'a gelmiştir. Aynı sene patlak veren I. Dünya Savaşı'ndan dolayı Salhânî yayıma hazırladığı bu eseri ancak 1922 yılında Beyrut'ta yayımlayabilmiştir.

1925 yılında yayımladığı el-Ahtal'in kaside derlemesinin önsözünde Anton Salhânî bu kitabın el-Ahtal ile ilgili son çalışması olduğunu söyler. Ancak 1932 yılında Kračkovskij Anton Salhânî'ye İran uzmanı arkadaşının Tahran'da el-Ahtal'in bir el yazmasını bulduğunu haber verir. Bunun üzerine Salhânî el yazması ile ilgili bazı detayları sorar. Beyrut Saint Joseph Üniversitesi ile yazma eserin sahibi, arasında uzun süren pazarlıklar sonunda 1937 yılında yazma eser nihayet doksan yaşına basmış Salhânî'ye ulaşır. M.1105 tarihli bu el yazmasının çok iyi korunmuş, en eski ve tam metin olduğu anlaşılmıştır. Bu yazma eseri, sırtında koca bir sözlükle âmâ Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin yanına okumaya gelen Hatîb et-Tebrîzî seksen yaşında iken bizzat ilgilenmiştir.⁵² Tahran'dan gelen el yazması Anton Salhânî tarafından 1938 yılında yayımlanmıştır.⁵³

1941 yılında Anton Salhânî 94 yaşında hayata veda etmiştir.

3.6. Eserde Öğretici Öğeler

Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacıları, diğer bilim alanlarına nazaran daha çok araştırmalar yapmış ve eski el yazması eserlere ulaşmışlardır. Bu araştırmaların sadece yazma eserlerle ilintili olduğunu düşünmek de yanlış olur. Zira zamanımızda el yazmalarının rolü önce mektuplara, sonra da kitaplara geçmiştir. Arap dili uzmanlarının hem şanslılığı, hem de şanssızlığı alanlarında işlenebilecek çok fazla

⁵¹ Nekâ'izu Cerîr ve'l-Ahtal, el-Ahtal ile Cerîr arasında meydana gelen atışmaları içeren bir eser. Bu eser her ne kadar Ebû Temmam'a nisbetle neşredilmişse de İbnü'n-Nedim eserin Esmâi tarafından derlenip bir araya getirildiğini söylemektedir (el-Fihrist, s. 253)

⁵² I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.156

⁵³ Anton Salhânî, *al-Takmilah li-shi'r al-Akhtal, ikhtārahā wa-şahhahuhā wa-‘alaqa ḥawāshihā Anṭun Şalahānî al-Yūsā’î*, Beyrut, Katolik Matbaası, 1938

eserin/konunun oluşudur. Bu yüzden araştırmacılar, sadece bir-iki konu seçerse gerçekten uzman olur ve çalışmaları daha değerli ve daha isabetli olur. Ne yazık ki bu çoğu zaman mümkün olmamıştır. Çünkü Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacıları hem Arap diline, hem Klasik Arap edebiyatına, hem de Modern Arap Edebiyatı ile ilgilenmek zorunda kalmış ve kendilerini bu konuda sınırlandıramamışlardır.

Zamanında Çağdaş Arap Edebiyatı uzmanı sayılan I. J. Kračkovskij bize yabancı bir ülke ile ilgili bir konuda uzman olmak için o ülkede bulunmamızın makbul olsa da zaruri olmadığını anlatmak istiyor. Şöyle ki bir insanı iyi anlayabilmemiz için onunla bizzat tanışmamıza gerek yoktur. Kitaplar, mektuplar, fotoğraflar insanları bize bazen özel muhabbetten bile daha iyi tanıtabilir.⁵⁴ İgnatij Kračkovskij Çağdaş Arap Edebiyatı'nı hayatı boyunca uzaktan takip etmesine rağmen kendisi dünyaca bu konunun uzmanı olarak kabul edilmiştir. Kračkovskij meşhur, birçok çağdaş Arap yazarını daha tanınmadan keşfetmiştir.

Ayrıca elimize geçen hiçbir tarihi eser veya belge küçümsenmemelidir, çünkü bilgi eksikliğimizden dolayı hiç önemsemediğimiz bu eser veya belge gerçekte çok değerli ve önemli olabilmektedir. Örneğin, Kračkovskij'nin ilk başta önemsemediği Türkçe-Arapça bir el yazması, bizzat Vasco Da Gama'ya kılavuzluk yapan Kuzey Ummanlı Ahmed b.Macid'in (1421-1500) kaleme aldığı üç urcuzesini⁵⁵ içeren nadir bir eser olduğu ortaya çıkmıştır.⁵⁶

Diğer taraftan büyük otoriteye sahip kişilerin eserlerinde bile bazı konulara dair verilen bilgilerin eksik olabileceği her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Kračkovskij, hocası A.E.Schmidt'in Abdülvehhab eş-Şa'rânî (ö.973/1565) hakkındaki yıllarca çalıştığı ve onun için yurt dışından çeşitli kaynak eserleri getirttiği yüksek lisans tezinde büyük bir eksikliği ortaya çıkarmıştır. Hasbelkader tez jürisinde yer alan Kračkovskij, savunma öncesinde konu üzerine araştırma yaparak, A.E. Shmidt'in St. Petersburg Üniversitesi'nin kütüphanesinde bulunan, 1723 yılında yazılan ve Abdülvehhab eş-Şa'rânî'nin biyografisini ve tam eser listesini içeren el yazmasından yararlanmadığını tespit etmiştir. “Tezkiretü Evveli'l-Elbâb Fi Menâkıbi'ş-Şa'rânî Seyyidî Abdülvehhab”(تذكرة أولى الألباب في مناقب الشعراني سيدي عبد

⁵⁴ İ. J. Kračkovskij, **a.g.e.**, s.39

⁵⁵ Urcûze- Arap şiirinde, doğuşu h.I.(m.VII.) yüzyıla uzanan ve recez vezninde yazılan uzun şiirdir; bkz. Tevfik Rüştü Topuzoğlu, “Urcuze”, **DİA**, c. 34, s. 509-510,

⁵⁶ İ. J. Kračkovskij, **a.e.**, s.77,78

(الوهاب) adını taşıyan bu esere ve eserin 1700 yılı civarında Kahire’de Şa’rânî Camiisi’nde görev yapan yazarı el-Melîcî’ye Carl Brockelmann’ın *Geschichte der arabischen Litteratur (GAL)* adlı eserinde rastlanmamaktadır. A.E.Schmidt bu sebepten tezi için önemli olan bu yazma eseri incelememiştir ve tezin içine dâhil etmemiştir. Çok geçmeden Sofya Halk Kütüphanesi’nde (Bulgaristan) ve Kahire’de (Mısır) adı geçen el yazmasının iki nüshası daha bulunmuştur.⁵⁷

Akademik çalışmalarda bazen tesadüflerin de yeri vardır. Örneğin, 1930 yılında seyyar bir doktorun Kračkovskij’ye Yemen’den getirdiği cenûbî Arap (müsned) yazısıyla yazılmış iki adet levhanın orijinal olduğu ortaya çıkmıştır. Levhaların yapıldığı bronzun toprağın içinde en az bin yıl kaldığı tespit edilmiştir. Sonunda bu levhalar *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*⁵⁸ kitabına eklenmiştir.

Aynı şekilde Soğd yazma koleksiyonunun yanında her tarafı kurtlanmış bir deri parçasının üstünde yazılı Arapça bir mektup bulunmuştur. Mektubun incelenmesi esnasında *Dîvâstî*⁵⁹ adına rastlanmıştır. Araştırmalar sonucunda mektupta adı geçen Divastî’nin kim olduğunun tespit edilmesi⁶⁰, diğer Soğd dilinde yazılan bütün el yazmalarının çözümlenmesine yardımcı olmuştur.

Ayrıca 1936 yılında İrenaeus (Ar. Selim) Nofal’in⁶¹ (1835-1902) torunu İgnatij Kračkovskij’nin yanına gelip nadir bulunan ve değeri çok yüksek olan h.I-II yüzyıla ait Kûfî Kur’an-ı Kerim’den alınmış onlarca sayfayı önüne koyup satmak istediğini söylemiştir. Böylece Şarkiyat Enstitüsü’nün nadir eser koleksiyonu biraz daha büyümüştür.

İgnatij Julianovič Kračkovskij “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eserinde ciddi olarak bilimle uğraşmak isteyen genç bir

⁵⁷ A.e., s.96,99

⁵⁸ Etienne Combe, Jean Sauvaget, Gaston Wiet, *Répertoire chronologique d'épigraphie arabe*, Imprimerie de l'Institut français d'archéologie orientale, Le Caire, 1931

⁵⁹ ŞÛR DÎVÂSTÎ (SOĞDCA DÎVÂŞTÎÇ)- h. 99(m. 718) yılında Soğdca-Arapça olarak kaleme alınan ve Rus araştırmacısı A. A. Freiman tarafından 1933 yılında bulunan bir belgeye göre İslam’a giren ilk Mikâli’dir, Pencikent hükümdarıdır; bkz. Osman Gazi Özgüdenli, “*Mikâliler*”, *DİA*, c.30,s.46-47

⁶⁰ Taberi, *Tarih (Ebü'l-Fazl)*, t.y., VI, 622; VII, 10,11,15

⁶¹ İRENAEUS (SELİM) NOFAL- XIX. yy.’ın 2.yarisında Rusya’da Dış İşleri Bakanlığı’nın Doğu Dilleri Eğitim Departmanında uzun süre görev yapan Trabluslu (Lübnan) İslam Hukuku ve Arap Dili Profesörüdür. Büyük bir kitapsever olan Nofal, hayatı boyunca topladığı birçok kitap ve yazma eserden değerli bir koleksiyon oluşturmuştur. İrenaeus Nofal’in ölümünden sonra bu koleksiyon düşüncesiz çocukları tarafından acımasızca heba edilmiştir; bkz. I.J. Kračkovskij, *Nad Arabskimi Rukopisiami*, s.132

Arap dili ve edebiyatı araştırmacısının sadece temel kaynak kitaplarından faydalanabilmesi için asgari olarak İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dil bilmesi gerektiğini de söyler. Ayrıca XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya bilimsel edebiyatının ön sıralarındaki yerini almaya başlayan Arap Dili ve Edebiyatıyla ilgili İtalyanca çalışmaların incelenebilmesi için İtalyanca bilmek önem arz etmektedir. Endülüs ile ilgili araştırma yapmak isteyenlerin, XIX. yüzyılın sonunda İspanya’da kurulan ekolün mensuplarına ait eserlerden faydalanması yerinde olur. İslam araştırmacılarının İslam hukuku ve İslam tarihi konusundaki önemli çalışmaların bir kısmının Hollandaca yazıldığını bilmesinde fayda vardır. Danimarka ve İsveç’teki Arap Dili ve Edebiyatı araştırma ekolleri İskandinav dillerini öğrenme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu durumda İgnaz Goldziher gibi büyük bir şarkiyatçının Macar asıllı olmasına rağmen eserlerinin çoğunu Almanca olarak yayımlaması bir avantajdır. Ayrıca Fin şarkiyatçılarının çalışmalarında çoğu zaman İsveççe veya daha yaygın Avrupa dillerini kullanmaları da dikkat çekicidir. Bosna ve Hersek’te Arap yazısının gelişmesi hakkında eserler mevcuttur. Bunun yanısıra Arap dili ve edebiyatı ile ilgili Çekçe, Lehçe ve Bulgarca kitaplar da dikkate değerdir. Bu konuda Hollandalı şarkiyatçı Christian Snouck-Hurgronje V.R.Rosen’e yazdığı bir mektupta yakında genç bir Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacısının mesleğini hakkıyla icra etmesi için yirmi dört dil bilmesi gerekli olabileceğini ifade etmiştir.⁶²

Göründüğü gibi, İgnatij Kračkovskij’nin “Nad Arabskimi Rukopisiami” (“Arapça El Yazmalarına Dair”) adlı eseri birçok öğretici öge içermektedir. Dikkatli bir okur bunları çok rahat bir şekilde bulup, kendine göre kıssadan hisse çıkarabilmektedir.

⁶² I.J. Kračkovskij, a.e., s. 108

SONUÇ

Tezimize konu olan İgnatij Julianoviç Kračkovskij, XX. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da Arap Dili ve Edebiyatı araştırmaları alanında öne çıkan şahsiyetlerden biridir. Akademik kariyerine Çarlık Rusya'sı döneminde başlayan Kračkovskij, I. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında Rusya'da gerçekleşen 1917 Ekim Devrimi'nin akabinde de çalışmalarına devam etmiştir. 1908-1910 yıllarında gerçekleştirdiği ilmi seyahatler sayesinde Yeni Arap Edebiyatının önemli temsilcileriyle tanışmıştır. Rusya'ya ve Avrupa'ya Yeni Arap Edebiyatını tanıtmış olup dünya çapında bu alanda uzman olarak kabul edilmiştir. Rusya'da Arabî harfler ile Arap dili ve kültürüne karşı önyargılı yaklaşıldığı ve Arap Dili ve Edebiyatı araştırmalarının yeni hükümet tarafından desteklenmediği bir dönemde Kračkovskij, şahsi çabalarıyla bu bilim dalındaki çalışmaların devam etmesini sağlamıştır. İgnatij Julianoviç Kračkovskij, Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları sahasında göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı Rusya Bilimler Akademisi, Şam Bilimler Akademisi v.b. kurumlara üye seçilmiştir. Ayrıca SSCB-Almanya Savaşı esnasında da St. Petersburg'u terketmeyip orada bulunan önemli bilimsel kuruluşların başına geçmiştir.

Sonuç itibariyle, İgnatij Julianoviç Kračkovskij özellikle Yeni Arap Edebiyatı ve el yazmaları çalışmalarıyla bilim camiasına büyük katkıda bulunmuştur. Tezimizde İgnatij Julianoviç Kračkovskij'nin ölümünden sonra Devlet Stalin Ödülü'ne layık görülmesini sağlayan "Nad Arabskimi Rukopisiami" ("Arapça El Yazmalarına Dair") adlı eseri incelenmiştir. Tezimiz Dođu ve Batı bilim dünyasında Arap Dili ve Edebiyatı sahasında otorite sahibi olan İgnatij Julianoviç Kračkovskij'nin bilimsel biyografisine de ışık tutmaktadır. Ayrıca Arap Dili ve Edebiyatı araştırmaları alanında önemli olan bir şahsiyet hakkında detaylı bilgi içerdiği ve konusu Türkiye'de daha önce yeterince işlenmemiş olduğu için işbu tezin Arap Dili ve Edebiyatı araştırmacıları için faydalı olacağını ummaktayız.

KAYNAKÇA

- Barthold, V.V.: **İstoriya İzuçeniya Vostoka v Evrope i Rossii**, Leningrad, 1925
- Barthold V.V.: **Soçineniya**, c.IX, *Raboti po İstorii Vostokovedeniya*, Nauka yay., Moskova, 1977
- Belokurov, S.A.: **O Posolskom Prikaze**, Moskova, 1906
- Dolinina, A. A.: **Nevolnik Dolga**, St. Petersburg, “Peterburgskoe Vostokovedenie” Merkezi, 1994
- Grekov, B.D.: **Kultura Kievskoy Rusi**, Moskova, 1944
- Grigoryev, V.V.: **S.-Peterburgski Universitet v teçeniye Pervih Pyatidesyati Let Yego Suşcestvovaniya**, St. Petersburg, 1870
- Kolpakova, N.V. **Kraçkovski İgnati Yulianoviç (1883-1951): biobibliografiçeski ukazatel’**, ed. St. Petersburg, Rusya Bilimler Akademisi Ktph., Alfaret yay., 2007
- Kononov, A. N.: “Vostoçni Fakultet Leningradskogo Universiteta (1855-1955)”, **Vestnik Leningradskogo Universiteta**, No.8, Leningrad Üniversitesi Yay., Leningrad, 1957, s.5-22
- Kraçkovskij, İ. J.: **Nad Arabskimi Rukopisiami**, Moskova-Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1946
- Kraçkovskij, İ. J.: **Oçerki po İstorii Russkoy Arabistiki**, Moskova-Leningrad, 1950
- Kraçkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1955, C.1; 470 S.
- Kraçkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1956, C.2; 703 S.
- Kraçkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1956, C.3; 471S.

- Kračkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1957, C.4; 920 S.
- Kračkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1958, C.5; 527 S.
- Kračkovskij, İ. J.: **İzbranniye Soçineniya**, 6 c., Leningrad, SSCB Bilimler Akademisi yay., 1960, C.6; 740 S.
- Kurtuluş, Rıza: “*Kračkovskij Ignatij Julianovič*”, **DİA**, 2002, c.26, , s.286
Materialı dlya İstorii Akademii Nauk, c.2 (1731-1735), St. Petersburg, 1886
- Murad, Yahya “*Kratchkovski I*”, **Mu’cemu Esmâ’l- Müsteşrikîn**, Beyrut, y.y., 1425/2004, (Çevrimiçi), www.alkottob.com
- Özdeş, Talip *Oryantalizmin İslam’a Bakışı*, y.y., 11 Ağustos 2009, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/>, 3 Ocak 2014
- Said, Edward W.: **Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu**, Çev. Selahattin Ayaz, 2. bs., İstanbul, Pınar Yay., 1989
- Şastitko, P.: *Vostokovedenie v Rossii*, t.y., (Çevrimiçi), <http://files.school-collection.edu.ru>; 30 Mart 2015
- Yıldırım, Suat: *İslâm Ansiklopedisi'nde "Müsteşrikler"*, **Yeni Ümit**, sy.96, y.y., Nisan-Mayıs-Haziran 2012, (Çevrimiçi) <http://www.yeniumit.com.tr/>, 3 Ocak 2014

بدوي، عبد الرحمن: موسوعة المستشرقين، الطبعة الثالثة، بيروت، دار العلم للملايين، 1993

تيمور، محمود: العلامة المستشرق كراتشكوفسكي، الرسالة، العدد 93، 12 محرم 1354، s.619-620

كراتشكوفسكي، أغناطيوس يوليانوفتش: مع المخطوطات العربية صفحات من الذكريات عن الكتب والبشر، ترجمة محمد منير مرسي، القاهرة، دار النهضة العربية، 1969

أعضاء المجمع في الغرب، مجلة المجمع العلمي العربي،
دمشق، MMĪAD VII/3, 1927, s. 122-123,

جهود المستشرق الروسي أغناطيوس كراتشكوفسكي في
تاريخ الأدب العربي، آداب الرافدين ، العدد 46، 2012،

كراتشكوفسكي، اغناطيوس:

م.د. فارس عزيز المدرس:

ippo.ru

<http://alencyclopedia.com/>

<http://dic.academic.ru/>

<http://files.school-collection.edu.ru/>

www.adab.com

www.arab-ency.com

www.islamansiklopedisi.info

www.tdk.gov.tr

www.wikipedia.org

EKLER

1927 Akademik Raporuna göre I. Kračkovskij'nin daimi iletişim sürdürdüğü kişiler listesi

No.	Adı Soyadı	Yaşadığı dönem	Şehir	Ülke
1	Abdülazîz el-Meymenî	(1888-1978)	Aligarh	Hindistan
2	Anastas el-Kermili	(1866-1947)	Bağdat	Irak
3	Fehim Bayraktareviç	(1889-1970)	Belgrad	Sırbistan
4	M.Bonges	?	Beyrut	Lübnan
5	İ. Sader	?	Beyrut	Lübnan
6	Paul E. Kahle	(1875-1964)	Bonn	Almanya
7	A.Persikoviç	?	Erlangen	Almanya
8	Josef Horovitz	(1874-1931)	Frankfurt	Almanya
9	Josef Schacht	(1902-1969)	Freiburg	Almanya
10	E. Breinlich		Greifswald	Almanya
11	Fritz Krenkow	(1872-1953)	Haydarabad	Hindistan
12	Ahmet Hasan Zayyat	(1885-1968)	İskenderiye	Mısır
13	Oskar Rescher (Osman Reşer)	(1883-1972)	İstanbul	Türkiye
14	Mahmud Teymur	(1894-1973)	Kahire	Mısır
15	Theodor Menzel	(1878-1939)	Kiel	Almanya
16	Nachruf Nikolaas van Wijk	(1880-1941)	Leiden	Hollanda
17	Sir Hamilton Gibb	(1895-1971)	Londra	İngiltere
18	Zygmunt Smogorzewski	(1884-1931)	Lviv	Ukrayna
19	M. Asin Palacios	(1871-1944)	Madrid	İspanya
20	E. García Gómez	(1905-1995)	Madrid	İspanya
21	Gotthelf Bergstresser	(1886-1933)	Münih	Almanya
22	Louis Massignon	(1883-1962)	Paris	Fransa
23	Rudolf Růžička	(1878-1957)	Prag	Çek Cumhuriyeti
24	Abdülkadir el-Mağribi	(1867-1956)	Şam	Suriye
25	Enno Littmann	(1875-1958)	Tübingen	Almanya
26	Karl V. Zetterstéen	(1866-1953)	Uppsala	İsveç
27	T.Kowalski	(1889-1948)	Varşova	Polonya
28	Luvîs Ma'luf	(1867-1947)	Zahle	Lübnan

1) I. Kračkovskij'nin annesi ve babası

2) Julija Snitko, Ignatij Kračkovskij'nin ablası

3) N. Kračkovskij, I. Kračkovskij'nin abisi

4) Özbek kıyafeti giymiş I. Kračkovskij (1889)

5) Üniversite öğrencisi I.Kračkovskij (1905)

6) Zither

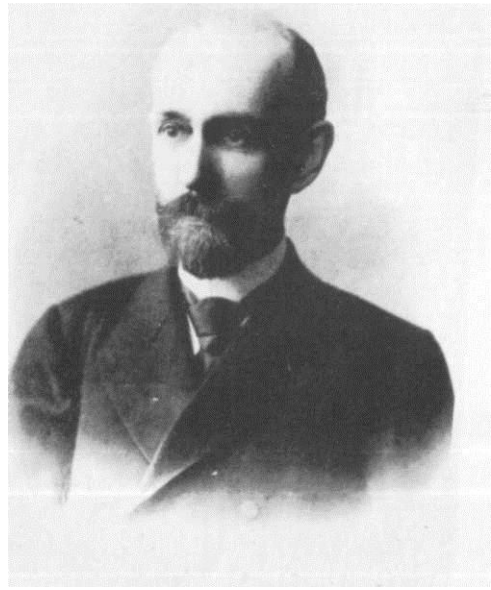
7) Harmonyum (1874)

8) V. R. Rosen (1849-1908)

9) V.V. Barthold (1869-1930)

10) P. K. Kokovtsov (1861-1942)

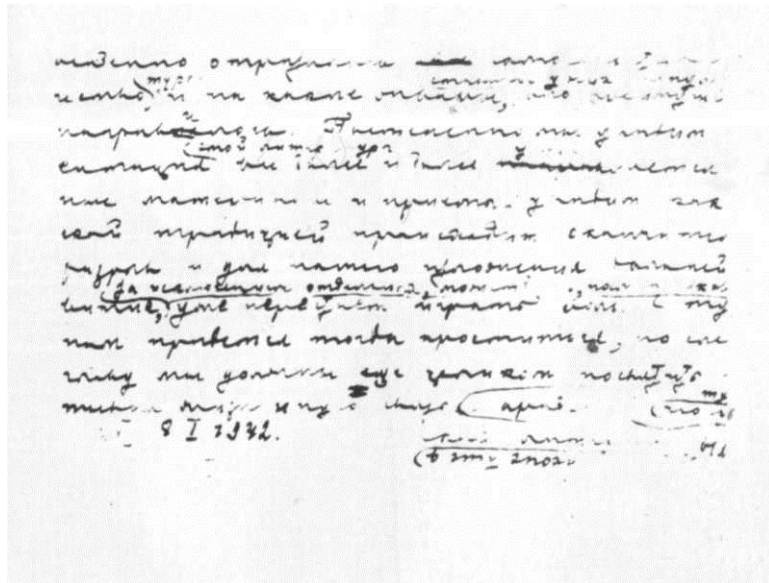
11) A. E. Schmidt (1871-1939)

12) N. A. Mednikov (1855-1918)

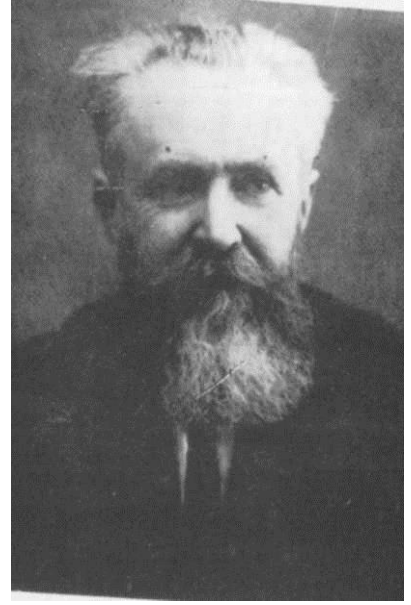
17) V. A. Eberman (1899-1937)

18) "Arap Coğrafi Edebiyatı"ndan bir parça (Ocak 1942)

19) I. Kračkovskij (1935)

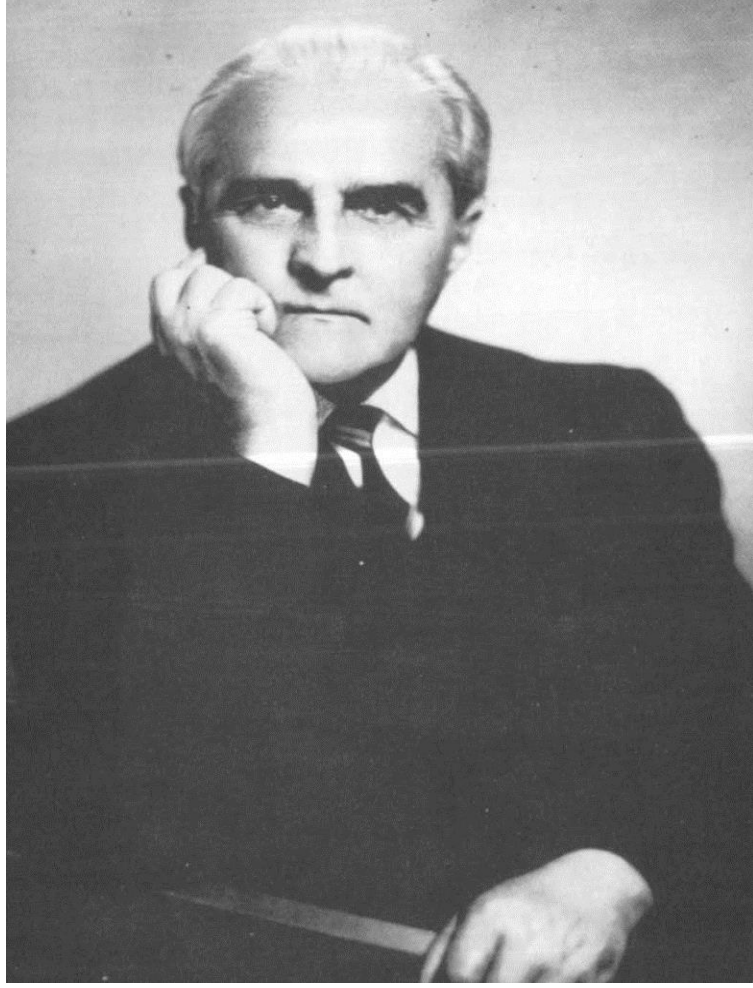
20) I. Kračkovskij (Mayıs 1941)

21) I. Kračkovskij evinin çalışma odasında (1948)

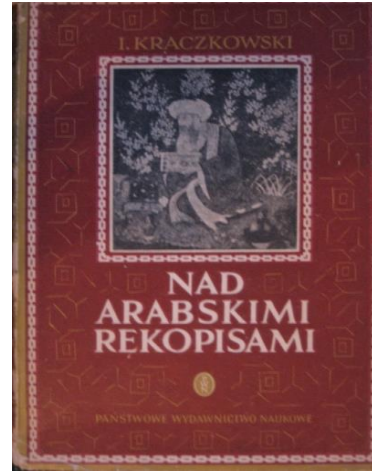
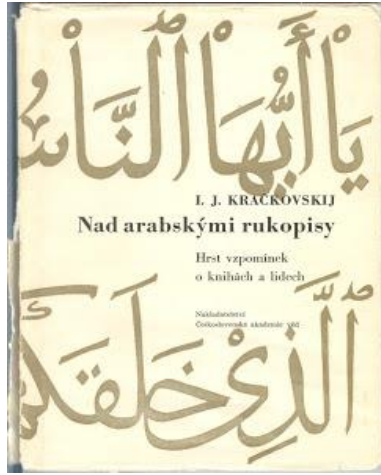
22) I. Kračkovskij (1940'lı yılların sonu)

23) V. İ. Belayev (1902-1976)

24) Kračkovskij çifti yazlıklarında (1949)

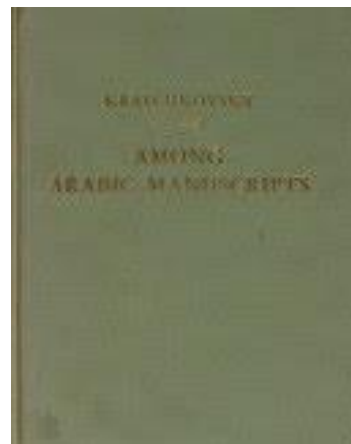

25) “Nad Arabskimi rukopisiami” eserinin Çekçe (soldaki) ve Lehçe (sağdaki) baskıları

26) I. J. Kračkovskij

27) I. J. Kračkovskij’nin mezarı

28) “Nad Arabskimi Rukopisiami” eserinin 2.baskısının kapak sayfası

29) “Nad Arabskimi Rukopisiami” eserinin İngilizce baskısı

30) V. M. Alekseev (1881-1951)

31) Antakya Patriği Gregorius el-Haddad